

JORDI TORMO

ANTONI MIRÓ
LA MIRADA REBEL

CÀTEDRA
ANTONI MIRÓ
D'ART CONTEMPORANI
UNIVERSITAT D'ALACANT

AJUNTAMENT D'ALCOI
AJUNTAMENT D'OTOS

JORDI TORMO I SANTONJA

ANTONI MIRÓ
LA MIRADA REBEL

TRAJECTÒRIA, PENSAMENT, INTERACCIONS,
PINTURA I POESIA

CÀTEDRA ANTONI MIRÓ D'ART CONTEMPORANI
UNIVERSITAT D'ALACANT

Publicacions de la Universitat d'Alacant
03690 Sant Vicent del Raspeig
publicaciones@ua.es
<http://publicaciones.ua.es>
Telèfon: 965 903 480

© Jordi Tormo i Santonja, 2017
© d'aquesta edició: Universitat d'Alacant,
Càtedra Antoni Miró d'Art Contemporani

ISBN: 978-84-16724-63-5
Dipòsit legal: A 342-2017

Disseny de coberta: Antoni Miró
Revisió de textos: Ximo Victoriano
(Gabinet de Normalització Lingüística de
l'Ajuntament d'Alcoi)
Composició: Maria Carballo
Fotografies: Arxiu Antoni Miró, Arxiu Ovidi Montllor,
Eduard Torres, Ausiàs Miró, Sofia Bofill, Gabi Hauff,
Jordi Tormo, Miquel Abad, Montserrat Sans, Manfred Winards,
Josep Antoni Collado i Xarxa Vives d'Universitats

Ajuntament d'Alcoi

Institut
d'Estudis
Catalans

 Sabadell
Fundació

Universitat d'Alacant

Ajuntament d'Altea

Aquesta editorial és membre de la UNE, que garanteix la difusió i comercialització nacional i internacional

TAULA

Pròleg de Núria Cadenes: L'ull de l'àliga.....	7
Preàmbul: una aproximació a Miró.....	9
El traç rebel del pintor.....	13
Els refugis personals del pintor.....	37
L'ofici de pintar pintura.....	73
La poesia travessa el llenç.....	119
Bibliografia.....	155
Jordi Tormo i Santonja.....	157

*Pinte, precisament, allò que no m'agrada. Ara bé, el que m'agrada és pintar.
La pintura serveix per a viure, per a aprendre a viure i potser per a ensenyar a viure.
Allò que diuen art és el més útil, decent i digne que ha fet l'ésser humà.
Fer art és el més autèntic acte d'amor*

Antoni Miró

A Antoni, Sofia i Ausiàs

A Maria i Olímpia

PRÒLEG: L'ULL DE L'ÀLIGA

És ordre i creació en acer corten. El crit de la Montserrat fet icona en color. Dues pistoles que ocupen tot un pany de paret. I que s'apunten. El burca. El burca i la vida que tapa. De colors, també, la roba i el llenç, en contrast. El tigre, a la gerra. Bicicletes amb banyes, amb paraigües, amb caps de cartró. El darrer sopar al corredor de la mort. Aquelles llances, reinventades. Un fal·lus daurat. Amb casc.

Els ponts d'Alcoi al centre de la Terra. La mar de fons i un vell xiprer. Galls dindis que esperen Nadal. Un dòlar que crema. Un jove negre amb la boca tapada per l'esparadrap. I crida. La paleta d'un pintor. El sexe clàssic en celebració, inventat d'una hídria grega. El vol d'un gat en cada múscul de Sol Picó. La muntanya roja. Un poema dedicat. Dos.

L'excavadora. Cartutxos. Pintats o fets escultura: cartutxos de plàstic i de tons forts. Buits. Una aixada que s'alça, l'Hèctor amb bicicleta, timonet a la butxaca, vora el cor, i l'Ovidi pertot. Pertot. Museus de tot el món. De tot. Una viola de gamba. El tors d'Antonio Gades. Pinzells classificats. Un pobre que pidola. Una mare que plora. Les porres de la policia protegint els ciutadans.

El mas de parets blanques i bigues tortes, laberint i quadres i senyeres discretes, casuals, esplèndides de pell i cabellera rossa. A la cambra de dalt, una tauleta antiga, amb làmpada i l'endoll, per a qui hi vulgui escriure. Un sidecar sobre paper. Els títols de les obres, que les completen, dibuixen ironies, mig somriure o un cop sec, a la gola, pam! No es fan concessions.

Deu mil cigarretes i un autoretrat. *Collages* de denúncia, d'amor, de celebració. Les mans lligades. Un puny alçat. L'escenografia per a un cartell. Regalim d'espelmes contra l'exèrcit, les forces d'ocupació. La central nuclear i un rinoceront. El fum de la guerra. D'un contenidor. Del buit d'alguna cosa que no sigui una pipa. D'una pipa, no. No l'és pas.

La memòria alçada al cementiri de Paterna. Per fi. Una ambulància sueco-noruega. Els vaixells de l'exili. Un taxi de Londres. L'ocell de bronze, robust, tan gràcil. I no hi ha contradicció. La victòria verda de Samotràcia. El pit altiu d'una dona. Zebres. Una oca. Dos gossos en seqüència que devoren un conill. Les esquadres. Els trabucs. Trompeta i tabal.

La tímidesa aparent, l'ànima escrutadora, la creativitat que es desborda de nits, el lligam ineluctable amb la terra, el país, la voluntat i la ràbia i l'humor en combinació vencedora.

I, a l'ull d'una àliga dissecada, l'anhel de llibertat.

Núria Cadenes

PREÀMBUL: UNA APROXIMACIÓ A MIRÓ

L'escriptora Isabel-Clara Simó establí en un text publicat l'any 1982 dins del llibre *El dòlar* que «m'agradaria poder explicar qui és Antoni Miró de manera clara i amb poques paraules. Això és difícilíssim, no hi ha dubte». Miró no pertany a cap escola ni estil fortament marcat; per això, la seua proposta pictòrica i la seua figura ha esdevingut, en alguns àmbits, un mite difícil d'explicar.

Amb una obra formada per més de 4.000 quadres i 800 escultures i vora 1000 gravats, va fer front a un entorn marcat per l'absència d'art quan era menut. A casa dels pares no hi havia quadres ni llibres i tampoc no era costum visitar museus ni exposicions. Ara bé, li ensenyaren a lluitar, a saber el preu de les coses i li inculcaren valors com el treball constant i l'esforç. Des de ben xicotet, va anar fent camí i descobrint el seu interès per la pintura i hui en dia és un dels creadors valencians amb major projecció internacional. Ha conreat l'expressionisme, el neofigurativisme, la crítica social, el pop-art, el figurativisme simbòlic, la pintura abstracta o la crònica de la realitat. Es defineix a si mateix com un pintor autodidacte: «mai ningú em va ensenyar els passos per fer un quadre, com treballar els colors o les textures, excepte el temps compartit amb Vicent Moya. Ho he anat fent jo, investigant i aprenent, equivocant-me i corregint. És possible que per això no tinga una escola clarament definida».

La seua és una pintura psicològica i de la psicoanàlisi que va més enllà del pas del temps. També és una pintura política que no és neutra. Es posiciona davant de la situació vigent i és crítica perquè ens parla del moment i perquè denuncia les injustícies a través del seu llenç. Per això, estem davant d'una proposta amb un fort compromís ideològic: inconformista, solidària, combativa, denunciadora, rebel i lliure. I tot açò sense deixar de ser absolutament contemporània i estètica.

Estructurat en quatre capítols, el llibre que tens a les mans et permetrà

descobrir la vida i obra de Miró a través de la seua pròpia veu extreta de converses mantingudes des de mitjan 2015, del seu dietari personal realitzat des de l'any 1958 i on expressa en un moment determinat aquelles coses que li preocupen, de la correspondència mantinguda durant anys amb figures com Ovidi Montllor, Miquel Martí i Pol, Salvador Espriu i Joan Fuster i de la veu d'amics i familiars com Sofia Bofill, Isabel-Clara Simó, Feliu Ventura, Josep-Lluís Carod-Rovira o Jana Montllor. El llibre presenta, també, un ves-sant íntim i fins ara desconegut: el poeta. I és que darrere del pintor s'amaga un poeta esplèndid que ha escrit alguns dels millors versos, fins ara inèdits, dedicats a amics i familiars, com Antoni Tàpies, Andreu Alfaro, Joan Brossa, Xavier Dalfó o Arcadi Blasco.

El primer capítol, *El traç rebel del pintor*, ens presenta el seu naixement i formació com a pintor. Els seus inicis com a treballador de la pintura a l'Alcoi natal i a Dover a finals dels seixanta, així com les seues aportacions a l'àmbit de l'escultura, la seua activitat internacional, els guardons rebuts i la posada en marxa de la càtedra universitària que du el seu nom es tracten ací. A continuació, en el capítol *Els refugis personals de Miró* podrem conèixer amb major profunditat el creador. Ací es presenten els seus espais vitals, les vivències amb Ovidi Montllor i Antonio Gades en les etapes viscudes a Altea i al mas El Sopalmo, el profund valor de la seua amistat i un tret destacable per entendre millor la seua proposta, com és la defensa de la unitat de la llengua.

El tercer capítol del llibre, *L'ofici de pintar pintura*, ens permet conèixer en profunditat la seua obra. El paper que té l'art, la pintura, l'ètica i l'estètica per a Miró, els corrents, tècniques i elements treballats en les distintes sèries i les adaptacions realitzades per Miró a partir d'obres d'altres pintors, es barregen ací amb reflexions i vivències personals. Així mateix, ens mostra com la crítica i la denúncia de les injustícies és una constant en la seua obra i els problemes de censura que ha patit al llarg de la seua carrera. A més, hi podrem descobrir quatre elements clau per entendre la seua obra, com són la importància que tenen per a Miró l'illa de Cuba, la ideologia, el sexe i els seus referents.

Per acabar, el quart capítol, *La poesia travessa el llenç*, ens presenta els lligams de l'obra de Miró amb els versos i les lletres. Les referències poètiques en els seus quadres, les vivències viscudes i la correspondència mantinguda amb Joan Valls, Joan Fuster, Rafael Alberti, Miquel Martí i Pol, Salvador Espriu, Vicent Andrés Estellés i Isabel-Clara Simó ens permeten descobrir, a més, els versos que els poetes li brindaren al pintor i els quadres i lletres que aquest els va regalar influït per les seues paraules.

Vull mostrar el meu sincer agraïment a totes les persones que m'han prestat el seu suport i atenció al llarg del procés de creació d'aquest llibre. En pri-

mer lloc, i com no podia ser d'una altra manera, a Antoni Miró, per compartir amb mi vivències, compromisos, lluites, esperances i tota una vida en defensa de la cultura. Per ensenyar-me que l'art és el millor mitjà per transformar la nostra societat, que la poesia és una eina per transformar la nostra societat i que l'amistat va més enllà de la nostra vida. A Sofia Bofill i Ausiàs Miró que m'han obert El Sopalmo i m'han brindat tot el seu temps i dedicació. A Núria Cadenes, Isabel-Clara Simó, Feliu Ventura, Josep-Lluís Carod-Rovia, Jana Montllor, Manuel Palomar, Vicent Manuel Vidal, Enric Balaguer, Armand Alberola, Carles Cortés, Miquel Cruz i David Rico, per descobrir-me l'amic i creador. I a María Baca, per acompanyar-me, per compartir el nostre dia a dia, per tot.

Font Sant Mateu. 2016/ La Glorieta, Alcoi (Ac. s./ll. 116 x 81 cm)

EL TRAÇ REBEL DEL PINTOR

Vaig posar tant d'afany a aprendre a pintar que vaig oblidar la resta de coses

Antoni Miró

Antoni Josep Miró Bravo, Antoni Miró, naix a Alcoi l'1 de setembre de 1944. És fill de família treballadora. El pare, Vicent Miró, es dedicava a la reparació, primerament, de carros, i, després, de vehicles de motor, fins a promoure la constitució de la que seria una de les principals empreses valencianes dedicada a la fabricació de furgons i camions frigorífics: Mirofret. La mare, Juana Bravo, treballava com a modista. Ell, conegut familiarment com Tonín, va ser el fill menut de la família. Juani i Vicent són els seus germans majors. Sofia Bofill és la seua companya i Ausiàs el fill d'ambdós.

La família vivia en una modesta casa de treballadors, en el número 87 del carrer Sant Nicolau d'Alcoi, on la mare disposava d'un xicotet taller on cosia. «A casa sèiem en una taula de braser. Teníem un d'aquells de bronze semicircular sobre el qual posàvem carbonilla i la cremàvem. En fer-se el carbó, la col·locàvem sota la taula i allí ens calfàvem tots», recorda Miró. No va anar a l'escola reglada, però entre els 6 i 12 anys es va formar a la popular Acadèmia de Taquimecanografia d'Alcoi. Les dues biografies publicades fins ara sobre la seua persona *Vida i miracles d'Antoni Miró* (Castelló, 1994) i *Vull ser pintor* (Cortés, 2005) realitzen un important viatge a través de la seua vida. El seu caràcter tímid, la seua imaginació i les seues inquietuds han estat els trets principals que des de ben xicotet van marcar Miró i, en part, generar el seu interès per ser pintor. Recorda que en aquells anys de la seua infantesa era «tímid, seriós i introvertit».

El jove *Tonín* va començar a pintar com una forma d'expressió que serviria per a construir els fonaments d'allò que esdevindria amb posterioritat: la pintura com a eix central de la seua vida. Indica que «quan anava a l'aca-

A l'inici del feminisme, per Antoni Miró. Alcoi, 1966

dèmia sempre acabava fent un dibuix al final del dictat. Em deixava dur per allò que sentia». Sofia Bofill ens mostra com va ser clau aquesta època per a construir la personalitat de Miró: «de xiquet sempre va fer allò que volia. Va anar poc a l'escola, i quan anava sempre estava creant. Per això feia dibuixos darrere dels dictats. No es va sotmetre a cap estructura educativa rígida i va anar descobrint i experimentant amb si mateix. Eixe és el seu aprenentatge». Miró és de la mateixa opinió: «tothom quan neix és un artista. La societat i l'educació actuals són les que destrueixen eixa creativitat». Aquesta creativitat, i el seu sentit de l'humor, li van servir per a guanyar-se uns diners i gaster-se'ls en allò que volia. Durant una temporada es feia el cec: «anava pel carrer venent cupons, però no uns cupons qualssevol, cupons caducats. Si valien una pesseta en aquella època, jo els venia per 10 cèntims i així em treia uns diners per comprar-me les meues coses. Caminava pels ponts i pels carrers i anava ensopgant amb les parets i els escalons. Així li donava major credibilitat. La veritat és que me'ls compraven perquè els feia gràcia», riu.

A partir dels 12 anys també començà a treballar en el taller del pare. Allí va aprendre a fer de xapista, a pintar i retolar vehicles. Eixos eren els seus treballs principals. El taller s'ubicava al carrer Entença d'Alcoi i, com que no tenien espai suficient al local, es veien obligats a treure els cotxes al carrer i treballar allí. Recorda que «el meu germà i jo compràvem cotxes per tres duros i els arreglàvem. Estaven fets pols, fins i tot venien d'haver tingut un sinistre. Vaig comprar un 600, que estava per a tirar. Li vaig arreglar la xapa i el vaig pintar de roig. També en vaig millorar l'interior. Es va convertir en el meu cotxe d'ús diari. Amb ell vaig fer de tot». En aquells anys va rebre les primeres i úniques classes de pintura. Va ser de la mà de l'alcoià Vicent Moya. En total, quatre o cinc vesprades que aquest es desplaçà a sa casa per ensenyar-li algunes tècniques. Aquella experiència, tot i que va ser curta, va marcar Miró. El recorda com «una persona sensible, un artista dotat i atret per la bellesa, un realista contundent. Home de cultura, senzill, generós, singular, d'una espècie en vies d'extinció. Va ser una gran ajuda per a mi, que era jove i indocumentat. Amb Vicent vaig fer un avenç considerable. Només volia pintar, ser pintor. Després d'uns anys d'experimentació i de recerca, vaig anar trobant el meu camí, però sense perdre mai l'origen, sense oblidar mai que vaig tindre un mestre excepcional».

Tots dos donaren un pas endavant i Moya va permetre que el jove Miró s'instal·lara al seu taller quan tenia 14 anys. Hi anava totes les nits i els diumenges de vesprada, ja que al taller del pare treballaven fins al migdia del diumenge. Recorda que «el dia que vaig visitar el seu estudi, vaig veure per primera vegada un cavallet. Me'n vaig fer un de ferro que encara conserve.

Com que alguns amics me'l van veure i demanar, en faig fer més i els el vaig vendre. Amb els diners guanyats, vaig comprar materials per a pintar». Ambdós compartien l'estudi i tots dos treballaven alhora. Aquest fet provocaria els primers conflictes amb els pares. Miró pintava per les nits, com fa ara, i això li restava temps per al descans i el seu rendiment en el negoci familiar.

Alcoi està molt present en els seus inicis. L'any 1960 hi exposa per primera vegada i guanya el seu primer guardó: el premi de l'Ajuntament en la VII Mostra de Pintura, Escultura i Dibuix del Centre Excursionista d'Alcoi (CEA), pel seu quadre *Bodegó amb meló*. Ho recorda com si fos ahir: «vaig anar carregat amb els meus quadres per a presentar-los al concurs. Els duia de la mà i vaig fer alguns viatges a peu per a dur-los. Aquell dia feia un vent horrible i no podia amb ells. Quasi s'envolen alguns». L'any 1962 realitza quadres paisatgístics com *Bancals d'Alcoi* i *Paisatge d'Alcoi*. Recorda que «amb aquells quadres vaig començar a aprendre a pintar. A més, ho feia basant-me en allò que tenia a l'abast de la mà: els paisatges, que, per cert, són els més bells del món». Aparentatge, proximitat i sentiment formen part dels primers llenços del pintor.

Parlar d'Antoni Miró per a mi és molta cosa junta.

Antoni és d'Alcoi, com jo, i estima Alcoi, com jo.

Antoni és de la mateixa generació meva.

Antoni és un home que pinta en funció de la societat que li ha tocat viure. I s'identifica en una postura cívica total de cara a tots els problemes culturals, econòmics, socials, etc.

Antoni Miró és alguna cosa més que un pintor. És un autèntic home de bé.

Ovidi Montllor. Barcelona, 1976

Després coneix el taller Cerdà d'Alcoi, un establiment de pintura comercial. Aquesta pintura no cobreix les expectatives creatives de Miró: pintar i expressar-se a la seua manera. La primera trobada va ser molt inusual. Un matí es fixà en el cartell de l'establiment, on s'anunciava com una tenda de quadres i pintura. Tot i que encara era un xiquet, va tocar a la porta i va preguntar si estava el propietari. Recorda que «va eixir Cerdà bramant i em va mirar de dalt a baix. En veurem, em va preguntar què volia. Li vaig dir que volia aprendre a pintar, que volia ser pintor. Em va mirar de nou i em va dir "Ací no volem a ningú que no sàpiga pintar". Em va manar que me n'anés i em vaig enfadar moltíssim. Estava cabrejat com un bou. Em vaig dirigir a casa corrents i li vaig escriure una carta. Vaig tornar a l'establiment, vaig obrir la porta, la vaig

A l'inici, amb Miquel Mataix i Sento Masià l'any 1964

llençar dins i me'n vaig anar corrent pensant "Ací teniu això!". Amb el temps vaig fer una bona amistat amb Cerdà i el vaig acompanyar a un viatge al País Basc. Encara conservava aquelles formes tan peculiars: "Tu m'has de fer cas a mi. Quan jo et diga, baixes els quadres del cotxe i els ensenyes. Després els tornes a carregar i se n'anem". La cara li va canviar quan estant de viatge li vaig dir que jo era aquell xiquet que feia uns anys havia anat a l'establiment i qui li havia escrit la carta. Em va dir que, en llegir-la, va ordenar a uns quants treballadors que anaren a buscar-me per permetre'm anar a aprendre l'ofici, però que no em van trobar».

L'any 1964 va posar en marxa el grup Alcoiart, juntament amb uns altres dos pintors alcoians com són Miquel Mataix i Sento Masià. El grup va sorgir del CEA, els tres amics solien trobar-se allí. Hi anaven, sobretot, els caps de setmana, ja que Miró treballava en el taller del pare i Mataix i Masià començaren els estudis de Belles Arts a València. Els membres de la secció de Cultura Valenciana els van animar a formar-lo i treballar junts. Amb Alcoiart té la seua primera experiència internacional. Viatgen a París l'any 1965 amb

el seu Seat 600 roig a la recerca d'un lloc on exposar. S'hi troben un circuit totalment tancat i opten per mostrar els seus quadres en un carrer al davant del Sacré-Coeur. Eixe mateix any, Miró realitza la seua primera exposició individual, que va tenir lloc al CEA pel gener de 1965. Allí va mostrar 76 quadres realitzats a partir de 1958. A més, va prendre una de les decisions importants respecte de la seua obra i trajectòria: a partir d'aquest moment els seus quadres tindrien títol en català.

L'any 1966 comença a prestar el seu servei militar a l'Espanya franquista, on també va tenir l'oportunitat de créixer com a creador i treballar nous materials. El servei el realitza a la caserna de Rabassa d'Alacant, on està tres mesos, per traslladar-se després a Alcoi, al Destacament Biscaia 21 on forma part del regiment d'infanteria. El capità li demana que pinte quadres, murals i pancartes militars que són col·locades en els corredors del quarter i de la caserna d'Alcoi. Poc després d'allistar-se, aquest treball comença a permetre-li uns certs privilegis. A Alacant li permeten eixir de nit. Sosté que «eixia per la porta dels oficials sense la gorra de recluta i els mateixos reclutes que estaven fent la guàrdia pensaven que realment era un oficial. Tots es quadraven davant meu i jo em moria de riure per dins». A Alcoi, realitza per encàrrec una maqueta de la Serra de Mariola, amb motiu de preparar unes pràctiques militars. Era la primera que feia en la vida. Mesura i prepara els desnivells i relleus i la presenta amb vegetació i arbres. Per aquell treball li donen 10 dies de permís. A més, deixa de fer instrucció militar per dedicar-se en cos i ànima a pintar, això sí, manté l'entrenament de tir. Un jeep el recollia a les onze del matí i el duia a la zona de tir. Recorda que «semblava que jo fos el comandant. Tenia cotxe i xofer», riu.

Els ingressos que obté amb el seu treball, a banda del taller familiar, li permeten poder continuar adquirint materials per a poder pintar. Amb tota certesa, Miró representa l'esforç, el sacrifici i el treball continu dia rere dia per aconseguir el seu somni: pintar i ser pintor. Aquells són els anys de l'efervescència dels primers moviments culturals alcoians contra l'*establishment*. Recorda que «anàvem moltes nits a la Tasca Basca, que estava molt prop de l'actual Museu Arqueològic. Allí ens trobàvem gent de tot tipus, però sobretot els més "especialets". Pintors, músics, actors... Moltes vegades pagava jo el cafè. Tot i que no tenia molts diners, treballava i això em permetia disposar d'algunes pessetes. Fèiem reunions, discutíem sobre cultura o política i ríem moltíssim».

Pel novembre de 1968 es trasllada a Anglaterra amb motiu de fer una exposició a la Woodstock Gallery de Londres, que tingué un important ressò en la premsa especialitzada. S'instal·la uns dies al Central Hotel de Dover,

London-bus 2014. Londres, 2014 (Ac. s/ll. 162 x 228 cm)

propietat de Manfred Winands, amb qui congenia ràpidament. Recorda que «en aquell moment jo no tenia cap coneixement d'anglès, així és que un amic alcoià que vivia a Londres em va recomanar eixe hotel: podia pronunciar el nom a l'hora de buscar-lo i Manfred sabia castellà. A més, l'hotel tenia un ambient jove. Estudiants de totes les parts d'Europa s'allotjaven allí. De seguida ens férem amics i em vaig instal·lar en els *flats* que tenia reservats per als treballadors». És ací on coneix l'alemanya Gabi Hauff, qui treballa a l'hotel. Unes setmanes després de la seua tornada a Alcoi, Miró decideix traslladar-se de nou a Anglaterra. S'instal·la definitivament a Dover i es retroba amb Gabi. Des d'aquell moment es convertirà en la seua parella fins al seu trencament pel setembre de 1980. Allí ajuda l'amic Manfred en tot allò que li demana. Recorda que «dibuixe murals, decore portes, realitze uns llums a partir de botelles de vi i arregle tots els desperfectes que m'encomana. Açò em permet guanyar uns diners per mantenir-me. A més, comptava amb les pessetes que havia rebut per dissenyar i instal·lar unes portes a la Joiera Silvestre d'Alcoi abans de viatjar». Aquesta estada li permet, també, exposar a la Shepherd House de Chardderton i al mateix hotel.

A l'interior del National Majestic Submarine quan la comandància canvià un retrat de la Reina Isabel pel seu quadre *Pel centre de l'aigua* (1969)

He sortit al llarg camí de la vida nova, que sempre és vella, i he anat a viure a l'Anglaterra, tot i que jo sempre estic vivint amb la meua terra i la meua gent per molt llunyà que m'hi trobe, perquè la vull molt i perquè em necessita més. Necessitant-la, espere no desesperar i tampoc perdre el temps.

Antoni Miró. Dover-England, 31 de gener de 1969

Els inicis a la ciutat són durs. Miró no pot deixar de pensar en Alcoi, els amics i la família. Obrir-se camí com a pintor també és força difícil allí i són moltes les vegades que se sent abatut. La correspondència que manté en aquells mesos manifesta aquest estat d'ànim. L'amic Ovidi Montllor li remet el 25 de febrer de 1969 una carta des de Barcelona. Ambdós comparteixen la necessitat d'expressar-se a través de l'art i l'enyorança per Alcoi. Montllor li diu: «comprenc perfectament el teu estat d'ànim. I no sé què dir-te per animar-te. Aquestes coses no estan a l'alçada del consell, sinó de tot l'envolt de circumstàncies. Esperem, doncs, el dia que tots junts puguem donar tot lo nostre i en nostra terra». Unes setmanes després, el 19 de març de 1969, Miró contesta a una carta que li remet l'amic i periodista Josep Vicent Botella. En aquesta obre el seu cor de bat a bat. Li transmet les seues preocupacions, dubtes, inquietuds i, com sempre, es mostra també disposat a ajudar l'amic en un moment que també és difícil per a ell.

Benvolgut Vicent,

No saps pas l'alegria que em transmet el teu missatge. És com trobar de nou l'amic perdut –fa tants anys– abans de guerra.

El teu article m'agrada perquè mostra sinceritat, així com el pensament amb fidelitat traspasat. Jo sempre l'acolliré, tot i que els nostres punts de vista puguen ser més o menys llunyans avui. Crec que, en poc temps, aniran unint-se com dues paral·leles a l'infinit.

Aquesta tarda m'he fumats quatre o cinc Celtaes, que duia en el cotxe des de fa un segle. Potser dos, doncs no me'n recorde. El temps tampoc compta aquí. He trobat l'assaboriment de les negres nits, nostres, d'aquells temps perduts que han passat, però que han estat bonics. Aquelles nits de queixa i d'evasió, tot d'un cop. Aquelles nits de cagar-se en la puta mare que ho ha fet tot. I de rialles, tot en un mateix temps.

Aquí la soledat és immensa, absoluta, com absoluts són els grisos dies boirosos de pluja amb fosca transparència. Aquí els meus ulls busquen, enfonsats en l'allunyada i rectíssima mar, un poc del meu ahir, de la terra que vaig ensanguinar fa vint-i-quatre anys, malgrat la seva brutesa, pobresa, la fam d'aquella carn i camps oblidats de justícia. Per aquesta raó naix la meua forta lligança. Avui és record de sofrança. És lluita pel demà. És banyat de

pluja. Són les quatre de la matinada i encara vull treballar, com a sovint, fins les set o vuit del matí. Estic fent un dibuix gairebé una setmana i em falta prou. Quan l'acabe, si no és un joiell, vaig a cremar-lo i damunt em cabrejaré.

He fet unes vint obres des de que sóc aquí, però se'n salven poques. Encara no estic molt adaptat a aquesta vida i em trobo un poc en l'aire del record. Pense que viuré així fins que torne, doncs els meus –nostres– autèntics problemes són els mateixos i el meu treball –nostre– no és per a aquesta gent canviada, ni per a aquesta terra banyada i cada cop trobe més la universalitat en les coses petites, insignificants i humils, en el racó del foc nostre sota les teules roges i els estels, a la llar que indescriptiblement va construir una geografia única, en la nostra maltractada llengua, en les meves fermes muntanyes.

Sent el que em dius, que no et van bé les coses, i el meu pobre consell és que si et sents amb el temps robat –pels lladres–, si eixe treball t'ofega fins a esterilitzar-te, envia-ho tot a prendre pel sac i viu. I treballa. I no deixes que compren per res el teu temps i la teua llibertat. Ara bé, tu saps millor que ningú el que has de fer. Tinc ganes que vinga el temps en què puguem reunir-nos tots junts a Alcoi i que arribe un dia que puguem cridar-nos germans de tan amics que som. I que ens donem tots la mà amb veritat. A Alexandre, pega-li una patada als collons i fes-li que treballe. A Roc, dóna-li serenitat. A Pilar, dóna-li-ho tot. I a tots, dóna'ls amor.

Rep una abraçada com sempre.

Antoni. Dover, 19 de març de 1969

PD: Possiblement en abril, per festes, torne uns dies a Alcoi. Pensa-ho i si vols te'n véns a passar un temps aquí. Viure no és molt car i, a més, pots escriure per al diari.

Viatja per tot Europa mostrant la seua obra. Alemanya, Suïssa, França i Itàlia són alguns dels països que visita a finals dels seixanta. L'any 1971 adquireix una casa a Altea amb l'objectiu d'instal·lar-se poc després. És en aquest moment quan es consoliden les inquietuds de crítica de Miró davant les injustícies socials i per això la seua obra ha esdevingut una crònica diària i actual de la realitat. Els seus quadres ens mostren aquells sentiments que Miró volia expressar a finals dels seixanta i primers dels setanta i que continuen sent els seus sentiments a hores d'ara: pena, ràbia, impotència, rebel·lia, etc. El crític d'art Fernando Castro estableix en el llibre *La realitat rebel·lada* que «el realisme crític d'Antoni Miró manifesta trets singulars i incideix en qüestions socials, transformant allò que capta del món circumdant i del paisatge medià-

tic per desplegar un pensament visual netament crític».

Estic a Berlin. La vida que porte molts l'envegen, creuen que en realitat açò és viure i jo em sent morir a poc a poc de veure com maltracte el temps que tinc, que passa i no torna, que malgaste. Tan sols estic vivint com altre està morint i altre fotent-se. És un absurd.

Antoni Miró. Berlín, 1 d'octubre de 1969

Amb el pas dels anys, Miró s'ha convertit en un obrer del seu art, de les seues creacions. Es defineix com «una bona persona i solidari». La seua principal preocupació a hores d'ara és que «es reemplace l'injust sistema capitalista per quelcom bo». El seu major encert ha estat «no parar de treballar, de fer feina» i el seu major error «creure que el món seria just i que totes les persones treballen per ajudar a la resta quan no és així. Tot es mou per un interès personal». Ara bé, no deixa de persistir en el parany. Estableix que la seua obra és una barreja d'ètica i estètica amb la voluntat de comunicar. Considera que un quadre pot canviar el món i que Picasso ho ha aconseguit amb el *Guernica*.

És un experimentador constant dels materials i colors, que és exigent, molt exigent amb el treball dels altres, però sobretot amb el seu propi treball. Fidel als seus principis i ideari, es dedica al cent per cent a allò que fa. És inconformista i llibertari. Se sent i és lliure per damunt de tot. Miró i el cantant i autor de cançons Feliu Ventura es coneixen l'any 2005 a Alcoi, amb motiu d'un homenatge a Ovidi Montllor celebrat en el desè aniversari de la seua mort. En la seua opinió «Toni pinta com conversa: Silent i observador es lliura com un treballador del diàleg i l'art. Poques paraules, però molt de color. Deixa les seues pinzellades sobre el llenç, així com ho fa sobre les reunions. Quan pinta, quan conversa, hi ha poques paraules, però també poc silenci, perquè el color de Toni, si se'm permet, és eixordadorament deliciós».

L'arma més eficaç és el silenci.
Aviat començarà
la cerimònia.
Algú comptarà les baixes,
a centenars.
Amb vots de fam
netejaran el sota-bosc
buscant la mort.

Antoni Miró. El Sopalmo, 13 de juny de 2014

Amb Feliu Ventura i la gossa Tina al Sopalmo la primavera de 2016

Josep-Lluís Carod-Rovira i Miró es coneixen en els anys setanta i l'any 1990 es retroben amb motiu d'una exposició organitzada a la Universitat Catalana d'Estiu. La seua és una d'aquelles amistats que saps que hi són, encara que potser passen mesos sense cap contacte. El defineix com «molt bona persona. És un tipus molt discret que amaga la riquesa de la seua personalitat darrere d'un posat tímid, fins i tot d'una certa humilitat, com si reservés per a la seua obra tota l'energia que estalvia en públic. Procura passar desapercbut, fugint de protagonismes innecessaris, situant-se sempre en un segon terme, com si no hi fos, però en la distància curta, amb els amics, es transforma, és molt proper, afable i generós. Parla, raona, expressa convenciments, fílies i fòbies, amb una barreja apassionant de rauxa serena i sentit de l'humor, sempre amb un to de veu més aviat baix i posat seriós. És un gran tipus, amb conviccions fermes, de pedra picada...».

La pintura és per a Miró el seu mitjà d'expressió. En els seus quadres denuncia les injustícies i manifesta el seu compromís ètic, social, esquerrà i nacional. La seua obra està marcada per la seua ideologia i pensament i fa reflexionar a tots els qui s'aproximen a ella. El crític d'art Romà de la Calle indica en el llibre *Esguards d'Antoni Miró* que està «obsessionat per subratllar l'existència de tota una sèrie de diàlegs visuals que recorre internament les seu-

Amb Josep-Lluís Carod-Rovira davant l'escultura *Almansa 1707-2010* instal·lada a la Universitat d'Alacant, l'any 2011

es obres per, d'alguna manera, poder finalitzar, també, sobre el prosceni-marc de la pintura, tot esperant que nosaltres, igualment, en prenguérem part i partit en cadascuna d'aqueixes».

La seua és una pintura que va a contracorrent. Una arma amb la qual canviar la societat adormida per fer-la crítica i lliure. El seu compromís ideològic en defensa dels desafavorits, de les lluites nacionals i de la lluita de classes fa que la seua siga una proposta inconformista, incòmoda, lliure, crítica, solidària, irònica, combativa, denunciadora i rebel. I tot açò conforma una obra que és recognoscible i totalment contemporània, que té una mirada pròpia. Una obra desmesurada pel seu volum, rica per les tècniques emprades i coherent amb el pensament de Miró. Una obra que permet a l'artista expressar els seus sentiments. Segons afirma Carles Cortés, biògraf de Miró i vicerector de Cultura de la Universitat d'Alacant, «és un artista complet. Un treballador de les imatges. Un proletari dels conceptes que usa les imatges, el dibuix, la pintura i tantes altres tècniques per expressar-se. I que té una obra diversa, en constant creixement».

La pintura de Miró és també figurativa, sistemàtica i simbòlica. Tots els elements apareixen en el llenç ordenats i tenen un sentit precís que li donen coherència i missatge en el seu conjunt. Feliu Ventura estableix que «ordena

l'espai i el temps, imprimeix els seus ritmes o provoca caos calculats. Deixa sonar la música als tallers i balla danses bellíssimes davant del llenç. El moviment del treball, com davant d'antics telers». En el seu treball diari utilitza distintes tècniques i materials: pintura, gravat, gràfica digital, dibuix i metall-gràfiques són algunes, on introdueix també elements comparatius, frases, referències poètiques i literàries o pensaments propis, sempre dins de la composició per donar més coherència i sentit al missatge del quadre. El crític d'art Wences Rambla considera Miró en el catàleg *La col·lecció d'Otos* «un investigador de qualsevol modalitat tècnica de la qual es puga valer en el seu ofici d'artista».

El seu ha estat i és un treball metòdic i minuciós. Armand Alberola, historiador i director de la Càtedra Antoni Miró d'Art Contemporani de la UA, defineix l'obra de Miró com «lliure, compromesa amb la seua societat i el seu país, desmesurada (per la quantitat), detallista, màgica, emocionant, sempre actual; caracteritzada per la capacitat de generar bellesa i transmetre emocions i sentiments. Tant li fa el tema que tracte en les seues sèries». Al llarg de la seua trajectòria ha realitzat tretze sèries, totes elles amb una clara ordenació i evolució en el temps, com són *Les nues* (1964), *La fam* (1966), *Els bojós* (1967), *Experimentacions* (1968), *Vietnam* (1968), *L'home* (1970), *Amèrica negra* (1972), *L'home avui* (1973), *El dòlar* (1973-1980), *Pinteu pintura* (1980-1990), *Vivace* (1991-2001), *Sense títol* (2001-2013) i *Sense sèrie* a partir de 2014. La seua obra és un referent de l'art contemporani. Manuel Palomar, rector de la Universitat d'Alacant, considera que «representa una època cabdal en la renovació dels llenguatges estètics i és un excellent referent per als joves artistes. Un artista que va saber trencar les inèrcies del nostre país i va incorporar un discurs clar i concís que va moure les consciències més adormides».

En els seus quadres estan les seues obsessions i intencions. En *Les nues* ens mostra per primera vegada el seu interès pel cos femení i les imatges eròtiques, i dos anys després, amb la sèrie *La fam*, tracta les injustícies i ens mostra les seues primeres crítiques socials. Amb *Vietnam* ens aproxima a les guerres i els conflictes armats. Estableix que «la sèrie sorgeix com una crítica als EUA i a la guerra sense sentit que fou Vietnam. Em posicionava en defensa dels vietnamites. Vaig transmetre les injustícies que la població civil estava patint». A principis dels anys setanta arriba *Amèrica negra*, una sèrie on l'odi racial és el punt de partida de tota la seua proposta. Apunta que «l'obra naix en un moment en què, tot i que ací no hi havia racisme, aquest fenomen era evident en altres indrets del món. Les agressions racistes, la pobresa i la fam, la violència social i les persecucions policials són els temes central de la sèrie». Un punt de partida important és el treball realitzat per l'amic Vicent Romero amb la traducció de textos i poemes d'autors afroamericans, que van permetre la posada

en marxa d'un espectacle musical. L'obra de Miró roda per tot l'estat en companyia d'aquest espectacle i també es presenta a Forlì (Itàlia), fet que li permet passar a formar part del Gruppo Denunzia. Estableix que «amb aquest grup compartia un mateix objectiu. Volíem utilitzar el nostre art per denunciar les injustícies socials, sobretot les que patien les classes treballadores».

Quan em pare a pensar, m'adone que avui, ara, després de milers d'anys, encara els diners, la força i la religió dominen, esclavitzen, exploten i enganyen l'home. Ara, avui, sempre.

Sent un formigueig per tot el cos i veig l'animal-home, bèstia, una bèstia com cap altra. El veig guenyo, bavós, deforme, amb manca de tot, ignorant, molt ignorant i gairebé tinc por en pensar que sempre el món rodarà així.

We shall win.

Antoni Miró. Altea, 13 de març de 1972

El posicionament i compromís que manifestava en aquest temps és mantindrà constant al llarg de la seua carrera i es consolidarà sèrie rere sèrie. Armand Alberola indica que la seua obra «té unes claus identificatives i sempre presents al llarg de la seua trajectòria, que la impregnen i la fan reconeixible». Destaca, entre d'altres, «l'oposició als totalitarismes, a l'opressió, a la intolerància, al racisme, a la manipulació, a la violació dels drets humans, a la guerra, a la violència dels retalls, a la injustícia social...» i afirma que «aquest és Miró. Sempre en estat pur: exemple de trajectòria cívica vinculada a la realitat sociopolítica d'un país i d'unes gents, en uns moments de la història en què no era fàcil prendre determinades decisions i manifestar actituds arriscades. A hores d'ara sembla fàcil de fer; en èpoques passades era, fins i tot, perillós. Però Miró mai va callar».

Aquest vessant compromés de l'obra de Miró es consolida en la sèrie *El dòlar*, en què treballa entre 1973 i 1980. Es tracta d'una crítica al capitalisme, l'imperialisme, l'hegemonia dels EUA i el consumisme, i pren com a referent la imatge del dòlar. És una sèrie sòbria en el seu conjunt. Els colors i els materials estan perfectament elegits per a aconseguir-ho. Per això, també és un treball que va a contra corrent. Estableix Miró que «el meu objectiu era impactar de forma agressiva a l'espectador, mostrant i desmuntant eixa consciència de l'ésser humà que està obsessionat pel consumisme. Vaig buscar l'element del dòlar com a eix central d'eixa falta de llibertat que el consumisme exerceix, així mostre el meu profund desacord amb tot allò que és criticable, destructiu i que ens envolta».

Gest de fam. 1972 (Ac. s/t. 100 x 100 cm)

Herculusa i Daviet. 1973 (Ac. s/ll. 150 x 150 cm)

Lluita d'infants. 1972 (Ac. s/t. 100 x 100 cm)

Dòlar enforcat. 1974 (Ac. s/ll. 100 x 100 cm)

És a partir de la segona meitat dels anys setanta quan comença el seu ascens internacional. El 1975 està present per primera vegada a Alemanya i s'obri camí exposant als EUA, Suïssa, el Canadà, Bèlgica, Ucraïna i Moldàvia. L'any 1986 exposa a Brussel·les. Miró recorda especialment una dona que va assistir a la inauguració de l'exposició: «era filla de republicans que s'havien exiliat allà. La dona era molt major, però continuava sent combativa. Aquella nit em va dir que es mantenia així perquè es prenia totes les nits un “republicanet”. Barrejava vi blanc amb licor de *cassis*, un licor fet amb groselles negres. Segons ella, eixe era el seu secret», riu.

Tota la dècada dels vuitanta la dedica a treballar la sèrie *Pinteu pintura*, amb la qual introdueix noves temàtiques i referències en els seus quadres. L'ofici de pintor i les seues influències més recognoscibles, així com la rememoració d'esdeveniments històrics i quadres, apareixen ací. Es tracta, segurament, de la sèrie on els trets estètics són més evidents, sempre sense oblidar el missatge que vol comunicar. Segons Miró «en *Pinteu pintura* vaig fer un treball important que va sorgir de l'estima per altres pintors. No ho vaig realitzar d'una forma planificada, sinó que el quadre d'un pintor em va dur a un altre d'una forma natural».

Vivace, sèrie en què treballa entre 1991 i 2001, accentua el seu interès per transmetre les causes i conseqüències dels desastres ecològics. Afirmar que «els impactes ambientals van centrar el meu interès en aquell moment, igual que a molta altra gent. La sèrie se centra a criticar els impactes negatius que l'activitat de l'ésser humà té sobre el territori. Per ara, és l'enemic més fort de la natura». Miró pinta per primera vegada ací un dels elements que apareixerà com a eix central d'una bona part dels quadres de la sèrie i que es converteix en tot un símbol a la seua obra: la bicicleta. La considera: «el mitjà de transport més respectuós amb el medi natural. Vaig fer servir el caràcter diàfan de la seua estructura per mostrar, també, la natura en els meus quadres».

Estimat Antoni Miró,

M'has fet molt feliç amb la tramesa del quadre "Amb bicicleta". No tinc paraules per donar-te les gràcies! Serà el record més esplèndid de la nostra trobada a València.

En espera d'abraçar-te personalment, rep tot l'afecte.

Antoni Tàpies. Barcelona, 13 de novembre de 2003

L'any 1996 és especialment productiu per a Miró. Amb la sèrie *Vivace*, es presenta a Polònia. Ací realitza diverses mostres que tenen lloc en antics barracons de camps d'extermini nazis com Majdanek, prop de Lublin. L'objectiu era donar un nou ús a aquestes instal·lacions i no deixar de lloc els processos de memòria històrica. Un any després conviden Miró a participar com a membre del jurat de la triennial. Rememora especialment el clima d'aquelles visites: «vaig viatjar amb un anorac que pensava era una meravella, però resultà inútil. Feia fred, però que molt de fred. Fred, fred i més fred. Recorde que un dia estava tremolant i no podia parar. En veure'm, un membre del jurat va obrir el seu cotxe i em va deixar un abric de pell de llana molt vell, però que va aconseguir mantenir-me protegit d'aquell fred infernal». L'any 1997 arriba a Iugoslàvia, Rússia i Cuba i, posteriorment, a Croàcia, la República Txeca,

Àliga dissecada. L'Alcoià, 1995 (Ac. s/ll. 200 x 200 cm)

Corea, Romania, Iugoslàvia, la República Dominicana, el Japó, l'Argentina o Xile.

Els països de l'Europa de l'Est han estat centres importants de la seua activitat. Indica que «m'interessaven molt tots aquells països de l'òrbita soviètica pel seu posicionament clarament anti-capitalista, així com per tot el moviment *underground* que hi havia en aquells anys, igual que Cuba, on des del govern de l'illa s'apostava fermament per totes les expressions creatives com el cinema, la dansa o la pintura. En eixos països hi havia un moviment d'artistes implicats que ens intercanviàvem obres i ens obríem portes els uns als altres. Per exemple, vaig entrar a exposar a Ucraïna en diverses mostres col·lectives gràcies a l'amic i escriptor Oleksander Butsenko».

L'any 2001 Miró comença a treballar la sèrie *Sense títol* fins a finals del 2013. Els conflictes internacionals i les injustícies que pateix la societat civil i les classes i grups oprimits són l'eix central del seu treball i actualment treball

Costa blanca. 1993 (Ac. s/ll. 200 x 200 cm)

en *Sense sèrie*, que va iniciar l'any 2014. Ací agrupa tot un conjunt de treballs i temàtiques distintes que han consolidat el seu estil i imatge. Els conflictes militars, les desigualtats i les lluites per les llibertats estan presents en el seus quadres. En ambdues sèries ens mostra la seua visió sobre la realitat, sobre els esdeveniments globals i que tenen les seues conseqüències i efectes també en l'àmbit local. Miró descendeix a les arrels dels conflictes.

L'escultura és una de les altres formes d'expressió que millor ha conreat Miró al llarg de la seua trajectòria. Treballa principalment materials com l'acer corten i el bronze per a realitzar peces de distintes mides. Recorda que «vaig començar a treballar el ferro en el taller de mon pare i això em va permetre conèixer bé el material per a després fer escultures». Al llarg de la seua trajectòria ha mantingut relació amb escultors com Nèstor Basterretxea, Miquel Navarro, Jorge Oteiza, Andreu Alfaro, Antoni Tàpies, Manolo Boix i Arcadi Blasco.

25 d'Abril 1707-2007. Gandia, 2007 (Acer corten, 3,5 m x 26 m x 8 m)

Gora Nestor, Gora Euskadi

El bressol és la vida
quan la mar és la fugida.
Tornes i te'n vas i
torna que tornaràs.

Un home, un país.
Una cultura.
Una nació.

Cultura pròpia, poca broma.
Ancestral herència i permanència.
Història d'homes.
La lluita continua.

Ara un recés i Nèstor
vindrà com sempre distint.
Serà un altre cop ell.

Eternament.
Sempre, sempre.
Entre nosaltres.
Nèstor Basterretxea.

Amic, estimat, únic.

Antoni Miró. El Sopalmo, 12 de juliol de 2014

Entrevistat per Empar Marco per a TV3 en la inauguració de l'escultura *Faré vacances* 2012, del Passeig Ovidi Montllor a Alcoi

Una vegada més, tal com ho fa amb la pintura, Miró recorre a la memòria històrica, ret homenatge als seus referents i realitza també crítica a través de la seua obra escultòrica. “A Pau Casals” (1989), localitzada a Wolfenbüttel i realitzada en homenatge al compositor català; “L’ocell”, instal·lada a Alcoi l’any 2000 en el marc del 125^è aniversari del naixement de la CAM i en homenatge al seu poble, i a Seül el 2012; “Gades, la dansa” (2001), ubicada a la UPV-València com a homenatge a Antonio Gades; “Memorial” (2009), localitzada a Paterna, en homenatge a les víctimes del franquisme; “Almansa 1707-2010” (2010), instal·lada a la UA; “25 d’abril. 1707-2007” (2007), ubicada a Gandia, ambdues en record de la batalla d’Almansa; i “Faré Vacances” (2012), localitzada a Alcoi en record d’Ovidi Montllor, són algunes de les seues obres més recents. Anys enrere ha realitzat també tot un treball de peces de bronze i pedra, i, entre aquestes, és necessari destacar la mostra “Viatge a Grècia” del 2007. Actualment, una bona part de les peces dissenyades per Miró es conserven al Mas del Sopalmo. En els seus jardins s’ubica la col·lecció “Vegetal”, composta per 25 escultures realitzades amb acer corten en 2009.

L’augment de la seua activitat creativa ha seguit una línia paral·lela a les distincions rebudes arreu del món. Se li atorguen molts premis, diplomes, mencions i reconeixements des de l’any 1960 i el 1973 decideix no participar

Rebut la *Medalla d'Honor* de la Xarxa Vives d'Universitats l'any 2015, Castelldefels, Barcelona

Distinció per la Cultura Nacional atorgada a Miró l'any 2008, L'Havana, Cuba

en certàmens competitius oficials i determina fer-ho únicament en les categories fora de concurs. Amb tot, la llista de distincions honorífiques rebudes és ben àmplia. Afirmar que «els concursos no són un bon mètode per a fomentar l'art. S'ha de donar suport als joves creadors i la forma d'ajudar-los no és convocant concursos, sinó adquirir obres seues que els permeta finançar pròximes obres, editar catàlegs que els facilite promocionar-se i muntar exposicions per donar-los a conèixer i impulsar-los. Sempre que m'han demanat col·laboració per a organitzar un concurs, he dit que no». I sempre té un consell per als joves. Els hi diu: «treballa, estudia, millora. La pintura emociona si està ben feta. S'ha de treballar molt per aconseguir fer alguna cosa que tinga interès per a la gent. És un aprenentatge constant que requereix molt d'esforç».

Entre els reconeixements rebuts, Miró s'estima especialment el primer, l'aconseguit l'any 1960 en la VII Mostra de Pintura, Escultura i Dibuix del CEA. Es poden destacar també altres reconeixements rebuts els darrers anys com el "Premi Important" del diari *Información* (2007), la "Distinció per la cultura nacional" (Premi Nacional de Cuba del 2008), el "37 Premi Octubre" (2008) a la trajectòria artística i social, i el "Miquelet d'Honor Extraordinari" (2011) concedit per la Societat Coral El Micalet. A més, aqueix any és nomenat "Fill adoptiu" per l'Ajuntament d'Otos i l'any 2015 rep la "Medalla d'Honor" de la Xarxa Vives d'Universitats, que agrupa 21 centres universitaris públics i privats del territori de llengua comuna, i és nomenat membre del Consell Assessor de l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM) de València.

Si em donen la Medalla d'Honor de la Xarxa Vives (21 universitats dels Països Catalans), deu ser que el món evoluciona decentment?

Antoni Miró. El Sopalmo, 21 d'abril de 2015

Amb Carmina Andrés durant la inauguració de l'exposició retrospectiva de PIVAM l'any 2012

Inauguració de l'exposició *Mani-Festa/Personatges S/T* a la Llotja del Peix d'Alacant l'any 2015

Dels darrers anys també s'han de destacar tres cites expositives d'interès dins la trajectòria de Miró i que suposen un reconeixement a la seua trajectòria. El Museu de la Universitat d'Alacant organitza l'antològica "Històries (de la nostra història)" entre desembre de 2010 i abril de 2011. En aquesta mostra es realitza un recorregut per tota la seua trajectòria, des dels primers quadres dels seixanta fins a les darreres obres de la sèrie *Sense títol*, incloent-hi més de 200 peces. I tot amb un motiu clau: divulgar l'art i promoure la reflexió col·lectiva sobre la situació de la societat actual. Pintura, escultura i dibuix conformen aquesta mostra on col·laboren Carles Cortés, Isabel-Clara Simó, Armand Alberola, Romà de la Calle, Josep Forcadell, Daniel Giralt-Miracle, Emili La Parra, Jesús Pradells, Wences Rambla i Josep Sou. El campus universitari acull també la inauguració de l'escultura "Almansa 1707-2010" i organitza una taula redona en què participa Josep-Lluís Carod-Rovira, entre d'altres.

De novembre de 2012 al gener de 2013 l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM) de València programa la retrospectiva "Antoni Miró", que va tenir també la col·laboració de la Fundació Bancaixa. La mostra, prevista en un principi per a 1995, s'havia ajornat en diverses ocasions per motius polítics i organitzatius. Afirmar Miró que «l'entrada del Partit Popular a la Generalitat i a la Diputació d'Alacant l'any 1995 suposa l'ajornament de les mostres previstes a Castelló, València i Alacant quasi 20 anys». Finalment, 52 anys després de la seua primera exposició, Miró es reconegut per l'IVAM i inaugura aquesta mostra acompanyat pel món de la cultura valenciana, que li mostra el seu reconeixement. L'exposició pictòrica presenta més de 100 obres de Miró incloses en distintes sèries, des d'*Amèrica negra* fins a *Sense títol*, una mostra que va permetre seguir de prop les distintes mirades del pintor sobre la realitat, l'art, la natura o els museus. En aquesta ocasió el crític d'art Fernando

Castro s'encarrega del comissionat de la mostra. Segons la seua opinió, amb aquesta Miró «traça un itinerari propi, però fundat en l'experiència col·lectiva, atent sempre a la qüestió candent de la justícia».

A més, entre febrer i març de 2015, es presenta a la Llotja del Peix d'Alacant per primera vegada i al complet les col·leccions "Mani-Festa" i "Personatges S/T". La mostra, organitzada per la Diputació d'Alacant, inclou més d'un centenar d'obres amb els treballs més recents de Miró en el moment. Ací es fa més evident que mai el seu compromís amb la llibertat, la crítica i la cultura. Romà de la Calle, Josep Sou i Joan Llinares s'encarreguen aquesta vegada dels textos que acompanyen al catàleg de la mostra. En opinió de Josep Sou, en aquesta exposició Miró «transforma la realitat per apropar-la en benefici de les paraules que no cal pronunciar, engega la potència dels motors que hauran de bastir la tragicomèdia de l'agitació».

Finalment, és necessari destacar que l'any 2015 la Universitat d'Alacant, amb el suport dels ajuntaments d'Alcoi i Otos i la Fundació Banc Sabadell, posa en marxa la Càtedra Antoni Miró d'Art Contemporani, que naix amb l'objectiu de contribuir al coneixement i difusió de l'art contemporani, que és dirigida per Enric Balaguer en el seu inici i actualment per Armand Alberola. Manuel Palomar estableix que amb la posada en marxa de la càtedra es té com a objectiu promoure «la recerca dels llenguatges plàstics contemporanis a partir del model de l'artista alcoià. La Universitat d'Alacant sempre ha tingut un deute amb Miró. Amb aquesta iniciativa volem aprofundir en la investigació de l'obra de Miró i difondre els referents plàstics actuals. Estem ben orgullosos que Antoni Miró ens deixara el seu nom per encapçalar aquesta Càtedra».

La Càtedra té com a finalitat promoure la reflexió, debat i investigació sobre les arts plàstiques contemporànies, aprofundint, a més, en les seues interaccions amb la resta d'expressions artístiques, com són la literatura, la música o el cinema. Segons Carles Cortés, «és un espai de trobada, un projecte comú, que té com a objectiu la realització d'activitats de divulgació, de formació i de recerca dins del marc de l'art contemporani. El punt de partida és l'obra de Miró, però la voluntat és clara, a partir de la seua referència, aprofundir en el coneixement de l'art contemporani i, sobretot, insistir en la seua difusió».

Entre els projectes que està duent endavant la càtedra és necessari destacar la publicació dels llibres *Diàlegs entre les imatges i les paraules* i *L'altra pintura* publicats en 2016, l'organització d'exposicions individuals i col·lectives i de cursos de formació en matèria d'art, la digitalització del seu arxiu i la convocatòria anual d'ajudes a l'estudi sobre art contemporani i sobre l'obra i figura de Miró.

ELS REFUGIS PERSONALS DEL PINTOR

Jo no he donat la vida a la pintura..., la pintura me l'ha donat a mi

Antoni Miró

Miró és difícil de definir, no se'l pot etiquetar. És inconformista, irònic, graciós, alegre, atent, treballador, honest, tímid, denunciador, nacionalista, esguerrà, obert, compromés, sarcàstic, complex i, tot i que ell ho nega, tossut. De xicotet ho era i ara continua sent-ho. Amb tot, afirma: «jo no sóc tossut ni cabut. Sóc constant», riu. Parla amb veu baixa, com no volent molestar. Menja poc, allò just. Gaudeix del silenci i de la música clàssica, la seua preferida. A casa sempre sona *Radio Clásica*. I té un sentit de l'humor molt irònic.

És un enamorat del seu país, de la seua terra, del seu petit espai en el món. Així sempre ho ha manifestat i ho ha pintat any rere any. Considera Alcoi «el meu bressol incomparable» i el País Valencià «el millor país del món». Després de la seua estada a Dover, Miró s'instal·la a Altea i, en els anys vuitanta comença el seu exili personal al mas del Sopalmo, on viu i treballa en l'actualitat. Estableix que «des de ben xicotet vaig anar conformant els meus espais. L'habitació a casa dels pares, el primer estudi prop del cementeri d'Alcoi, a Guadalest, a Dover, la casa-estudi-galeria a la part vella d'Altea i, finalment, El Sopalmo. Amb el treball diari, i l'ajuda dels amics, vaig anar construint-los. Vaig dissenyar i treballar en la seua reforma. He passat cables de la llum, lluit paret i pintat, tot allò que era necessari per a condicionar-los».

El gener de 1971 adquireix una casa al centre històric del poble mariner d'Altea, ubicada entre els carrers Fondo i Consol. El seu objectiu és instal·lar-se, obrir allí una galeria d'art i treballar en tot allò que li interessa en el moment i que continua interessant-li ara. La rehabilitació de la casa la dirigeix Miró, ajudat per l'amic Vicent Manuel Vidal en les qüestions més tècniques. Miró i l'arquitecte Vidal, Professor Honorari per la Universitat de

Fotografiant i fotografiat a Altea l'any 1970

Chiclayo (Perú) i Vicerector de Coordinació de Cultura i Territori de la Universitat Politècnica de València entre 2000 i 2004, es van conèixer de joves a Alcoi: «érem dos xavals perduts a Alcoi. Vivíem en una societat del segle XIX i, això, marcava. Ell treballava de carrosser i jo de manyà», recorda Vidal. Sempre anàvem corrent per qüestions del treball. Ens creuàvem pels carrers d'Alcoi i ens saludàvem. A poc a poc vam anar nodrint una ferma amistat». Afirmar Vidal que en aquell moment «no ens plantejàvem el futur, vivíem el present. L'escribíem a la nostra forma. Sempre ens va interessar l'acció com a eix central de tot allò que féiem. Sabíem que no anava a ajudar-nos ningú, que seríem esclaus de la nostra vida d'obres, dedicada en la seua totalitat al treball. La biografia ens ho marcava. Ho havíem de fer nosaltres i vam decidir donar el pas per canviar l'esdevenir de la nostra vida. Jo vaig començar a estudiar arquitectura i Toni es va dedicar de ple a la pintura».

Altea combina diversos elements que l'atrauen a instal·lar-s'hi. És ací on considera que tindrà tranquil·litat per a treballar i on podrà muntar una galeria per donar a conèixer la seua obra i la d'altres artistes. Estableix que «en el nucli antic hi havia una barreja molt interessant de gent. Hi havia alguns pintors estrangers que es dedicaven a la seua obra, la qual, però, no era com-

Davant el mural *La guerra i l'home* a Altea l'any 1972

promesa. També hi havia les famílies del poble de tota la vida, gent major, jove i gent més compromesa, com Gades i jo. Els veïns gaudien de veure com treballava algunes obres en el carrer. Sempre em mostraven el seu interès. Era un poble molt obert, sense deixar de ser xicotet i tranquil». Pel juliol de 1972, Miró i Gabi inauguren la casa-estudi-galeria que rep el nom de Galeria Alcoiarts. Es posiciona ràpidament com un referent del nucli antic. Afirmar que «es va convertir en un centre i galeria d'art molt conegut arreu de l'estat. Realitzàvem anuncis en premsa de tirada estatal com l'*ABC*, que tenia un suplement de cultura molt interessant, així com en altres mitjans catalans. És per això que molta gent venia a Alcoiarts quan estava per la zona, assistia a les inauguracions i adquiria obres».

La casa és un enrenou de gent, d'exposicions, de visites esperades i, també, d'inesperades. Açò fa que Miró no tinga tota la concentració i tranquil·litat que necessita per a pintar. Ara bé, mai no cessa la seua activitat. Als carrers d'Altea treballa escultures i participa en l'organització per primera vegada de la mostra de murals del nucli antic. Recordar que «en aquella època treballava algunes peces en el carrer. Per exemple, encara es conserva la rehabilitació i disseny en les dues façanes exteriors, amb unes portes rodones que vaig ins-

tal·lar a casa i que s'han mantingut fins ara». Ràpidament esdevé un important centre d'acció per a les arts plàstiques valencianes i es converteix en un punt neuràlgic per a la cultura catalana. Exposa obres de Salvador Soria, Arcadi Blasco, Canogar, Eusebi Sempere, Joan Genovés o Tàpies. Allí també fa difusió de la seua obra: s'hi venen escultures, gravats i quadres.

Miró

[...]

No ho he dit tot. L'obra de Toni Miró arriba a uns extrems deliciosos. Em referesc, ara, a l'altra "obra" seua: la seua casa. Obeeix, en tot, les línies senzilles i pures, tradicionals, d'Altea, i trau un partit insòlit de l'espai, en un joc feliç de plans, de teulades, d'escaletes. És una delícia.

Vicent Andrés Estellés. València, 25 de juliol del 1973

Miró tenia la necessitat de buscar i treballar les avantguardes, d'obrir nous camins, de marcar nous temps. El treball dels creadors contemporanis com ell es basava a netejar el panorama artístic i cultural que havíem heretat. Aplicaven la depuració sobre tot allò que no tenia interès per a la seua generació. Oferien al públic una nova visió i experiència artístiques, un canvi important respecte de la concepció tradicional de l'art. Vidal recorda que «una vegada vam muntar una mostra que va tenir lloc en el Palau de Cristal de la Casa de Camp a Madrid. Vam configurar l'espai com una estructura triangular realitzada amb els embalatges d'unes lones que vàrem col·locar. Vam exposar peces d'Arcadi Blasco, Anfon Saura i el quadre "Vencerem" de Toni, entre altres obres. Els visitants estaven impressionats pel muntatge, fins i tot la Policia va entrar algunes vegades a controlar el que fèiem dins».

És en aquesta època quan coneix i referma la seua amistat amb Antonio Gades i Pepa Flores. Recorda que «vivien a Madrid, però venien sovint a Altea, on finalment es van assentar. A Antonio li interessava molt l'art, era un bon col·leccionista i li agradava pintar. Jo tenia un estudi prop de casa on anava a treballar i ell venia totes les vesprades. Parlàvem, interactuàvem i ens vam fer molt amics. A finals dels setanta li oferiren crear i dirigir el Ballet Nacional i va tornar a Madrid. A més, es va separar de Marisol, que es va traslladar a Màlaga, i es va perdre el vincle amb Altea. Un poc abans, jo també vaig deixar Altea, vaig vindre al Sopalmo i em vaig separar de Gabi». A partir d'aquell moment, Gades i Miró parlen periòdicament per telèfon, es veuen algunes vegades a l'any i viuen junts moments durs com la mort del pare de Miró.

Toni
y qué haremos nosotros
con una democracia burguesa.
Nos damos cuenta
de demasiadas cosas
tenemos, más que un carné,
una conducta de siempre,
una lucha sin horizonte de beneficios.
Toni ¡Somos perdedores seguros!
Seremos eliminados sin juicio,
será demasiado evidente.
Siento más que nunca no
hablar mi lengua,
una injusticia más que hicieron
para separarnos.

Antonio Gades. Altea, 28 de juny del 1977

Durant aquells anys en què es perseguia la llengua i el país per part dels distints estaments, Miró continua defensant-la. Unes vegades irònic i unes altres crític i directe. Apareixen diverses pintades feixistes sobre els murals que havia pintat als carrers d'Altea i sobre els murs de sa casa, així com de la de Gades. Un dels principals motius per atacar Miró fou la postal realitzada pel Nadal de 1977 «L'ase està pensant», que envia per a felicitar aquells dies. La postal inclou una imatge d'un ase i ve acompanyada de la cita: «Som valencians, no catalans...», amb un clar sentit irònic. Les respostes a aquesta iniciativa no tardaren i la premsa local es va fer ressò de les crítiques per part de columnistes i escriptors reaccionaris.

La vesprada del 26 de desembre Gades i son pare visiten com de costum Miró a les 17 hores. El deixen treballant i Gades torna després de sopar. Ambdós amics es passen la nit parlant i treballant fins a les 4 de la matinada. L'endemà, Miró es desperta a la una i mitja del migdia. A la façana de la casa-estudi del carrer Fondo, i als carrers voltants, hi han aparegut pintades feixistes amb insults adreçats a Miró. L'amenacen amb frases com «Rojo, masón, trabaja de peón», «Cabrón», «Hijo de puta» i «Esto jode ¿Verdad?». També pinten altres com «Ni Suárez, ni Carrillo, queremos al caudillo» i «Arriba España». Les pintades estan acompanyades dels emblemes de les organitzacions Guerrilleros de Cristo Rey i Fuerza Nueva. En altres indrets del nucli vell d'Altea també apareixen pintades com «A. Miró, cabrón», «Miró a Barna» i «Miró maricón».

Pintades feixistes aparegudes als murs de sa casa a Altea l'any 1977

Amb Antonio Gades al Sopalmo a començament dels anys vuitanta

La casa de Gades també és atacada amb frases com «Rojos a Moscú», «Viva Franco» i «Somos los fascistas», així com el seu cotxe. La seu de la CNT també. Ambdós amics fan fotos i es desplacen fins a la comandància de la Guàrdia Civil per a denunciar l'agressió. Escriu en el seu dietari aquell dia: «el poble i el veïnat està indignat amb els agressors». El dia 29 acudeixen al Jutjat a denunciar l'agressió. Miró informa dels fets als amics Joan Fuster i Eusebi Sempere.

Estimat Joan:

Sols unes lletres per assabentar-te que la prop-passada nit els “Guerrilleros de Cristo Rey” i “Fuerza Nueva” m’han pintat-bossat tota la façana de casa (i Galeria d’Art), incloses portes i cases dels veïns (la del costat, frontal i carrers pròxims), amb tota la fraseologia que aquesta fauna empra. També sota els murals que fa anys vaig pintar al carrer, i amb nom i cognom per a unes senyes, i amb tota la gama de colors. Açò mateix ho han fet a casa d’Antoni Gades, la qual com els murs no abastaven per al continent de mala llet li han pintat el cotxe de dalt a baix –un Land Rover–, als locals de la CNT i altres indrets del poble, especialment la plaça.

També, és clar, els cartells reivindicatius del País Valencià, senyera i altres pintades anteriors de caire popular i revolucionari, les han mutilat, esborrat o convertit en allò més reaccionari.

Avui hem fet la denúncia i demà anirem al jutjat, però ja se sap, com de costum poca cosa aconseguirem, encara que estem disposats a enfrontar-nos si cal amb E.N. o qui vullga encobrir-ho.

A veure si quan passen les festes o quan tingues un poc de temps m’avisés per anar a recollir-te i passes aquí uns dies almenys.

Una abraçada

Antoni. Altea, 28 de desembre de 1977

Treballant el motle dels braços i tors de Gades, a Altea, que incorporarà en *Extremitat superior antropomorfa*. 1991 (Pintura-objecte) i l'escultura *Gades, la dansa*. 2001; instal·lada al Campus de la UPV a València

Aquelles pintades manifestaven la desconeixença respecte de la història familiar i del treball absolut dels dos amics. Ambdós vénen de famílies treballadores. Miró recorda que «Antonio era fill d'una família molt humil. El seu pare era català, però no el parlava, de la mateixa manera que ell. Era paleta de l'obra. Per motius de treball es va desplaçar a Elda, on naix Antonio i es va allistar voluntari a l'exèrcit republicà. Al temps, la família es desplaça a Madrid. Allí, Antonio, comença a treballar als 10 anys repartint el periòdic per les cases, ja que el pare era porter en una finca. Un dia decideix posar-se a ballar en el carrer i és ací quan el descobreix la seua mestra, Pilar López. El mateix temperament que tenia per ballar, el tenia com a persona».

A l'estudi de Miró a Altea els dos amics conversaven, debatién, interactuaven i pintaven. Miró treballa el motle dels braços i tors de Gades i a partir d'ací realitza els quadres "Extremitat superior antropomorfa" i "No és una pipa" i "Gades, la dansa", escultura de bronze i pedra instal·lada a la Universitat Politècnica de València en 2001. Vicent Manuel Vidal recorda que «la universitat va realitzar en aquells anys una aposta important per reconèixer la solvència de tota una sèrie de creadors contemporanis. Obres de Jorge Oteiza, Salvador Soria o Néstor Basterretxea van passar a ocupar espais del campus. Toni va realitzar "Gades, la dansa", un treball exquisit realitzat a partir del buidatge del tors de Gades. Una obra perfecta en la seua concepció i resultat final».

Els dos amics parlaren per última vegada el 16 de juliol de 2004. Gades telefona a Miró des de l'hospital on estava ingressat per acomiadar-se. Miró no està a casa, havia eixit a sopar amb el seu germà i Sofia. Ausiàs li telefona indicant-li que Gades ha telefonat. Miró contesta la seua telefonada cap a les 23 hores i anota en el seu dietari: «Està molt malament. Parla amb molta dificultat». A l'endemà, Miró parla amb Eugenia Eiriz, parella de Gades i actual directora de la fundació que du el seu nom. El 20 de juliol mor a causa d'un càncer i Miró escriu en majúscules en el seu dietari: «Ha mort Antoni Gades. Estic molt trist».

Tinc moltes ganes de plorar.
Estic fent gravats,
acabant planxes,
però no deixo de pensar en Gades.

Antoni Miró. El Sopalmo, 21 de juliol de 2004

La mort de Gades deixa fora de lloc Miró. Rep moltes telefonades mos-

Amb Arcadi Blasco, Néstor Basterretxea, María Isabel Irurzun, Miquel Navarro i Sofia

trant-li el seu condol per la marxa de l'amic. La televisió recupera aquella nit pel·lícules del coreògraf i tots els noticiaris parlen d'ell. Escriu: «La premsa, i tots els mitjans, se'n fan un gran ressò. Se'n parla molt de Gades i molt bé». La família informa a Miró que incineraran les seues restes i les traslladaran a Cuba.

A Altea rep també les contínues visites d'amics com Arcadi Blasco, Vicent Andrés Estellés i Ovidi Montllor, especialment aquest últim a l'estiu i per Nadal, acompanyat per la seua parella en aquell moment, l'actriu Marta Molins.

A Arcadi Blasco

Arcadi, ja ho sabies
la terra és terra i tots
hem de tornar.

Ara la flaire de l'ametler
ens portarà el teu record
inesborrable i autèntic
com una onada de vida.

Et cercarem vora el foc
amb els ulls clucs
a palpentes en la foscor
il·luminada.

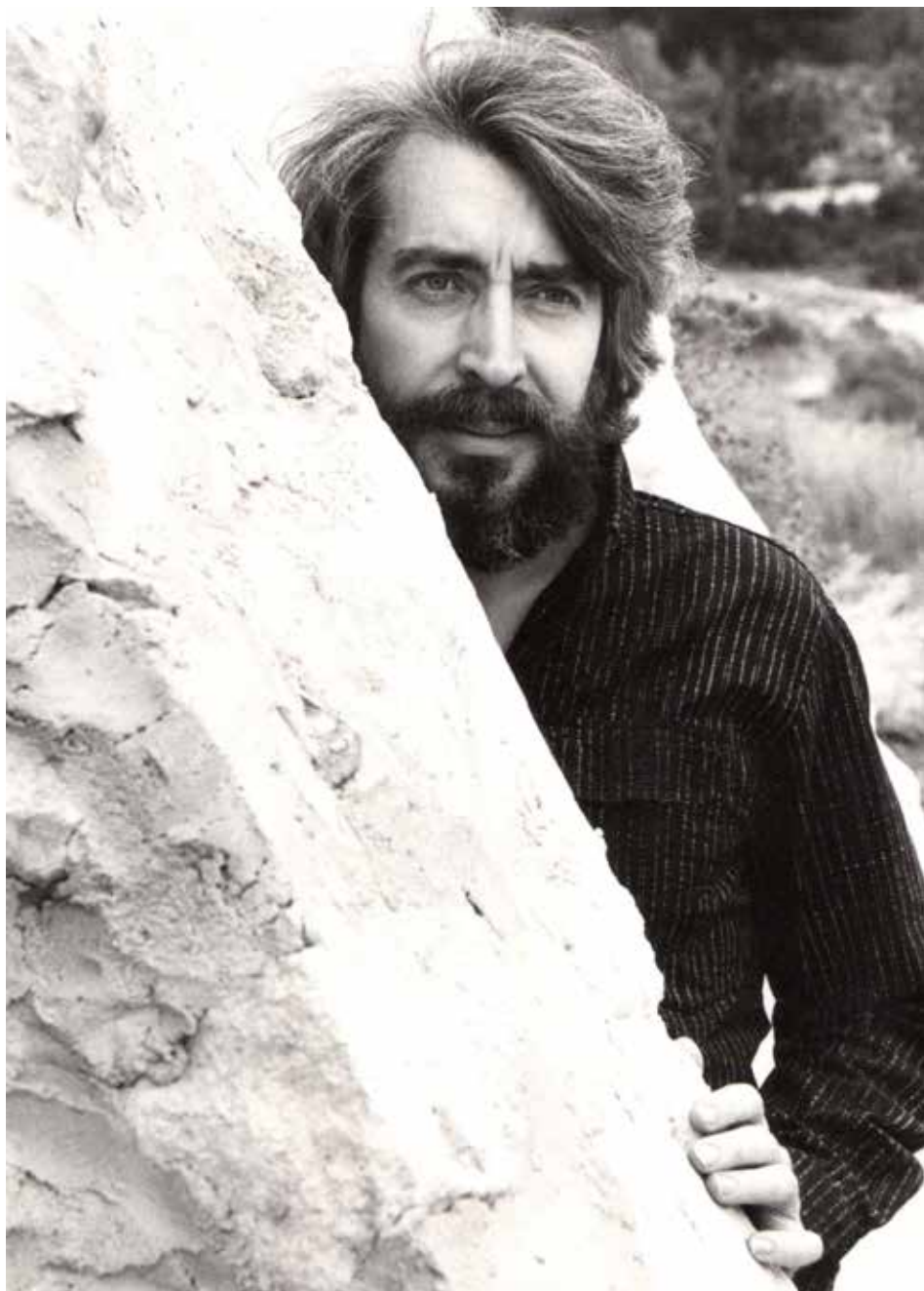
I direm el teu nom
Arcadi, mentre veiem
milers d'imatges
que ens vas regalar.

Per sempre.

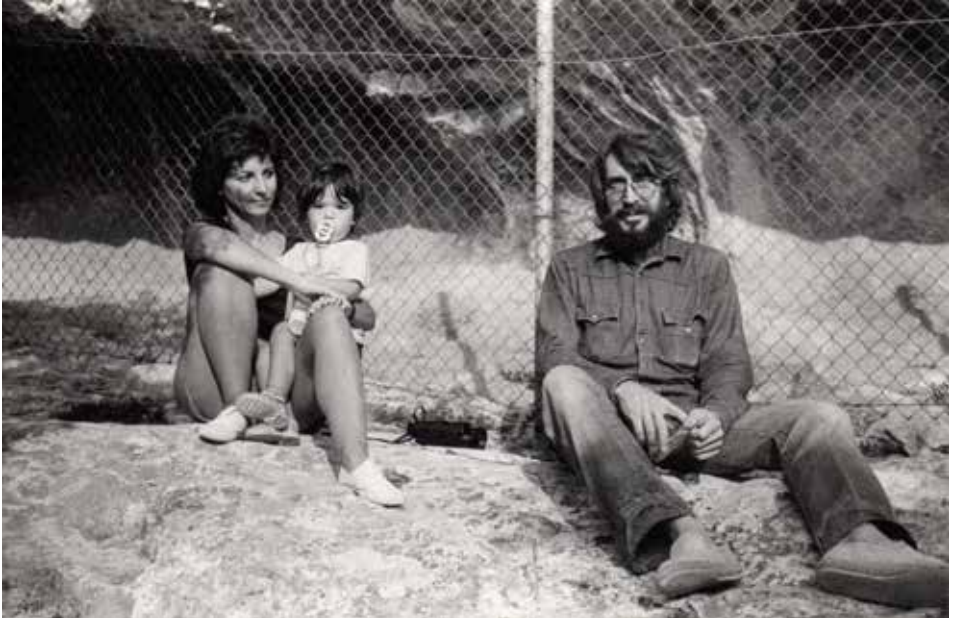
Antoni Miró. El Sopalmo, 15 de març de 2013

Altea ha estat sempre present per a Miró. Les vivències i records viscuts al municipi de la Marina Baixa estan vius en el mas El Sopalmo. Fruit d'aquests anys, Miró inicia en 2015 la suite que rep el nom del municipi i on inclou quadres com “Àngela”, “Geleta”, “Angiolina” o “Angélique”. Es tracta d'imatges del seu imaginari sobre la seua estada en el municipi que treballa amb tècniques com l'acrílic sobre llenç. Segons Miró, «la *suite* té com a origen els anys passats allí. Estic treballant amb imatges que guardo d'aquells anys dins el meu cap, sobretot records. Bàsicament estic dibuixant i pintant dones», riu.

El Sopalmo és el refugi més íntim i personal de Miró. En el món està

Fotografiat l'any 1986 al Sopalmo per Miquel Abad

Amb Sofia i Ausiàs a les pintures rupestres de la Sarga d'Alcoi l'any 1984

la seua presó, per això ací se sent i és lliure. Aquest és el seu món. Un mas a la comarca de l'Alcoià que s'ha convertit en el seu refugi protector. Ací se sent còmode i pot expressar-se i viure amb la gent que s'estima i l'envolta. Isabel-Clara Simó estableix en el seu llibre *Món d'Antoni Miró* que «ell, per sortir del mas, s'envenxina i de seguida diu que s'estranya». Va adquirir el mas l'any 1974 mentre vivia a Altea i el 1978 va iniciar la seua rehabilitació i renovació. En aquell moment hi vivia una família amb els seus fills. Devien encarregar-se del seu manteniment, però l'estat de la construcció quan la compra és deplorable. Recorda que «la família procedia de la zona de Granada. Els xiquets eren uns vius i no podia controlar-los. Canviàrem el sostre del mas i ells muntaven i saltaven. Estava impressionat. Com podien fer-ho? Eixa és una de les zones més delicades de qualsevol construcció i, a més, una zona molt perillosa per estar! Els vaig dir que no podien muntar allí i em respongueren que d'on ells venien muntaven en els sostres i mai passava res. No ens enteníem. Després vaig saber que havien viscut en coves i per això tenien aquest costum».

Deixa la casa d'Altea i torna a la seua terra natal, d'on realment mai no se'n va anar, amb Gabi i el seu gos, Llop, així com una nova companyia que s'instal·la en el mas en aquells temps: el gat Catúfols. El trasllat al Sopalmó

debilita encara més la relació amb Gabi, de qui se separarà poc temps després. És setembre de 1980. La companya a qui havia conegut en el seu viatge a Dover l'any 1969, i que l'havia acompanyat durant els darrers anys, tornarà a Altea i amb el pas del temps en perdrà el contacte. Una nova esperança s'obre davant d'ell: apareix a la seua vida la pediatra Sofia Bofill. Miró comparteix els últims mesos de la relació amb Gabi amb els primers de la seua relació amb Sofia, sent El Sopalmo testimoni d'aquesta realitat. Ambdós es complementen a la perfecció. Els seus interessos són comuns i les seues formes de fer distintes. Una unió d'iniciatives i vides que avui continua totalment vigent. Sofia Bofill el defineix «seriós, constant, amb mà esquerra, molt tímid, amb molta memòria, divertit, intel·ligent, amb criteri propi, molt respectuós, amb molta capacitat de treball i, sobretot, fidel».

Respirar l'aire teu
 recentment respirat
 em fa sentir-me viu
 i nou cada volta,
 cada cop que ens encarem al
 pas del temps
 inexorable i bonic.
 La mort és la llibertat.
 La vida un sol camí.

Antoni Miró. El Sopalmo, 12 de febrer de 2014

La relació amb Sofia Bofill es consolida dia rere dia i dos anys i mig després de la seua trobada, el 26 de novembre de 1982, naix Ausiàs. El seu nom és un homenatge al poeta medieval valencià. I, com és lògic, mil anècdotes per recordar. Afirmar Bofill que «quan va nèixer Ausiàs em costava tant encarregar-me del fill com del pare. Un dia vaig trobar el cotxe donant voltes en cercle a l'era. Toni havia ensenyat Ausiàs a conduir. Tenia tres anys! Li va dir que es posés de peu i que girés el volant sempre a l'esquerra. No mesurava el perill que suposaven aquestes coses. Ambdós no paraven de riure», riu ella també.

Un altre descobriment per a Miró arriba a la seua vida en aquells anys. És tracta de Francisco Sánchez, el Senyor Paco, un emigrant andalús a qui li sol·licita ajuda en la reforma del mas. El Senyor Paco dedicarà onze anys de la seua vida a la reforma del mas, onze anys d'esforços compartits amb Miró i onze anys i escaig viscuts amb la família. El recorda amb molta estima: «es dedicava en cor i ànima al seu treball en el mas. Amb el Senyor Paco vaig remodelar pràcticament tot el mas com avui es conserva. Vam rehabilitar i obrir

Davant l'escultura *Estructura-15*, al Sopalmo l'any 1979, deu anys després de ser exposada a la Woodstock Gallery de Londres

nous espais i zones expositives. A poques persones he vist treballar com ell. La meua percepció sobre els nouvinguts andalusos va canviar completament quan el vaig conèixer». Les anècdotes d'aquells anys de renovació i rehabilitació del Sopalmo són moltes. Recorda que «de vegades venia un peó de Cocentaina que ajudava el Senyor Paco. Era del PC, comunista com ningú. Els dos treballàrem de valent alçant i posant el sòl d'algunes parts del mas. Com em considerava el “jefe”, ell ho feia amb més esforç. Hi hagué un dia que no podia més, em tenia exhaust. Aquell dia em digué que si Lenin ens veiés treballar estaria orgullós de nosaltres. No podia deixar de riure entre els mals d'esquena, però també reconfortat pel treball que havíem fet», riu.

Tot és ordre a la vida de Miró, ordre mil·limètric, i El Sopalmo no és aliè a açò. Les seues idees ordenades s'han traslladat al mas, on tot és organització al mateix temps. Ordre i perfecció. Les prestatgeries plenes de llibres d'art i pintura, poesia i dels amics i col·laboradors, donen pas als arxius de documentació i quadres i a les zones expositives. La netedat és perfecta, sobretot, en el seu estudi. Miró treballa de nit i dorm de dia. Es lleva a la vesprada, dina i realitza les gestions que és necessari fer i atén les visites i els col·laboradors. Si té temps, a l'estiu, realitza alguna tasca domèstica, sobretot rega i arregla el jardí, i passeja pel mas amb Sofia i els gossos, especialment amb Duc. Quan algú

Pintant el quadre *Galeria subterrània*, a l'estudi del Sopalmo l'hivern de 2016

visita el mas, Miró és el millor amfitrió: atent, tendre, facilitador. S'envaeix el seu espai vital i és ell qui deixa espai i llibertat. Segons Sofia Bofill, «Toni ha aconseguit amb el mas allò que volia: crear un espai obert, on puga venir molta gent a fer coses distintes, a pintar, a escriure, a fer cançons... Li encanta estar amb gent i que se senten còmodes ací. Ho expressa així: fes el que vulgues, ací tens casa. Ell va al seu ritme i els que estan ací també».

El Sopalmo ha estat el centre d'estada i lloc de pas dels màxims exponents de la cultura dels territoris de llengua comuna i de més enllà. Per ací han passat Ovidi Montllor, Vicent Andrés Estellés, Isabel-Clara Simó, Xavier Dalfó, Lluís Llach, Miquel Martí i Pol o Arcadi Blasco, i altres amics personals del pintor com Josep-Lluís Carod-Rovira i David Fernández. Segons Feliu Ventura «El Sopalmo és un paradís meridional, el mas on pasturen els ulls i germinen les idees. El passeig on et sents acompanyat en el treball artístic. Facilitador i excitant. Allà on dringuen els pensaments entre brindis per l'amistat».

En recobrar-me de la crisi de maig, escric el primer poema a l'amic
Antoni Miró

el nom de l'amistat
jo te'l diré amb paraules planeres.
toni miró,
sofia
ausiàs.
són els noms de l'afecte permanent,
de l'amor,
de l'amistat per a tota una vida.
jo he compartit amb ells el pa i la sal.
i ara sóc l'home feliç, pensant que som amics,
amants,
germans.
ara he escrit açò i estic content,
perquè sé que a un lloc d'alcoi,
en el camí que va envers ibi,
al mas "sopalmo", viuen ells,
fan l'amor, fan el pa i el llesquen, a taula amb els amics,
i sóc content d'això, de la seva existència,
vell i fotut em trobe, clos a casa meva,
no puc anar a alcoi, ens truquem sovint,
com aquella vegada que jo vaig telefonar sols perquè
sofia em digués,
com es fa l'escalibada.

toni miró, pintor,
que vaig conèixer a alacant,
i vaig tractar a altea.
jo l'admire i és molt
el que l'estime com a persona,
i més
com a pintor.
sé quanta i quina és la seva honestedat,
crec saber quant és el seu amor,
pel que fa,
pels éssers que l'acompanyen,
sofia,
ausiàs.
i vull deixar aquí el testimoni,
de la meua amistat i la
meva, pregona,
dolçament sentida,
admiració.
perquè, pintor,
ha sabut fer,
la millor obra d'art,
la vida amb sofia i ausiàs.
acabe doncs, i plegue.
bon dia,
a reveure.
qualsevol dia seré al mas.
i menjaré verdura, productes vegetals.
sofia.
bon dia toni.

Vicent Andrés Estellés. València, juny del 1986

Miró és d'Alcoi i com és Alcoi: treballador, esquerrà, llibertari, obert i tancat en si mateix. Un pintor que mai no ha deixat de ser-ho i de pintar Alcoi. Precisament, per això, utilitza en les seues obres materials com cartons, ferros o fustes i per això també la seua obra ha estat revolucionària. Isabel-Clara Simó és contundent: «quan dic Alcoi, dic Antoni Miró». L'any 1974 es va encarregar del disseny de l'estoig del disc *A Alcoi* d'Ovidi Montllor. Es tracta d'una caixa desplegable en què utilitza materials com cartó, paper d'enfardar i tinta. Afirmar que «ho vaig fer així perquè si el disc era un homenatge a Alcoi, els materials havien de ser industrials. Alcoi ha destacat per les seues indústries

Pintant l'ailant sec del Sopalmo l'estiu del 2010

tèxtils, papereres i de cartó i metal·lúrgies». Les cançons de l'Ovidi estaven envoltades pel seu estoig, fotografies de fàbriques, ponts i telers del seu poble i el text de presentació d'Ernest Contreras.

Una dècada després realitza l'escultura "A tots els alcoians morts en la defensa dels seus ideals" (1984), que actualment es mostra a l'Ajuntament de la ciutat, i uns anys després rep l'encàrrec de realitzar el cartell anunciador de les Festes de Moros i Cristians de 1989. També realitza l'escultura "Locell" (1998) que, finançada per la desapareguda CAM, s'instal·la a la plaça del Parterre. Quatre anys després realitza la sèrie d'aiguaforts sobre paper "Suite Moros i Cristians" (2002), que inclou 35 obres realitzades a partir d'imatges festives, i pinta els quadres "Les galeries" (2008) i "Galeria subterrània" (2016), on mostra una imatge dels subterranis del cementiri municipal d'Alcoi. Segons Carod-Rovira, «Miró és profundament alcoià. Sempre m'ha fet gràcia que, quan vaig al Sopalmo, una visita obligada sigui el cementiri municipal. També fem escapades a la Font Roja, o baixem a les festes de moros i cristians, però el cementiri sembla ser un punt inalterable a cada visita. L'he vist tants cops que, després dels de Tarragona, Barcelona i Cambrils, és el que he visitat més vegades i amb més detall».

La darrera dècada, la seua obra també està repleta de referències al seu

Pintant el quadre *Catalonia*, a l'estudi del Sopalmo l'any 2014

poble a través de la figura del seu amic etern. Amb motiu dels setanta anys de la mort d'Ovidi Montllor, ha realitzat l'escultura "Faré vacances" (2013), treballada amb acer corten i de cinc metres d'alçada i instal·lada al passeig que du el seu nom. També realitza tot un seguit de mostres en el seu homenatge. Les obres ens mostren un Ovidi de primer plànol damunt de l'escenari cantant, actuant o en la soledat de sa casa. La mirada de l'Ovidi ací és tendra, tímida, fugissera, irònica, rabiosa o trista. Apareix acompanyat d'amics com el poeta Vicent Andrés Estellés o l'actriu Núria Espert. Segons Feliu Ventura, en aquest treball «Miró pinta un Ovidi en plena cançó, amb tota la força, amb la plena consciència de l'escenari com a corretja de transmissió de l'art. Ovidi s'expulsa des d'ell mateix cap als altres per a esdevenir nosaltres».

Miró i l'Ovidi es coneixen a mitjan anys seixanta. Montllor ja viu a Barcelona, però encara no ha iniciat la seua carrera com a cantant ni actor de cinema. Treballa en molts oficis per guanyar-se la vida i es dedica al teatre independent. Ambdós comparteixen una mateixa ideologia anticapitalista, els mateixos gustos literaris i poètics, un sentiment comú per Alcoi, una forma d'entendre la cultura i moltes coses més. Tot açò farà que la seua relació s'afirme any rere any. Intercanvien sinceritats, esperances, lluites i compromisos, també en la correspondència que mantenen des del 1968. I, així mateix, es-

Amb Ovidi Montllor, Gabi, Marta Molins i Pepita a l'Altea a mitjan dels setanta

crits, desitjos, il·lusions, discos, vivències i música. El 30 de setembre de 1969, Montllor informa l'amic dels seus avanços en l'àmbit de la cultura: «Perdó per la meua trigança en contestar-te. Vaig de cul, entre gravació de disc, Cicle del Teatre Llatí, inauguració de Cabaret. Bé, de tot cor, disculpa'm...». Ambdós amics canvien de domicili, però la seua correspondència és manté. A Altea, Miró rep la visita de l'Ovidi constantment i, quan s'instal·la al Sopalmo, aquest passa allí algunes temporades. D'aquells anys són les obres "Amic Ovidi", "Reixa" i "Ovidi fa de Vicent a Xile" que Miró realitza en homenatge al també alcoià.

Jana Montllor, la filla petita de Montllor, estableix que «la seva era una amistat feta de moltes coses: un ritme cardíac molt semblant, el compromís amb la vida, la necessitat de comunicar (cada un a la seva manera), l'actitud irreverent enfront de l'explotació i el poder, el fet de no poder ni voler callar, i una profunda admiració mútua. Crec que el que els va dur a construir una amistat que duraria fins al final dels dies de l'Ovidi va ser una combinació perfecta de formes i continguts. Allò seu no era només una qüestió de creences i afinitats ideològiques, sinó que tots dos han fet de l'art la seva forma de comunicar-ho: les inquietuds transformades en pintura i poesia. A més, tots dos eren creadors nocturns, grans amants del bon menjar, de les reunions entre amics, de l'humor... Junts es divertien, aprenien i compartien tot, d'allò quotidià a allò ideològic, perquè per ells era una mateixa cosa. S'havien convertit

en família per allò que la família se la construeix un mateix».

A Toni Miró, amb tota la meua estima

Si has vingut a Barcelona,
a fer una exposició,
aprofita bé l'estona,
i imposa la raó.

La teua, deixa't estar.
Fot-li fort. El cap ben alt.
Després de tant esperar,
un esforç és el que cal.

I aquells que tot ho saben,
i creuen que véns de lluny,
en veure't, damunt es caguen,
plorant i apretant el puny.

I que quede la llavor
i el record del teu treball.
Que d'Alcoi és el millor
Toni Miró. Quin pardal!

Redolins parits a punta de llapissera ensucrada.
Amb una Olivetti trompa, i una quartilla puríssima.
Com la verge de tants lliris que de tants no en trobes cap.

Ovidi Montllor. Barcelona, 1 de març de 1977

Pel maig de 1982, Miró rep la visita dels oncles de l'Ovidi al Sopalmo. L'informen que serà operat prompte de la vesícula. El dia 23 del mateix mes, s'interessa per l'estat de l'amic. Li remet una carta en què li diu: «Em van dir que anaven a operar-te. Encara que siga una cosa senzilla em preocupa i et desitjo, naturalment, que et poses bo aviat. Espere que prompte ens veiem. Xerrarem de les novetats locals dels "alcoians i alcoianes". Mentrestant, et desitjo tota la SALUT tant a tu com a les dones i donetes que tens a casa i a les quals també estime... perquè vull!!!». En aquell moment, Montllor viu amb la seua parella Montserrat Blanes i la filla d'ambdós, Jana, a Canet de Mar. Durant algunes temporades, Helena, la seua filla major, fruit del primer matrimoni amb Adela Abad, també hi és amb ells. El 29 de juliol de 1982 li remet a Miró una carta en què li explica l'operació i com havia estat la seua recuperació. Ací Montllor mostra el seu millor sentit de l'humor i li parla també de projectes.

Estimats Sofi-Toni:

Bé, em van fer un forat a la panxa i em van treure la vesícula que havia inutilitzat. Un cantal de 2 centímetres de diàmetre.

Postoperatori

Primer dia: M'aixeco del llit.

Segon dia: Menje, pixe i cague

Tercer dia: Passeig i li toque el cul a la Montserrat.

Quart dia: Estic a punt de tocar-li'l a la infermera.

Cinquè dia: Montserrat i jo retrobem la mar, asseguts a la platja de Canet.

Primera setmana: Puc beure vi (atenció Sofi, que el cirurgià m'ho va dir).

Segona setmana: Primera actuació cantant.

Tercera setmana: Puc beure cafè i whisky (atenció Sofi, el cirurgià i l'estomatòleg m'ho van dir). Fumar, etc.

Avui fa dos mesos. Estic de "colló de mico". A tot això, vaig ser un xicot molt valent en front de les eines de la mort dels metges.

I, a més a més, dir-vos que estem molt bé tots els d'ací; que vaig treballant; que he fet cançons noves; que estic programant una cantata a Alcoi; que he fet una cançó a Barcelona que ha sortit molt bé i n'estic molt content d'ella. Mil projectes més, dies més curts, cada volta més. En fi... i tot això que és el meu verí estimat.

I vosaltres què? Quan munteu hora i mitja a Canet? Veniu, açò ja és més confortable! Tinc ganes folles d'anar a Alcoi. No sé, són períodes. Com aniré abans de que vingueu, parlarem de coses o de no-coses o de no-res, que de vegades lubrifica tan bé el cos. I, sobretot, ens veure'm, que jo en tinc de ganes.

La Jana és una criatura entranyable. I dona. Em fa perdre el cap.

I ara vaig a posar-me a dormir, que demà em toca treballar una miqueta més del normal.

Toni, allò per emmarcar encara és a casa dels meus pares. Si tens un moment i pots portar-ho, fes-ho. "Remerci!", que diuen els francesos. Veuràs uns que són xicotets i tenen forats. M'ha dit l'autor que és una pintura que en la claror se'n va, desapareix. No sé, tu mateix. Igual no val la pena d'emmarcar. Tu d'això entens molt.

En fi, molts petons, i molta salut a vosaltres.

Fins aviat i de paraula.

Ovidi. Canet, 29 de juliol de 1982

Les seues estades al Sopalmo li permeten seguir l'actualitat del seu poble. Miró li guarda tots els exemplars del periòdic local *Ciudad*, que Ovidi llegeix a les nits mentre Miró treballa. Allí viuen junts moments durs com la mort del poeta Estellés i del germà major d'Ovidi, Héctor. Jana Montllor manté vius molts moments d'aquelles visites: «sempre es donava un ambient de reunió

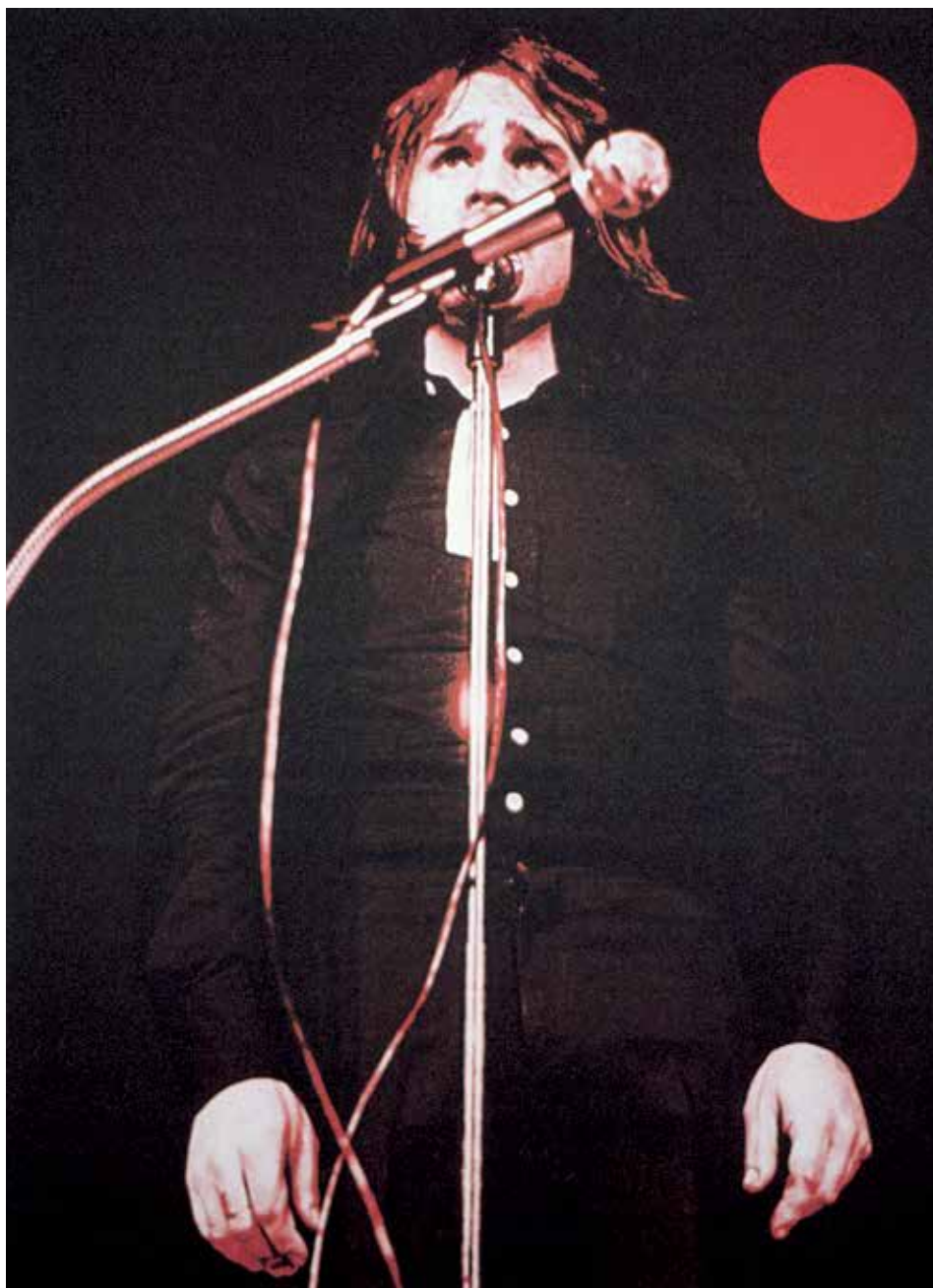
d'amics o de familiars. Recordo la taula del menjador: les olives, l'aigua-sal... I recordo com els nens, un per un, anàvem caient i els pares seguien i seguien. Quan em despertava, tenia la sensació de llevar-me en un castell on tot estava per descobrir: passadissos que em feien tenir la sensació que no sempre anaven a parar al mateix lloc, les galeries de quadres, l'estudi, era com un palau per a mi sola, fins l'hora de dinar, quan es llevaven tots, bé el Toni i l'Ovidi. Quan al matí entrava d'espia a l'estudi del Toni, tenia la sensació que allà passava el món dels adults, que allà havien estat mentre jo dormia».

Malauradament, l'Ovidi cau malalt. Comença a fallar-li la veu i es confirmen les sospites. És l'any 1994 i els dos amics continuen conversant en la distància. Sofia i Neus Solsona, la seua parella els darrers onze anys, parlen per telèfon el 27 de juliol. No tenen bones notícies a donar-los. Miró escriu aquella nit en el seu dietari: «Ovidi està molt malament. Després de parlar aquesta nit Sofi amb Neus, m'ha entrat una plorera que no puc parar». Com no podia ser d'una altra manera, Miró s'implica en l'organització de l'homenatge que el món de la cançó li ret a Alcoi. Es tracta del recital «La cançó amb l'Ovidi», que en el mes de novembre reuneix figures com Serrat, Raimon, Pi de la Serra o Maria del Mar Bonet i realitza el cartell de l'esdeveniment. També li dóna suport i consell sempre que pot. Afirmar que «un dia va rebre una telefonada. Li notificaren que anaven a concedir-li l'Alta Distinció de la Generalitat Valenciana. Dubtava si devia acceptar-la o no. Li vaig dir que havia de fer-ho. Que havia treballat dur i de valent i que aquell guardó era un reconeixement al seu esforç».

Eixe any, l'Ovidi, Jana i Neus passen les festes de Nadal i el Cap d'Any a Alcoi. És l'any de l'inici de les vacances de l'Ovidi, que finalment mor el 10 de març de 1995 a causa d'un càncer. La seua malaltia fa partir Miró fins a extrems insospitats. És més que un amic i que un germà per a ell. És com si fos una part d'ell mateix, una extensió pròpia. L'acompanya sempre que pot. Parlen contínuament i el visita sovint a Barcelona. Miró pateix molt per l'amic: «Parle amb l'Ovidi, diu que no troba forces per treballar», escriu el 8 de gener de 1995. Els dies 19 i 25 tornen a parlar per telèfon. Escriu: «Diu que està pitjor. Es cansa més i té mal de gola. La veu la té pitjor». Continuen la comunicació les setmanes posteriors i escriu el 25 de febrer, després de conversar amb l'amic: «Em quede molt preocupat, doncs sembla que està pitjor. Ha estat ingressat de nou».

Les darreres notícies sobre l'Ovidi no són bones.
Ovidi: ja no podrem parlar mai més?

Antoni Miró. El Sopalmo, 5 de març de 1995

Als pares. 2004 (Gràfica digital s/ll. 81 x 60 cm)

El 7 de març Miró decideix muntar a Barcelona en qualsevol moment a veure'l. El sendemà tornen a parlar per telèfon: «L'Ovidi està gitat i ja no té força. Sembla que va malament, que ja està arribant l'hora anunciada». No esperen més i munten el dia 9 a Barcelona. Miró passa les últimes hores de l'amic al seu costat. També l'acompanyen Sofia, Xavier, el germà petit de l'Ovidi, i sa mare, que dorm en una habitació contigua. En aquell moment, Miró comença un dibuix que no acabarà. Es tracta de "Sostres, 3", que rep el nom del carrer i número on viu Montllor. Allí veuen com deixa de bategar el seu cor. Són les tres hores i deu minuts de la matinada. Escriu en eixe dibuix: «Vetllant l'Ovidi, em pose a dibuixar coses seues, en la seua taula de treball. Respira feixugament fins que un silenci ben gran ens diu adéu delicadament i per sempre. Tot ben senzill i ben trist». El bolígraf de treball de l'Ovidi, unes flors seques i un llibre de poemes de Jacint Verdaguer que no va acabar de dibuixar acompanyen aquesta cita. La recepció de visites, telefonades i atencions als mitjans és constant durant tot el dia. Hi arriben Raimon, Pi de la Serra i molts més amics a casa de l'Ovidi. Comencen els actes de soterrament a Barcelona i després a Alcoi. La tristor esdevé immensa per a Miró, que no pot controlar els plors aquella nit.

De content i alegre, res...
 Molt, moltíssim,
 trist,
 les llàgrimes assoleixen la independència
 i fan el que volen, quan volen
 i ja no les puc controlar.

Antoni Miró. El Sopalmo, 13 de març de 1995

Els dies posteriors marcaran allò que ha esdevingut finalment: «L'Ovidi està present totes les hores del dia», escriu el 14 de març. L'endemà esclata de nou el plor. Gades telefona Miró plorant, totalment desesperat per la mort de l'amic. Tot açò continua afectant Miró: «Continue molt trist, malhumorat i un tant entre resignat i fart. L'Ovidi em deixa un buit impossible d'omplir», escriu el 16 de març. L'endemà continua aquest estat d'ànim i sentència en el seu dietari: «Continue molt fotut i reprimisc les llàgrimes. Moltes, moltes. Ovidi està més present que quan estava aquí». Finalment, el 27 de març troba les forces per fer-li un homenatge a l'amic: fa un nou dibuix dedicat a l'Ovidi. Es tracta de "Aquí manca l'Ovidi", on ens mostra una butaca buida davant d'un dels seus quadres en preparació.

Amb la seua mort, Miró s'implica força en totes les iniciatives que sor-

geixen per retre-li homenatge i recuperar la seua obra. En primer lloc, es decideix que tot el seu arxiu personal es trasllade al Sopalmo i Miró comença les tasques de catalogació. S'involucra en l'edició de la seua *Antologia* i realitza el disseny de la portada. A més, promou l'obertura del Centre Ovidi Montllor d'Acció Cultural del País Valencià a Alcoi i dóna suport a la realització de llibres com la biografia *L'Ovidi*, de Núria Cadenes, i la novel·la *Com un somni d'infantesa*, de Feliu Ventura. La seua presència és sempre amb Miró. Per a Jana Montllor «el Toni ha tingut un paper molt important, sinó el que més, en la reivindicació de l'Ovidi, i no només ara, sinó des de sempre. El Toni i l'Ovidi s'estimaven i s'admiraven. I aquest amor, respecte i fidelitat han continuat després que l'Ovidi marxés de vacances. Per ell, com a per molts altres que el vam estimar, la seva obra és imprescindible, perquè no és epocal, i ha volgut que com a tal arribi al màxim de gent possible, incloses les noves generacions. És una qüestió d'amor i de creença».

Ovidi, quan el teu pare plantava, cuidava i regava els arbres anònims per les muntanyes que envolten Alcoi, et donava l'amor, et donava la vida.

Ovidi, tu ho sabies i m'ho vas dir un dia. Ell et va fer un camí, t'ensenyà un destí. Sol, senzill, humil, exemple per a tu i per tothom.

Ovidi, ens heu deixat tots i hem de seguir per retornar, encara, el nom de cada cosa. Així ens has ensenyat, així ho farem entre tots.

Ovidi, el buit no s'omple mai. La nit és negra, llarg és el caminal de la mala sort per la teua absència. Cerquem desesperadament la llum. A la teua vora el temps era millor, la solitud s'encollia i la dolçor ens colpia amb una paraula d'esperança.

Ovidi, quan tornes a casa, trobaràs a la bústia la teua postal que et dirà: "Benvingut, maco". I la meva, proposant-te que el proper Nadal ens comboiem al Sopalmo, amb la joia, amb el goig, amb el fruit de la verdadera amistat.

Antoni Miró. El Sopalmo, 21 de novembre de 2003

Fa vint anys que t'esperem. No hem pogut omplir mai el teu buit. Restem a l'aguait. Sentim la teua veu que és pou de saviesa i la millor companya, tan lluny, tan prop... quines vacances, quants records.

Què hi farem, Ovidi?

Antoni Miró. El Sopalmo, 4 de març de 2015

Els darrers anys, Miró ha continuat pintant Alcoi. L'any 2011 presenta la col·lecció "El vol del gat", que inclou 27 obres i altres de complementàries,

Sessió de treball amb Sol Picó a l'estudi de fotografia del Sopalmo l'any 2010

pintures i collage, sobre la ballarina de contemporani i coreògrafa alcoiana Sol Picó. La sèrie i els seus quadres reben el títol dels capítols del llibre *El vuelo del gato*, d'Abel Prieto, escriptor i exministre de Cultura de Cuba, publicat ací com *El vol del gat*, incloent-hi quadres i imatges de la col·lecció. Miró estableix que «vaig conèixer personalment Sol Picó a la presentació de la mostra sobre Miquel Martí i Pol que vaig realitzar a l'Institut d'Estudis Catalans a Barcelona. Va sorgir la idea de fotografiar-la i a partir d'ací realitzar una mostra gràfica. Ens reunírem i vam concretar el model. Sol Picó ballava i jo la vaig fotografiar. A partir d'aquelles imatges vaig realitzar la col·lecció». La mostra es va presentar al Museu de la Universitat d'Alacant pel febrer de 2013 i fins a 2015 es realitzen una vintena d'exposicions al País Valencià, l'Uruguai i Corea. La mostra s'exposa també entre abril i maig de 2015 a l'Ambaixada de Cuba a Madrid amb el títol de "Mestizajes" i, posteriorment, comença a rodar per les 15 províncies de l'illa i s'exposa en ciutats com l'Havana, Santiago, Cienfuegos o Guantánamo, sota la coordinació del Ministeri de Cultura de l'illa.

La història i la memòria històrica és una important font per a l'obra de Miró. Segons estableix Armand Alberola «ha pintat, gravat o esculpit la nostra història més llunyana i la més actual. També l'ha reinterpretada, mitjançant l'obra d'altres artistes consagrats per la història. I sempre ho ha fet, amb res-

Humanitats. Alcoi, 2011 (Gràfica digital s/ll. 116 x 114 cm)

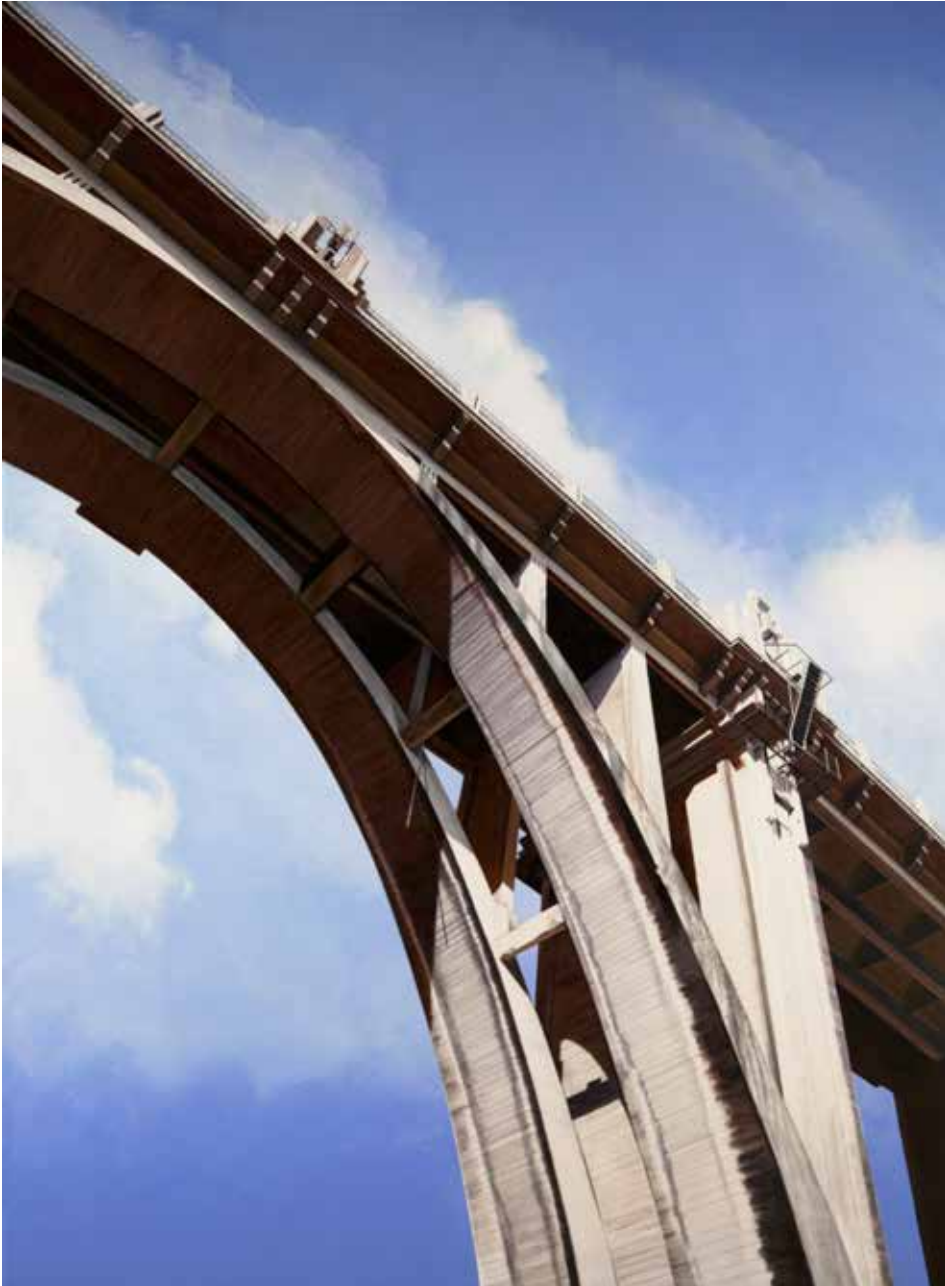
Inauguració de l'exposició L'Hospital Sueco-Noruec a la Llotja de Sant Jordi d'Alcoi l'any 2012

pecte i pulcrituds cridaneres, des de les seues profundes conviccions, des del més pur activisme sociopolític, combatent amb les armes més belles que l'ésser humà pot emprar, amb treball metòdic i pacient, i sense renunciar mai a arribar, amb la seua veu plàstica, a tots els racons de la sensibilitat dels altres, despertant sentiments ocults i contribuint perquè, en temps gens fàcils, el país recuperés identitat i, a poc a poc, anés despertant-se».

En el marc del 75é aniversari de l'hospital de sang a Alcoi, Miró realitza la col·lecció "L'Hospital Sueco-Noruec" (2012). Ací presenta aquest projecte de solidaritat internacional que durant la Guerra Civil Espanyola va atendre i hospitalitzar els soldats republicans ferits en el front. És per això que els colors de la bandera republicana estan presents en els quadres de la col·lecció. Imatges de les recaptacions de fons, manifestacions i ajudes als republicans espanyols, vehicles i ambulàncies, de l'hospital en funcionament, del front, d'autoritats locals com l'alcalde republicà afusellat Evarist Botella o del Doctor Bastos, responsable del centre, se'ns mostren amb la tècnica de la gràfica digital sobre llenç. Estableix Miró que «he treballat a partir d'una tria d'imatges de l'historiador Àngel Beneito. La tècnica emprada ha estat pintar les imatges sobre paper de gravat, treballar-les amb acrílic i donar-los llum per aconseguir l'efecte que volia. Després hem fet una impressió digital molt ampliada sobre

L'Hospital Sueco-Noruec. Alcoi, 2012 (Gràfica digital s/ll. 162 x 114 cm)

Mig arc. Alcoi, 2015 (Ac. s/ll. 114 x 162 cm)

llenç i amb retocs d'acrílic». Els fons dels Comitès Locals d'Ajut a Espanya van mantenir aquest hospital de sang ubicat a l'actual Passeig Ovidi Montllor per a atendre els ferits en el front. Amb aquesta mostra, Miró reconeix com la solidaritat internacional va estar present en defensa dels ferits, de la llibertat i la democràcia.

Quan Antoni Miró ens desvetlla

Allà on hi ha un combat, allà on hi ha una injustícia, allà on hi ha un crit d'angoixa, allà on hi ha el lacerant dolor humà, allà hi ha el pinzell d'Antoni Miró. Lluny de la torre d'ivori, on orgullosos artistes es refugien mentre al seu voltant la dignitat és trepitjada, el coratge insultat i la supervivència condicionada, Antoni Miró “baixa” al carrer, mira l'aventura humana i “descriu”, amb el seu pinzell màgic, la tragèdia humana.

Un cop hi va haver una guerra, que en digueren “civil” —on era la civilitat?—, que era una manera de batejar un furiós cop d'Estat contra la democràcia i contra la llei. Els revoltats eren feixistes i s'alimentaven de l'expansió d'aquesta agressiva doctrina que niava en alguns punts d'Europa. El futur del feixisme sempre és la violència. Sabeu què és el feixisme? Són unes quantes persones que, per tal de fer “feliç” el seu poble, li usurpen la seva llibertat, perquè ells saben què els convé a aquells ciutadans als qui consideren incapaços de regir-se. Alguns —molts— s'ho creien, i formaven en places i en carrers i aixecaven el braç i juraven que la seva nació era la millor del món i la seva “raça” (però què caram és una raça?) és superior a les altres.

I hi havia Alcoi. Lluitant, com tants d'altres, contra els revoltats militars i contra tot el que representaven. En Alcoi, des de Jaume I, hem perdut totes les guerres, i tanmateix, aquí estem. Doblegar un alcoià no és més difícil que doblegar qualsevol altra persona, però sempre queda un rastre de burla, en els ulls de les víctimes vençudes, que mai ningú no ha estat capaç d'esborrar. Doncs en aquell Alcoi suecs i noruecs van muntar un hospital on es van salvar centenars de vides humanes. Per què Alcoi? Perquè hi havia la gent capacitada i un espai idoni, perquè l'aire fa aroma de farigola i romaní i perquè va ser la base de l'anarquisme peninsular i de l'orgull de treballar. Doncs Antoni Miró ara dedica una sèrie de les seves esplendoroses pintures a recordar aquell hospital, aquells ferits de guerra, aquells nòrdics, aquells metges valerosos i aquelles mans inquietes que saben curar i consolar.

És emocionant, veritat? És emocionant que suecs i noruecs se solidaritzessin amb els lluitadors contra el feixisme; és emocionant que un hospital així existís i que existís en Alcoi; és emocionant que Antoni Miró mulli el pin-

zell en la memòria històrica i ens recordi allò que vam poder ser, un dia, i que encara no hem pogut ser.

Sí, és emocionant i bell que aquesta pintura existeixi. Sense concessions. Com a homenatge i com a catalitzador d'un despertar que estava trigant massa a arribar.

Isabel-Clara Simó. Ametlla del Vallès, 2012

Més recentment, Miró ha centrat part de la seua atenció a treballar un dels principals elements arquitectònics d'Alcoi, com són els ponts. Els quadres "Mig arc", "Suport Viaducte", "Gran pont", "Pont i boira", "Pont F. Reig" i "Llarg i tort" realitzats en 2015 i 2016 són un exemple al que s'han de sumar "Muntanya roja" (2015), una vista-paisatge del barranc del Cint amb les traces de color de la bandera republicana.

La llengua i la seua unitat és un dels altres refugis personals de Miró. La seua defensa és una qüestió primordial per a Miró en tots els àmbits: el personal, el pictòric i el laboral. Ho té clar: «si jo fos espanyol, em sentiria amb l'obligació d'entendre i parlar el català, el gallec, el basc i el castellà, però com que sóc valencià només em sent amb l'obligació d'entendre el català i el que em done la gana». És ací on trobem tota una sèrie d'anècdotes d'aquells temps. Durant els anys de treball en el taller del pare, Miró recorda que en una ocasió «vaig retolar en valencià un camió de transport d'oli per a una empresa. Vaig insistir al gerent en fer-ho en valencià i, finalment, va accedir. En la visera frontal del vehicle vaig retolar *Oli d'oliva* i vaig pintar una senyera, recorde que amb la franja blava, aquelles eren les senyeres que coneixíem en aquells anys... Un dia la Guàrdia Civil va parar el camió per la carretera en veure la senyera. La "parella" va dir al conductor que no podia dur eixa bandera, ja que era només d'ús exclusiu en vehicles oficials. El conductor estava tan acollonit pel que podia fer-li la Guàrdia Civil que, davant d'ells, va agafar una pedra, va muntar al camió i va començar a pegar sobre la senyera fins aconseguir fer un forat esborrant-la per sempre. Aquell camió va continuar utilitzant-se durant anys amb aquell forat junt al rètol *Oli d'oliva*», riu.

Aquesta defensa de la unitat de la llengua el durà a establir i iniciar relacions personals molt intenses amb escriptors, poetes i músics valencians que tenen entre les seues lluites també la defensa de la llengua. Joan Fuster, Estellés i Raimon en són alguns d'ells. Els amics Miró i Montllor ho tenen clar. El 18 de gener de 1970 Montllor l'informa per carta que «he estat últimament fent una gira a Andalusia. Ha anat molt bé i m'ha demostrat que no cal cantar en

castellà perquè t'entenguen». Ambdós signen pel desembre de 1976 un article d'opinió que envien als mitjans de comunicació locals traslladant a l'opinió pública la necessitat d'apostar fermament pel topònim Alcoi vers Alcoy/Alcòy i realitzar la retolació en el municipi en valencià. L'escrit genera debat i són molts els articles que se'n publiquen en favor i en contra. Rogelio Sanchís, cronista oficial d'Alcoi en aquells anys, escriu l'article "Alcoy o Alcoi" on defensa l'ús de la denominació castellana del municipi i, a més, ataca ambdós amics que en aquell moment vivien a Barcelona i Altea: «Creo que el buen sentido de nuestras autoridades municipales y el de los alcoyanos, no permitirá nunca que forasteros y "aforesterados" nos afeiten el nombre venerable de Alcoy de siempre, al que, por otra parte, maldita la falta que le hace tal operación».

Carta oberta i agraïment a l'alcalde Terol

Apreciat alcalde d'Alcoi:

Fa molt de temps que volíem agrair-li la seua actitud i presa de posició vers el retrobament i potenciació de les nostres arrels veritables, de la nostra personalitat valenciana autèntica.

Considerem que és un exemple en tant que valencià, i més encara en tant que batlle, car representa quelcom més que l'estrictament oficial en aquest terreny.

Aquests dies, hem llegit al diari "Avui" que s'ha aprovat en el Ple de l'Ajuntament la retolació, en la nostra llengua catalana, dels carrers d'Alcoi, i el retorn de bell antuvi de les denominacions més populars.

La nova és molt ben acollida per a nosaltres i no dubtem que ho serà per tots els alcoians que, com nosaltres, estimen el nostre poble i la nostra cultura. Com de fet, serà ben rebuda per a la resta dels homes i pobles que formen el conjunt dels Països Catalans i d'altres de tot arreu amb autèntic esperit democràtic.

Tanmateix volem expressar-li la més solidària adhesió a la seua lluita per la reivindicació del dret d'autonomia i tota la tasca que porta endavant al cap de l'equip municipal, i amb representació de tots els ciutadans conscients, i que fa sentir-nos honorats al veure que Alcoi desperta, i empeny i torna a ésser l'Alcoi que tant hem desitjat.

Aprofitem l'avinentesa per suggerir la possibilitat de bescanviar els actuals rètols d'Alcoy pels correctes d'Alcoi, o mentre es legalitze definitivament, posar-los duplicats. Al temps que assabentar a la resta de pobles i ajuntaments del País Valencià perquè prenguin les mateixes mesures. Així com

començar una campanya de senyalització arreu del País, de les pertinents comarques i regions, mitjançant la col·laboració i ajut de les Diputacions i organismes que puguen finançar l'escomesa.

Amb tot l'afecte i amb tota l'esperança.

Ovidi Montllor i Antoni Miró. Alcoi, 18 de desembre de 1976

Any rere any, la seua obra ha anat aprofundint en aquesta qüestió. Un dels exemples més recents el tenim en el quadre "Parlem valencià" del 2015, inclòs en la col·lecció "Mani-Festa". Es tracta d'una imatge que pertany a una manifestació celebrada a València on podem llegir en la samarreta d'una manifestant «Jo també tinc el defecte de parlar valencià». Miró recorda que «aquesta xica va contactar directament amb mi per agrair-me el fet d'haver realitzat el quadre a partir d'aquella imatge presa en la manifestació. Compartim la mateixa lluita ella, que es va manifestar, el reporter, que va realitzar la fotografia, i jo, que vaig realitzar el quadre. És la nostra lluita diària». Altres exemples els trobem en obres com "Noia senyera" del 2014 on Miró ens recorda en valencià que les retallades «Ens han deixat en bolquers».

Parlem valencià. València, 2015 (Ac. s/ll. 116 x116 cm)

L'OFICI DE PINTAR PINTURA

La majoria de pintors passen la vida pintant el no-res, quan en realitat hi ha tantes coses importants que pintar. Tanta pintura alimentària i tan poca amb responsabilitat i ètica

Antoni Miró

Miró considera la cultura com «el recte camí cap a la llibertat. L'únic camí» i l'art és per a ell un mitjà revolucionari d'expressió i transmissió d'idees per aconseguir-ho, un mitjà que serveix per comunicar tot allò a transmetre i que pot ser entès en qualsevol part del món. En la seua opinió: «amb pocs mitjans açò és possible. Només amb aquells que són artístics. I la pintura és un dels seus principals canals de comunicació, un llenguatge propi que permet traslladar un missatge concret per tot arreu». L'objectiu: canviar aquell món que rep el missatge de l'artista per fer-lo culte i lliure. Per això sentència que «l'art necessàriament deu ser crític i ajudar a la societat a ser-ho també. Només així podrem canviar les injustícies d'aquest planeta». Considera que l'art és investigació constant i innovació, una aventura feta de proves, errors i rectificacions. En definitiva, progrés fins aconseguir allò que es busca.

Carta a Antonio Gades (fragment)

La realitat, Antoni, amic, és que necessitem una revolució cultural, doncs la gent té un "guitarró mental" que no s'aclareix. La cultura únicament serà distribuïda equitativament i promocionada a bondó el dia que no manen aquells que per manar necessiten un poble "aborregat". Sí, eixos que necessiten institucionalitzar i perpetuar la ignorància. Ja ho sabem.

Antoni Miró. El Sopalmo, 12 d'octubre de 1979

Pintar és el seu ofici, el seu somni construït i aconseguit amb el seu esforç. Pintar significa per a Miró «viure, l'única manera de sobreviure». Es considera un treballador de l'art, però sobretot de la pintura. Afirmar que «en art l'únic

mètode, l'única fórmula, és que no hi ha ni mètode ni fórmula possible. Qui crega el contrari podrà fer quelcom, però no pas art. Un quadre sabut, no pot pintar-se. És indispensable l'aventura, la incertesa i el risc, descobrir a diari que en no saps res, buscar a les palpentes i si trobes qualsevol cosa inesperada, restar agraït, per sempre». Miró té la sort de treballar en allò que li agrada. Es passaria el dia dibuixant i pintant. Sofia Bofill estableix que «ha aconseguit que la pintura siga una fidel companya. Toni parla amb la pintura. La porta dins. La necessita per expressar-se. El tranquil·litza. Quan millor es troba és quan està pintant».

És un creador i pintor per vocació, que està totalment capbussat en la seua obra i "obsessionat" pel treball diari. Treballa cada dia de la setmana en major o menor mesura, ni que siga festiu, vacances de Nadal o d'estiu. Si no pot pintar per estar fora de l'estudi, dibuixa amb llapis, pren notes o realitza esbossos. I així, treballant, brolla la creativitat. Afirmar que «la inspiració sorgeix amb el treball diari, és a dir, apareix quan et predisposes a trobar-la. Evidentment, tinc l'ofici de molt anys i açò m'ho facilita. Hi ha vegades que algú em descobreix alguna qüestió, m'impulsa a treballar en alguna cosa concreta. Aquest fet també podem considerar-lo com una font d'inspiració. Allò de "Jo no busque, trobe", atribuït a Picasso, és una gran veritat, com totes, a mitges». Treballa, sobretot, de nit. És una herència d'aquella època en què exercia en el taller familiar i es veia obligat a treballar el seu art en el moment en què es ponía el sol. Sentència: «a mi no m'agradaria gitar-me mai i poder estar tot el dia treballant. En canvi, quan me'n vaig a dormir voldria no alçar-me mai». Carles Cortés destaca d'ell «la perseverança, l'ordre minuciós, la timidesa i la creativitat. Tots junts hi conviuen i creen una de les personalitats més suggeridores i particulars que conec. Tot plegat fa possible el Toni Miró artista».

Aquesta nit m'agrada passar-la treballant. Em fot veure la gent emprenyant i em sent més sol com més gent tinc al costat. Em sent diferent de tots i, a poc a poc, em tanque més dins meu i cada cop me n'allunye més. Tot açò acaba per deixar-me molt fotut.

Antoni Miró. Altea, 31 de desembre de 1973

Es considera un pintor compromés amb el temps que li ha tocat viure i, sobretot, amb la societat en què viu. És dels creadors que creu fermament en el binomi home-artista i el considera indestructible. Miró és un clar exemple del treballador de l'art que viu compromés amb la societat. No vol defugir aquesta responsabilitat. No és el seu estil. Amb tot, és conscient que són pocs els que agafen la incòmoda ensenya dels oprimits i explotats com a única

Transportista Coreà. Seül, 2009 (Ac. s/ll. 65 x 65)

bandera per anar endavant tota una vida. La seua obra comunica amb un llenguatge propi. Fa reflexionar a partir de les imatges, la retòrica dels colors o les citacions lingüístiques. Connecta l'observador amb la realitat a través dels seus quadres, a qui aporta informació i pensament crític.

L'estètica també és molt important en la seua obra, la qual la fa reconegible. Segons Sofia Bofill, «en els seus quadres l'ètica i l'estètica van de la mà. Toni vol comunicar, però no a qualsevol preu. L'estètica és tan important com el missatge que vol transmetre. Toni pinta la pobresa i aconsegueix uns quadres estèticament atractius i ètics». Enric Balaguer, professor i primer director de la Càtedra Antoni Miró d'Art Contemporani de la UA, ho considera així

també: «ha optat per la figuració, una figuració complaent, estèticament parlant. Ço és amb colors vius, amb una puixança de formes que la fan agradable, tot i que el missatge potser conté gèrmens de violència i pot expressar el dolor d'unes víctimes, o mostrar un estat de repressió». “Las penas no son amargas, cuando las canta Chavela Vargas” —diu Joaquín Sabina en una cançó. I una mica d'això tenim ací amb aquesta manera de donar compte de la realitat». Miró ho te clar: «les qualitats plàstiques, l'estil, els detalls i els jocs de colors, generen en si mateix el fet estètic, això fa que un quadre siga plàsticament atractiu i no repulsiu».

Miró imposa bellesa als seus llenços en què treballa profundament els efectes visuals per donar profunditat al quadre i accentua els elements que vol destacar, utilitzant distints plànols, enquadrant determinades parts del llenç, ressaltant els colors i la llum en un fet cromàtic propi, jugant amb volums quan és necessari o apropa elements al primer pla visual. Amb tot açò, aconsegueix una mirada i un fet estètic únic que arriba a l'espectador, fruit del seu procés de formació com a pintor. Romà de La Calle afirma en el catàleg *La trajectòria d'Antoni Miró* que «les diverses experiències, tècniques, procediments i recursos es conjuminen plenament per a construir millor aquest particular llenguatge plàstic —amb una empremta personal pròpia— que no s'exhaureix exclusivament per ser un mitjà de comunicació ideològica sinó que, juntament, es constitueix en registre d'una evident comunicació i experiència estètiques». En aquest mateix sentit, Wences Rambla estableix en el catàleg *La col·lecció d'Otos* que mai no deixa «d'inserir la seua dicció en l'àmbit de la bellesa plàstica, transformadora en experiència estètica per a tants espectadors com s'acosten a la seua obra, capten el seu llenguatge, reconverteixen per ells mateixos el seu missatge i, en fi, es delecten amb les seues formes i colors, les de les seues composicions i les del seu pensament. És difícil, o així pot semblar-ho, parlar de bellesa quan l'obra de Miró està ferida de missatge».

El seu ampli bagatge és el que ha fet que Miró haja aconseguit eixa estètica pròpia a base de treball. Vicent Manuel Vidal estableix que «no ha estat un creador que experimentés, però que sí progressava en base a l'experiència acumulada. Un cas: abans de fer les escultures d'acer corten reflexiona molt sobre aquesta, mesura els materials, realitza mètriques... sap com es fan les coses a la perfecció gràcies a l'experiència adquirida amb el temps». És per això que coneix perfectament el procediment i la forma quan treballa una peça i els seus quadres són, sobretot, un joc perfecte de llums i ombres, de fons i forma. És en part per això que el professor i crític d'art David Rico defineix la seua obra com a “viva”. Destaca, entre altres trets de la seua proposta, «els elements afegits a les obres per tal d'augmentar la sensació cinètica, així com la vibració

Muntanya roja. Alcoi, 2015 (Ac. s/ll. 114 x 162 cm)

i el magnetisme de les figures, els rostres o els gestos escollits que componen l'obra, provoquen la sensació de pintura “viva”, canviant, sempre oberta a la interpretació».

Ètica i estètica van de la mà en la seua proposta. És per a ell, una simbiosi. Considera que «l'estètica és el millor complement de l'ètica. Està al seu servei. És més que un treball, és un misteri. I la bellesa d'un quadre és l'única forma d'arribar a la gent». David Rico estableix que els seus recursos estilístics deriven de la seua «reacció artística vers la imposició del llenguatge informalista com a solució plàstica conformadora del llenguatge artístic arreu del món, reivindicant la recuperació de la figuració com a element expressiu caracteritzador d'un art de denúncia i crítica social, connectant amb la realitat observada i la necessitat de realitzar una crònica punyent sobre els seus desequilibris i injustícies a partir de la confrontació i la resistència davant els poders fàctics, econòmics i polítics».

Tot i que té l'ofici de molts anys, considera que pintar un quadre és un procés complex: «jo no pinte el quadre, ell està pintant-se a si mateix i, en part, també al pintor. Quan fas un canvi, per molt menut que siga, has de

refer-lo. El quadre et dona eixe joc, ho demana. Està viu i és ell qui marca la pintura. Has de treballar de nou la llum, el color... tot allò que conforma el seu conjunt». Destaca “Norai 11 de setembre” (1995) com un dels quadres que més li han costat d’aconseguir i “Muntanya roja” (2015) com un dels que van eixir amb molta facilitat. Sofia Bofill estableix que «és igual de crític amb la seua obra que amb l’obra dels altres. Mai és subjectiu i mai destrueix un quadre. Pot estar més o menys content amb el resultat, però no el destrueix». Miró ens ho confirma amb un toc d’humor: «són molt poques les vegades que he tirat un quadre. Unes vegades m’agraden molt i unes altres més encara», riu.

Un dels seus objectius com a creador és combatre les injustícies socials que percep en la realitat actual. Ho té ben clar: «la realitat va molt més lluny que cap altra opció, doncs no s’acaba mai. És molt més abstracta que l’abstracció humana, més gran. Es pot observar a milions de kilòmetres o a fregar del tacte. Ni de molt lluny s’ha observat la riquesa de tot allò real que l’ull pot veure i observar». Miró, personalment, s’allunya d’eixa realitat que percep i transmet en la seua obra: «si volgués haver sigut ric, hagués comprat i venut petroli, matat xiquets explotant-los en fàbriques sense condicions, hagués enfonsat països generant guerres o hagués violat els drets humans en el meu benefici». No ho va fer. No obstant això, indica que «els artistes han de patir per construir la seua personalitat i proposta. Ara bé, també és necessari saber que per mantenir-se en aquest ofici l’obra ha de resultar interessant i vendre’s».

Miró és molt crític amb el negoci i el sistema econòmic i financer que gira a l’entorn de l’art i que converteix l’obra artística en un producte especulatiu i posa cada vegada més entrebancs als joves creadors per consolidar-se en aquest sector d’activitat. Considera que les darreres reformes fiscals que han exercit una major pressió sobre la cultura dificulten el desenvolupament del sector i, amb això, dels mateixos artistes: «l’augment de l’IVA i de les retencions introduïdes pel Partit Popular dificulten l’activitat dels creadors. Açò ha suposat un descens de les vendes i ha fet que tancaren moltes galeries, on abans es podia exposar i vendre obra». En els anys setanta les galeries eren un punt important de difusió per als artistes, malauradament ara ja no ho són. Actualment el sector està copat per unes poques grans galeries que controlen els museus i les exposicions. Valoren, compren i venen obres per muntar-les de preu fins a extrems irrealment. Es mouen pels seus interessos i no pels dels artistes. Afirmar que «està produint-se un procés d’especulació amb les obres d’art. Els rics són cada vegada més rics i és per això que les obres d’art de figures com Picasso estan venent-se en les subhastes per unes xifres astronòmiques. Els súper-rics

competeixen entre si per veure qui té el quadre més car. Per altra banda, els joves creadors ho tenen més difícil que mai per a vendre les seues obres i poder desenvolupar la seua activitat, ja que les classes que abans adquirien obres d'aquest tipus ara tenen menys poder adquisitiu. És un desgavell. Els artistes aquí estan marginats, devaluats i maltractats per tota la colla mafiosa que ostenta el poder». Amb tot, sentència: «la pintura no ha mort, ni morirà. El que es mor és la colla d'imbècils i poca-soltes que en volen treure suc, sempre».

Enfront d'aquesta situació ho té clar. Per a ell, és necessari posar en marxa una autèntica política de cultura: «subvencionar aquelles coses que tenen importància, focalitzar els diners allà on hi ha valor i renovació. Per exemple, si s'abaixen els preus de les entrades als museus aquests rebran un major nombre de visites, hi haurà segurament més ingressos i conformarem una societat culta i crítica. Hem de refer el circuit després dels anys d'aniquilament per part del Partit Popular».

Jo sé que tornaré
i vosaltres, malastrucs,
haureu desaparegut
de la faç de la terra.

Antoni Miró. El Sopalmo, 19 de gener de 2006

Miró es passa el dia pensant en nous projectes i promovent la seua realització. Col·labora en tot allò que està a l'abast de la seua mà. Isabel-Clara Simó estableix que «la seva capacitat de treball és aclaparadora. És incansable, aquest home. I no tan sols perquè no para, sinó perquè té massa idees que li bullen al cap». El seu compromís amb l'art i la cultura es materialitza de diverses formes. En primer lloc, amb la realització d'una obra crítica i compromesa. A més, li dedica una part important del seu temps a l'organització d'exposicions i a la col·laboració amb qualsevol iniciativa cultural. També cedeix imatges per a cobertes de llibres, revistes com *Le monde diplomatique* i *Saó* i altres publicacions i rep al Sopalmo la visita de centres educatius i col·lectius interessats en la seua obra.

Miró és dels pocs pintors implicats en la promoció integral de l'art. És per això que promou la realització d'exposicions d'altres artistes a fi d'apropar el seu art a la ciutadania. Considera que «si un país té un milió de pintors és un bon país». La seua és una qüestió de creença i pensament. A Alcoi s'encarrega de coordinar diversos cicles d'exposicions per a l'Ajuntament. Es dedica a la selecció dels artistes, la preparació dels catàlegs, la promoció de l'esdeveniment i la coordinació amb els col·laboradors. Segons Sofia Bofill,

Fotografiat a l'estudi Quai Branly del Sopalmo l'any 2014

«per a ell, la cultura i, sobretot, la pintura és fonamental. Gaudeix organitzant exposicions i actes culturals. Li genera molta feina i li lleva molt de temps per a poder pintar, però necessita fer-ho. És una part del seu compromís amb la societat». Miró té clar que les exposicions són importants: «apropen la cultura a la ciutadania, la fan popular i a l'abast de tothom. Ens permet tenir una societat culta i formada i, amb això, crítica i lliure. Amb les exposicions tots ens enriqueim un poc més». També li agrada molt editar. La promoció i realització de publicacions com llibres i catàlegs és una part del seu compromís amb l'art. Considera els catàlegs «l'únic testimoni que quedarà de l'exposició i un material imprescindible per als joves pintors per a promocionar-se». No dubta mai en la seua composició: portada, interior, textos, imatges. Una vegada té el treball a les mans, en gaudeix.

Entre les seues principals reivindicacions dins del món de l'art en l'àmbit local està la necessitat de disposar a Alcoi d'un museu de primer grau. Els motius en són molts, però principalment perquè «sempre hi ha hagut un important fet pictòric a Alcoi. Som bressol d'importants pintors». Entre ells destaca Llorenç Casanova, Emili Sala, Ferran Cabrera i, sobretot, Antoni Gisbert, director del Museu del Prado entre 1868 i 1873 i autor del cèlebre quadre *Afusellament de Torrijos i els seus companys a les platges de Màlaga* (1888). Afirmar que «pot suposar un impuls important per a l'economia local. Estem prop dels principals punts turístics del litoral i som la principal ciutat de l'interior on té lloc la Mostra de Teatre i on es programen un important nombre de congressos. Tot açò pot permetre que eixe museu amplie l'oferta de la ciutat, mostrant de forma permanent obres dels nostres pintors, dels valencians i catalans, juntament amb una programació d'exposicions itinerants. Uns exemples similars podrien ser els dels museus d'art contemporani de Lleó o Vilafamés».

L'art i la pintura li permeten a Miró sentir-se i ser lliure, expressar amb aquest mitjà i llenguatge la seua llibertat creativa i vital. Aquesta llibertat és el criteri clau per entendre també la vida i obra de Miró. I és que ambdós són sinònims. Considera que la llibertat és «fer el que un vol, sense fer mal a ningú. Així s'aconsegueix que el fet individual esdevinga també col·lectiu». Estableix que «la paraula llibertat, usada per falsos profetes, ha fet més mal del que sembla. És quelcom més que una simple definició. Ser lliure implica intentar-ho, aconseguir-ho i sentir-ho. No n'hi ha prou amb viure intensament, cal intensificar la vida». Miró és lliure perquè viu en un lloc on ho és, perquè es dedica a un ofici que l'ompli, perquè s'expressa de forma lliure a través del llenç i l'escultura, perquè el seu art li permet tenir una llibertat horària àmplia i que es dedica a fer allò que realment li interessa, sap i vol fer: treballar, no

Safia a Muqdisho. Somàlia, 2012 (Ac. s/ll. 162 x 114 cm)

Treballant el quadre *Safia a Muqdisho*, a l'estudi del Sopalmo l'any 2012

deixar mai de treballar, no deixar mai de pintar. Aquesta és la seua llibertat aconseguida i, sobretot, la defensa.

Miró considera que el seu art podria qualificar-se de feixuc, en ser una barreja entre un posicionament a contra corrent, una estètica pròpia, el seu compromís evident de crítica, la seua ideologia d'esquerra, el seu esperit independentista i el paper de conscienciació col·lectiva que considera té la pintura en qualsevol cultura. També podria definir-se com una "crònica de la realitat", ja que sempre treballa molt basant-se en fets i lluites contemporànies. Isabel-Clara Simó estableix en el llibre *Vull ser pintor*, de Carles Cortés, que Miró «té una mirada pròpia i la seua pintura no s'assembla a la de ningú més. Si algun cop trobem una pintura que s'hi assembli, podem pujar-hi de peus que és aquest altre el qui ha pouat en Toni».

Tot açò té una clara conseqüència: la pintura de Miró no té escola ni estil. Es una barreja de corrents i tècniques que ha fet seus per desenvolupar allò que vol transmetre amb els seus pinzells i colors. El seu art es constitueix com una obra del realisme social, amb una forta convicció ideològica. És per tot açò que Josep-Lluís Carod-Rovira estableix que la seua obra és «la revolta en colors, la rebel·lió de la quotidianitat, la fotografia detallista i impactant de la injustícia i del clam de llibertat, enfront de totes les tiranies. És la modernitat transgredida i l'art emprat al servei d'una causa social i nacional, però sempre és art i modern. Si Goethe assegurava que només "amb bons sentiments no es fa bona literatura", només amb nobles aspiracions humanes no té perquè fer-se una obra artística de qualitat. I si Antoni Miró ho aconsegueix no és perquè sigui, només, un home de conviccions, sinó perquè, alhora i sobretot, és un gran artista».

El realisme és un cúmul d'abstraccions.

L'abstracció és fragments no identificats de realitat (quasi sempre inconscients).

Antoni Miró. El Sopalmo, 5 de maig de 2016

Miró està corprès per la pintura. L'estima en el seu conjunt. Considera imprescindible els pintors Ribera, Vermeer, Velázquez, Goya i Picasso i essencials les seues obres "Ticio", "El pintor i la model", "Les llances", "Els afusellaments" i "Gernica", respectivament. En els seus quadres juga amb la pintura: reinterpreta, com molts altres pintors contemporanis han fet, els quadres dels clàssics. Ho fa de forma deliberada i clara. Tria, estudia i analitza unes obres que considera interessants des del vessant estètic i importants des del vessant pictòric per a rellegir-les, reinterpretar-les i produir una obra nova amb un

nou significat. En molts casos es tracta d'obres triades de pintors que tant li van ensenyar amb el traç del seu pinzell. Quan Miró reinterpreta un quadre la referència és claríssima, però la mirada diferent de la del creador de l'original i el resultat sempre és nou. Els envaeix per a fer-los seus i donar-los la seua empremta, la seua reflexió, la seua lluita i el seu compromís i, així, nodrir-los. Afirmar Enric Balaguer que Miró «treballa la metapintura, és a dir, transforma una obra pictòrica anterior a la seua en una de pròpia. L'adapta al seu criteri personal i genera una nova reflexió amb un nou missatge».

La llista és llarga i açò es deu a l'amplitud de coneixements de Miró sobre la història de l'art. De xiquet comença a buscar informació i interessar-se per pintors clàssics com El Greco, Da Vinci, Velázquez, Ribera, Murillo, Bosch o Goya. Recorda que «vaig començar a descobrir els pintors als catorze anys. A casa dels pares només teníem un llibre: el *Diccionario enciclopédico ilustrado*, de José Alemany. Eixa va ser la meua primera font. Cercava els pintors i així vaig conèixer la seua vida i obra. Després vaig començar a fer unes fitxes sobre ells amb l'objecte de conèixer millor la seua trajectòria». Destaca, especialment, Velázquez. El considera «el pintor clàssic que més m'agrada. La seua obra té un efecte realista increïble, els seus quadres superen en molt la fotografia. Sempre em pregunto: Com ha pogut aconseguir eixe efecte amb quatre pinzellades? M'agrada destacar el seu treball minuciós i l'efecte d'eixes pinzellades que només són seues. Per exemple, *Las Meninas* em pareix un treball exquisit, amb tots aquells detalls. És increïble».

Amb la seua formació i desenvolupament com a pintor va descobrir les obres de Picasso, Bacon, Dalí, Daumier, Miró, Magritte, Renau, Warhol i altres creadors com Gaudí. De Dalí admira «la seua versalitat. Ha estat un dels pintors més revolucionaris del surrealisme i, al mateix temps, sempre ha estat un clàssic». Molts d'ells apareixen en els seus quadres. Un exemple és el «Bosch, Miró, Jan Sanders» de 1985, on realitza una composició pròpia a partir de tres quadres distints i on presenta el pintor i dibuixant neerlandès Bosch en el seu quadre «El ballester» entre l'obra «El llangardaix amorós» de Joan Miró i un fragment de la pintura «El cirurgià» del flamenc Jan Sanders. Entre les obres d'adaptació més recents es pot destacar la reinterpretació que ha realitzat de «Montserrat», de Juli González. L'obra original representa el crit de resistència enfront del feixisme. Miró ha convertit aquest crit de nou en obra d'art a través de tota una sèrie d'obres realitzades l'any 2011, com són «Crit de llibertat» o «Montserrat cridant».

Els quadres d'aquests pintors són per a Miró imatges icòniques que utilitza per al seu treball en primera persona. Trau els personatges del medi on van ser creats i que coneixíem, per incorporar-los al seu propi món. I és així

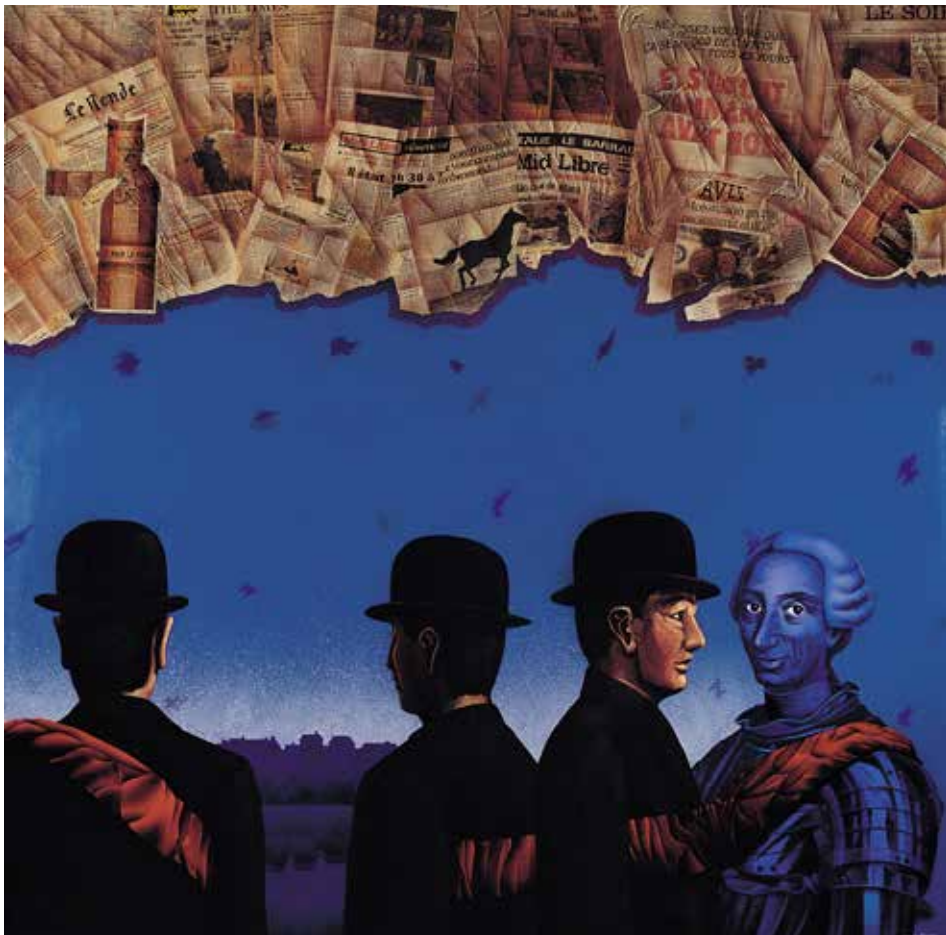
com els pinta a la seua forma, amb el seu segell. Romà de La Calle estableix en el llibre *Esguards d'Antoni Miró* que «es troben incòmodes en la seva nova situació, reproduïts allí per un inexplicable atzar, sorpresos ells mateixos per les circumstàncies, enmig d'eixos cromatismes intencionalment tímbrics i homogeneïtzadors. Han perdut en llur extrapolació d'un context a l'altre, les tècniques que en el seu origen els gestaren, per a passar –mesurats pel mateix arrasador– a aquesta nova galeria de les mirades».

Una font clau que ha pres com a base ha estat l'obra del pintor de l'anomenat moviment del surrealisme màgic René Magritte. Els quadres amb textos escrits de Magritte són una clara referència per a Miró, que en molts del seus introdueix constantment referències escrites com ho fa el belga en les seues pintures. Recorda que «vaig arribar a Magritte quan comence a treballar amb els pintors surrealistes. De la seua proposta m'agrada destacar la seua obra de collages, els seus quadres amb frases escrites i els seus trets misteriosos, però al mateix temps profundament realistes».

El quadre “Els misteris de l'Horitzó” (1955), de Magritte, ha servit de base a Miró per a realitzar “El misteri republicà” (1988). L'original ens mostra la figura d'un home en distintes posicions davant l'horitzó de la nit i a sobre de cadascuna d'elles una lluna en distinta posició. L'home pensatiu representa un enigma que cal resoldre. Miró explica la seua recreació: «aquest és un quadre que parla de les renúncies de l'esquerra, d'eixa esquerra que es definia com a republicana i moderada, l'esquerra del PSOE. El quadre s'ha d'entendre en el seu context temporal. Està fet en un moment en què abandonaren l'ideari del marxisme i apostaren obertament per la monarquia, per exemple. És ací on està el misteri. Per això en el quadre apareix la figura del rei Carles III, de l'alcalde i els misteriosos personatges de Magritte». Miró respecta el sentit del quadre i substitueix les llunes per notícies de premsa, introduint i unint els elements amb una cinta.

Un altre quadre de Magritte que també reinterpreta Miró és “La traïció de les imatges” (1929). Aquest presenta tres elements clau amb els quals Miró juga al llarg de la seua obra, com són una pipa de fumar, la frase “Ceci n'est pas une pipe” (‘Açò no és una pipa’) i la contradicció o enigma que hi ha entre ambdós elements. Aquests han servit de base a Miró per a realitzar les seues obres “La pipa” (1991) i “N'est pas une pipe” (2006). A més, la frase “Ceci n'est pas une pipe” apareix també en el quadre “No és una pipa” (2001) i ha inspirat Miró en el títol de les col·leccions “No és una sabata” i “No és una paleta”. També, a partir del quadre “Good faith” (1965), ha realitzat l'escultura “Magritte” de l'any 2007.

Miró també homenatja la pintura i els pintors en els seus quadres en de-

El misteri republicà. 1988 (Ac. s/t. 200 x 200 cm).

La dansa de Matisse. París, 2008 (Ac. s/ll. 114 x 162 cm)

La lliçó d'art. L'Havana, 2009 (Ac. s/ll. 114 x 162 cm)

dicar un important nombre d'obres a presentar-nos els museus arreu del món. Es tracta en la seua major part d'obres que formen part de la sèrie *Sense títol*. Considera que un museu és «un contenidor de saviesa i història que hauria de constituir-se com un lloc de referència per a l'aprenentatge i la superació personal». En els seus quadres ens mostra els seus edificis, dimensions i estructures que constitueixen en si mateix una obra d'art. Ens presenta el seu contingut artístic, font de cultura per a la societat, font d'inspiració per als pintors i de formació i creixement personal per a les noves generacions i, amb això, els humanitza. Aquesta és la seua visió sobre els museus, allò que hauria de potenciar-se.

Ara bé, el seu missatge es converteix també en una crítica sobre la situació actual dels museus i del producte que definitivament han esdevingut. Afirmar que «en una bona part, els museus s'han convertit en un afer turístic, en una *Terra Mítica*. Per contra, a Cuba humilment són un referent per a la formació. Els alumnes cubans realitzen una bona part del seu curs escolar en un museu, així estan prop de l'art i aconseguen que el joves connecten amb la cultura i siguen persones crítiques». El museu és una infraestructura de l'àmbit urbà que ha esdevingut un element d'oci, espectacle i poder territorial, si bé per a Miró és un espai d'art, formació, cultura i creació i no és allò en què s'han convertit. És per això que en els seus quadres ens mostra també els visitants dels museus que, vestits com a turistes que són, observen les seues obres d'art. Treballa el procés de creació del quadre a partir de fotografies realitzades durant les seues estades en aquests per a gaudir de les obres que més li agraden i d'imatges. Afirmar que «una bona part dels museus són únicament peces que des del vessant arquitectònic són magnífics; no obstant això, no són gens funcionals. En el seu disseny i construcció s'ha oblidat la seua raó de ser: mostrar l'art». Considera que entre els millors museus es troben «El Prado, el Contemporani de Castella i Lleó, el d'Art Abstracte de Conca i el de Belles Arts

L'autoretrat. París, 2015 (Ac. s/ll. 162 x 114 cm)

de València». Els seus llenços estan plens d'imatges de museus fetes pintura, com el Moma de Nova York, el Musée du Quai Branly de París, el MACBA de Barcelona, el Reina Sofia de Madrid, i l'IVAM de València o el Museo de Arte Cubano de l'Havana.

David Rico considera que Miró proposa «un missatge reflexiu sobre el caire propagandístic que han anat assolint grans museus i institucions culturals del món, on sovint el “gran museu” ha deixat de ser un espai pensat per a la gent, convertint-se en objecte representatiu de la importància i el poder d'una ciutat, uns representants polítics establerts al govern o fins i tot determinades companyies i empreses multinacionals. La mercantilització de l'art –i per extensió dels mateixos espais museístics–, així com la pèrdua i/o recuperació de la funció educativa d'aquests espais de comunicació amb entitat pedagògica en detriment d'altres activitats, marquen la crítica de Miró als museus arreu del món». Un exemple és el quadre “L'autoretrat” (2015), on podem veure com un tècnic de museu sosté una adaptació realitzada per Miró del quadre “Autoretrato con paleta” de Picasso. Miró el va realitzar a partir d'una imatge de la seua subhasta a París. La va dur al seu terreny i la va reinterpretar. La paleta apareix dibuixada amb les traces de color de la senyera i la

bandera republicana i Picasso sosté a la mà un pinzell de color blau. Aquesta és una tonalitat que utilitza Miró i que ha obtingut a partir de la barreja de distints pigments i diluents. Reconeix Picasso «com un dels millors pintors del món, un mestre del cubisme i el surrealisme. En si mateix, és un personatge. D'ell m'agrada destacar el seu sentit constant per a la inspiració, la recerca i la innovació. És un dels pintors que més ha influït en altres». Sofia Bofill recorda una anècdota lligada al pintor: «durant una època, Toni parlava sovint amb Ausiàs sobre Picasso i el seu quadre del Guernica, tot i que ell encara era un xiquet. Un dissabte de matinada, i sense esperar-ho, ens va despertar a tots dos per anar al Reina Sofia a veure el quadre. No ens ho podíem creure. Eren les cinc de la matinada i muntarem al cotxe. Al cap de poques hores estàvem a Madrid veient l'obra de Picasso».

En aquestes obres ens revela també alguns dels quadres i pintors que més l'atrauen. Miró retrata els visitants dels museus descobrint les joies que alberguen. És un joc personal on Miró introdueix de nou la pintura, fet que resulta necessari destacar, ja que l'obra d'art d'altres pintors està dins de la seua pròpia obra d'art. De nou introdueix la pintura dins de la mateixa pintura. Per exemple, en “Mirant a Wifredo Lam” (2011) veiem una jove família cubana gaudint del quadre “El tercer món” del pintor cubà i en “Manet a Orsay” (2008) podem veure una visitant del Museu d'Orsay a París mentre al fons apareix el quadre “El pifre” del pintor francès. Ara bé, allò realment curiós és que Miró també està present en aquests quadres. En alguns d'ells ens mostra els visitants de museus descobrint alguns dels seus. En “La Gioconda a l'Havana” (2009) podem veure com una jove parella observa el seu quadre “La famosa Gioconda” i en “Doble parella” (2010) hi apareixen dues noies al costat del seu quadre “Museu Dalí”.

Com hem indicat abans, l'obra de Miró és una proposta creativa que ens parla de la realitat. És crítica i en ella està la denúncia que realitza l'autor sobre els fets que més l'incomoden i, així mateix, el seu compromís social, cultural i ètic. La seua és una proposta reflexiva i per a la reflexió col·lectiva i els seus quadres són el suport comunicatiu i el missatge. Amb ells ens convertim en un espectador privilegiat dels efectes dels desequilibris socials, econòmics, polítics i militars a través dels ulls de l'artista. Som al centre del lloc on estan succeint tota una sèrie d'esdeveniments injustificables cap a la societat i de revoltes socials justificades per aquests fets que pretenen invertir eixa realitat. Som els ulls que observen eixa realitat. Sentència: «només es pot ser injust amb un mateix. No amb els altres».

En bona part de la seua obra els protagonistes són aquells que es rebel·len. Aquesta és també la rebel·lia de Miró, que es fa nostra: una revolució col·lecti-

Manifestants. Sarajevo, 2006 (Acrylic s/ll, 116 x 114)

va. Les seues imatges ens mostren les distintes lluites arreu del món, l'ocupació de l'espai públic per a la denúncia, la desmesurada força que exerceix el poder, la violència policial, les esperances, lluites i compromisos de la ciutadania i les organitzacions lliures de ciutadans contra les injustícies. Tot un seguit de revoltes amb l'objectiu de canviar el sistema mundial que Miró transforma en art. Afirmar que «l'art necessàriament ha de servir el poble, sobretot els pobles oprimits per unes estructures de poder injustes que l'esclavitzen i l'exploten. Eixes estructures no busquen els nostres interessos ni tenen consciència universal, ni treballen per la nostra dignitat. L'art existeix per a denunciar-ho. És per això que en els meus quadres mostre les injustícies i les revoltes arreu del món».

No to war
No to hunger
No to prostitution
No to violence
No to poverty
No to state terrorism
No to lies
No to hypocrisy

Antoni Miró. El Sopalmo, 19 d'octubre de 2005

Bona prova d'açò és la col·lecció "Mani-Festa", realitzada entre 2012 i 2015, que s'ha centrat a desplegar el seu treball a partir de les imatges de la realitat subministrades pels mitjans de masses. Aquestes són totalment populars gràcies a les xarxes socials, però de vegades poden ser manipulades. Miró ens descobreix la veritat d'aquestes imatges. La seua és una crònica de la realitat social del moment, crítica i vertadera. El títol de la mostra és un joc de paraules. La festa està present en la manifestació, que és en si una festa per la llibertat. Miró estableix que una manifestació és «l'expressió d'una part del poble, una expressió que sempre m'ha interessat». I enfront d'eixa expressió popular, lliure, reivindicativa i de carrer, Miró ens mostra la contundència i la violència que exerceix el poder a través de les actuacions violentes dels cossos de seguretat que carreguen contra els manifestants. Ens mostra les revoltes anticapitalistes succeïdes els darrers anys arreu del món. Sarajevo, les primeres àrab i valenciana, Grècia, Madrid, València, Istanbul, Rabat o Kabul estan presents en els seus llenços. Ho té clar: «el capitalisme és el pitjor sistema del món. Es capaç d'enfonsar-se a si mateix i renàixer per a explotar de nou a tothom. És un desgavell. La globalització de la misèria a qui beneficia? És

evident, al gran capital». Per això es defineix «anti-franquista, anti-ianqui, anti-OTAN i anti-globalització de la misèria».

Miró s'enfronta al pensament únic i a la manipulació dels mitjans de comunicació amb aquesta mostra. Realitza una tria entre tots aquells episodis que els mitjans de comunicació de masses ens subministren fins a saturar-nos d'informació. Utilitza l'art i l'estètica per a ensenyar-nos el context en què tenen lloc eixes lluites arreu del món, i la seua obra és una font intencionada de contrapoder. Actes en defensa de la cultura, de la independència de Catalunya, dels drets socials a Grècia, dels estudiants, en contra de les retallades al País Valencià, dels desnonaments, els setges al Congrés dels Diputats, la Vaga General, del moviment del 15M, en contra de la Troika, en favor dels drets dels treballadors, en contra de les mesures d'austeritat, en defensa de l'educació pública, del dret a la sanitat pública, en contra de la llei de l'avortament del Partit Popular i en defensa de la llengua són algunes de les expressions populars que formen part dels seues quadres. "Prohibit Pensar", "Estudiants a València", "Assemblea popular", "Mans en alt", "Contraespionatge" i "Anti-disturbis", realitzats entre 2012 i 2014, en són un bon exemple. Segons Miró «vaig començar a realitzar aquest treball a partir de la revolta de la Primavera Valenciana i, a poc a poc, vaig ampliar les reivindicacions que tenia interès a mostrar. He realitzat quadres de gran format inspirant-me en imatges que obtenia de la premsa i els noticiaris de la televisió».

Aquest treball serveix també per a enfortir els processos de memòria i és que la història està plena d'imatges que són emmagatzemades en els subconscients de la societat i que serveixen per identificar uns fets històrics complexos que queden reduïts a una icona. Afirmar Enric Balaguer que «és ací on destaca el paper de l'obra d'Antoni Miró. La seua pintura realitza un repàs als fets històrics i capítols decisius que han marcat els últims anys. Els transforma en icones i els contraposa als discursos dominants. Contribueix a nodrir la nostra memòria amb imatges sobre els fets històrics recents que ell transforma en art. Sembla que aurifica determinades imatges i les deixa com a icones del nostre moment històric més recent. Atès que el pensament dèbil circumdant preconitza l'amnèsia, els mitjans de comunicació i els poders fàctics també, el pintor, operant de la manera que ho fa, vol contribuir a crear i enfortir l'arxiu dels fets, la memòria».

En "Mani-Festa" la seua obra conjuga la funció ètica i estètica, social i pictòrica per a fer reflexionar a tot aquell que s'apropa a la seua proposta. Aprofundeix en els efectes visuals sobre el llenç per donar-li bellesa al fet social i convertir-lo en un fet pictòric complet. Romà de La Calle estableix en el llibre *Mani-Festa, Personatges S/T* que «més enllà de cada succés singular,

Primavera àrab. Alexandria, Egipte, 2013 (Ac. s/ll. 162 x 114 cm)

Treballant el quadre *Primavera àrab*, a l'estudi del Sopalmo l'any 2013

transformat en contingut i testimoniats en els llenços, es troba, entre els determinants ressorts del domini artístic, ben establida, la palanca expressiva de la tipicitat estètica». Miró treballa ací la qüestió estètica accentuant els fets, enquadrant situacions, ressaltant figures amb la llum i els colors vius, desenfocant elements o apropant-los, jugant amb els volums, destacant els agressors o els agredits i impregnant de moviment el llenç. El seu missatge es transmet amb les mirades i les paraules, ja que introdueix cites i frases conscientment amagades en el llenç, juga amb els ulls dels protagonistes que expressen patiment, lluita o sofrència i llença els seus crits al primer pla del quadre, crits de queixa, por, lluita, reivindicació i, també, festa. Tota aquesta mena de detalls esdevé el fet estètic i artístic en la seua obra. I el missatge és al centre de tot. Un missatge crític i punyent per a generar opinió i transformar la societat.

Prohibit pensar. València, 2012 (Ac. s/ll. 116 x 116 cm)

David Rico estableix que «la imatge capturada, la instantània quasi fotogràfica representant un moment concret de la nostra història, immortalitzada pels mitjans, es transforma en les mans de Miró –i de la seva mirada– en icona de la memòria col·lectiva museïtzable. Aquest trànsit del mitjà al llenç permet a l'autor exercir un paper protagonista com a intèrpret del context social –a causa de la seva conscienciació social– mitjançant l'art de la pintura».

També ha tractat la repressió que pateixen els presos del corredor de la mort. La col·lecció “Darrer sopar” ens mostra amb nom propi les últimes hores dels presos. “Stacey”, “Karla” i “Ricky”, realitzats en 2005, en són alguns. Les tortures als iraquians per part de l'exèrcit invasor sota les ordres de

Bush, Blair i Aznar en “Tortura BBA” (2010) i les imatges del camp d’extermini d’Auschwitz-Birkenau a Polònia en quadres com “Ciutat sense sortida” (2005) i “Món capgirat” (2011) formen part de la seua proposta. També la pobresa és part central de la seua crítica. Poblats com Las Barranquillas a Madrid o Sant Marcel·lí a València, ciutadans que demanen almoïna i arrepleguen cartó per a sobreviure davant la indiferent mirada de la societat majoritària i els sense-sostre que viuen als carrers de les ciutats estan presents en la seua obra, a partir d’imatges preses a Madrid, París, Roma, Barcelona o Seül. Les seues peces s’emmarquen sempre en un moment determinat i amb una filosofia concreta que els dóna un caràcter especial. “Mendicar”, “Demanant” i “Al marge”, fets en 2010, en són alguns dels treballs. Amb tot, en el seu quadre “Súplica” ens proposa donar una clara resposta a tot açò: fer la revolució davant d’aquestes injustícies. Sentència: «em vaig fer ateu als 12 anys en veure totes les injustícies que hi havia en el món. Vaig pensar que si aquest món l’ha fet algú, com diuen i jo no ho crec, és un autèntic monstre. No comptarà amb el meu suport. A més, ho criticaré sempre».

Elements propis de l’imperialisme dels EUA apareixen sovint en els seus quadres: els soldats americans, la Cola-Cola, el dòlar i la seua bandera en són alguns. Un dels seus quadres més eloqüent és “Repartidor de misèria”, de l’any 2006, on ens mostra un jeep conduït per un soldat nord-americà. També ens presenta els conflictes provocats pels EUA i per altres països en distints indrets del planeta, com Líbia, l’Afganistan, Níger, Gaza o Xile al llarg de les darreres dècades. “La gran massacre subvencionada” (1974), “Palestins presos” (2012) i “Retirada” (2014) són alguns d’aquests. En la seua opinió, «els EUA són majoritàriament els culpables d’aquestes situacions. Si els americans, en lloc de massacrar altres pobles, els ajudaren, anirien pel món rebent flors, però això no està en el seu ADN». La caiguda de les Torres Bessones dels EUA també tenen el seu lloc en quadres com “Flames i fum” i “Moment clau”, realitzats en 2012.

El seu missatge és de lluita, però també de pau. El quadre “No a la guerra” (2004) n’és un bon exemple. Ací ens mostra una imatge de les manifestacions a Londres contra la guerra de l’Iraq. En aquest sentit, segons estableix Fernando Castro en el llibre *La realitat rebel·lada*, Miró «es pren seriosament eixa urgència de la intervenció artística en el context social i, per això, tracta que les obres siguen detonants per a la presa de consciència, val a dir, per a una politització de l’imaginari que evite la deriva cap als plantejaments totalitaris, encara que siga d’aparença aparentment molla». Conclou Miró: «jo demane que tots els soldats disparen contra els seus generals per acabar amb la guerra, potser després s’iniciarà la pau». En aquest sentit, pel juliol de 2014 signà,

Joves palestins. Yenín, Cisjordània, 2012 (Ac. s/ll. 114 x 162 cm)

juntament amb més de cinquanta personalitats de la cultura, com Lluís Llach, Maria del Mar Bonet o Manolo Boix, un manifest en suport del poble palestí, en contra dels bombardejos sobre la franja de Gaza per part d'Israel i a favor de la pau.

Israel està assassinant a tothom i destruint tot Gaza. Bombardeja tots els dies la població.

Antoni Miró. El Sopalmo, 1 de gener de 2009

Tot açò ha comportat que Miró siga un creador incòmode per al poder. Ha estat arraconat durant anys segons quines institucions i ha patit també episodis de censura i persecució política tant durant els anys de la dictadura com de democràcia, període en què afirma «continuen manant els descendents dels anteriors». El primer episodi per intentar silenciar la seua llibertat d'expressió té lloc al juliol de 1970. Exposa a la Galeria Gran Darhim de Benidorm la mostra Alcoiart-42, que inclou la sèrie *Les nues*. El Ministeri d'Informació i Turisme l'acusa d'atemptat contra la moral i d'escàndol públic i li retira dues obres de la mostra: "No a la pastilla" i "Fotuts". Miró és veu obligat a presentar-se cada quinze dies al jutjat fins al dia del judici. Recorda que «la

Mesures d'austeritat. Roma, 2014 (Ac. s/ll. 114 x 162 cm)

polèmica va vindre provocada segurament per alguna persona de dretes que havia vist l'exposició a la galeria i que havia fet una denúncia contra la moral. Un inspector del Ministeri franquista es va personar allí i va segrestar els dos dibuixos que formaven part de la mostra: un fet clar en contra de la llibertat d'expressió. Ambdós eren una crítica cap a l'oligarquia eclesiàstica».

L'esdeveniment de censura més recent ha estat el conflicte generat per l'Ajuntament de Gandia sota el govern del Partit Popular amb el trasllat de l'obra escultòrica "25 d'abril. 1707". Va ser el 3 de juny de 2014. Creada el 2007 a partir de la seua obra "Llances imperials", recupera part de la memòria històrica valenciana i aprofundeix en els orígens del nacionalisme valencià. Miró reinterpreta en aquesta obra el quadre "La rendició de Breda", pintat per Velázquez l'any 1635. Segons Miró «aquesta obra la vaig realitzar a Altea el 1976, treballant sobre fusta. Vaig adaptar el quadre de Velázquez a la història del País Valencià a partir de l'episodi de la batalla d'Almansa. Cada grup està clarament definit. A l'esquerra tenim els valencians acompanyats d'elements reconeixibles com les espartanyes valencianes, el llibre de Fuster, les taronges i altres elements com el llibre roig de Mao. I, per altra banda, el grup de bandolers que se'ns enfronten farcits d'armes i banderes espanyoles».

L'obra escultòrica, commemorativa del 300 aniversari de la Batalla de

Palestineteta. Gaza nord, 2011 (Ac. s/ll. 81 x 116 cm)

Primavera valenciana. València, 2012

(Ac. s/ll. 114 x 162 cm)

Retirada. Afganistan. 2014 (Ac. s/ll. 114 x 162 cm)

Estudiants a valència. València, 2012

(Ac. s/ll. 114 x 162 cm)

Almansa, és traslladada i instal·lada sense autorització per part de Miró en un parc del municipi. Els motius argumentats en un primer moment pel govern de la ciutat se centren a afirmar que l'obra és «catalanista» i «una vergonya» i que retreia una les principals entrades al municipi (vegeu el diari on-line *Ara* del 3 de juny de 2014). Davant la polèmica suscitada, i el moviment en suport sorgit en el municipi i en la resta del País Valencià per col·lectius polítics, culturals i socials, l'argumentació de l'equip de govern canvià passant a justificar el trasllat amb l'objecte de «dignificar-la». Amb tot, el regidor de Cultura del moment establia en unes declaracions als mitjans que «els madrilenys que vénen no l'entenen i molts veïns tampoc», com un motiu més per justificar el canvi d'ubicació (vegeu el diari on-line *La Veu* del 8 de gener de 2015). Afirma Miró que «a banda de tractar-se d'un atemptat contra la llibertat d'expressió, la creació cultural i els drets d'autoria, també és un atemptat contra les arques públiques». L'obra va ser finançada en 2007 pel Ministeri de Foment i va tenir un cost de 150.000 euros.

Cuba és molt present en l'obra i vida de Miró. Les referències a l'illa són constants en sèries com *Sense títol* i *Sense sèrie*. Es tracta d'imatges quotidianes

sobre els carrers de l'Havana, els referents polítics i de lluita de la Revolució, la quotidianitat, la música o els museus. "La tropicanita", "L'Havana vella", "Músics a Trinidad", "Fidel Castro" i "L'assassinat del Che" realitzats entre 2001 i 2013, són alguns dels quadres amb referències a Cuba. Més recentment, Miró ha treballat la suite "Havana", que inclou quadres com "Niurka", "Yuranis" i "Lazara" realitzats a partir del 2015. Aquests són un exemple de l'estima que sent per l'illa i pels seus habitants.

Com a amic de la Revolució, Miró considera Fidel Castro «l'impulsor de la reconstrucció de Cuba des de l'esquerra. Una persona estimadíssima i molt respectada per part del poble cubà, que va aconseguir dinamitzar un país sencer. On abans hi havia misèria, la Revolució va dur la sanitat, l'educació i els drets socials». Che Guevara també està entre els seus referents. El considera «un ídol mundial, revolucionari. Una persona que sent Ministre de l'illa va saber estretir lligams per altres parts del món. Una persona que va donar la seua vida pels seus ideals, per aconseguir un món millor». Destaca de l'illa «l'alt nivell de desenvolupament de la sanitat, l'educació i la cultura, aconseguit amb la ferma oposició del capitalisme i, especialment, dels EUA. Això és tota una conquesta». Considera que Cuba tindrà «un futur esplendorós, com es mereix. Un futur que passa per demostrar al món que el comunisme és un model útil i que pot competir amb la resta del món capitalista aplicant els principis del socialisme als mitjans de producció passant a ser de nou un referent global, mantenint i millorant, a més, els nivells de qualitat de vida dels cubans».

Si els espanyols foren intel·ligents, li donarien suport absolutament a Cuba.
Espanyolitza més Cuba en tot el món, que Espanya en tota la península.

Antoni Miró. El Sopalmo, 2007

La seua obra es presenta a Cuba l'any 1996 d'una forma imprevista. Recorda que «va ser participant en una exposició col·lectiva que es realitza a l'Havana i a la qual havia estat convidat per un pintor que coneixia la meua trajectòria. Era la mostra "Haciendo almas". Va ser a la galeria "23 i 12", un lloc especial perquè allí Fidel va definir per primera vegada el moviment revolucionari a l'illa com a socialista. Aquelles obres van agradar a la galeria i al Museu Guayasamin de l'Havana i van organitzar un any després la mostra individual "Miró a La Habana". Vaig enviar la meua obra i la meua sorpresa va ser que havien ampliat espais i que s'inaugurava a bombo i platerets, amb l'assistència de l'ambaixador espanyol a l'illa». Miró no tenia previst desplaçar-se, però l'amic Vicent Vicedo l'incita a fer-ho. Un dia rep la telefonada de José

Músics a Trinidad. Cuba, 2012 (Ac. s/ll. 116 x 116 cm)

Manuel Pardo, viceministre i responsable de l'Institut Cubà d'Art i Indústria Cinematogràfica (ICAIC). Recorda que «havia sabut que m'havia decidit a anar a Cuba i ell no ho sabia per mi. Amb la gràcia que tenen els cubans em va dir de tot per no haver-lo avisat. No podíem parar de riure amb aquella conversa. El viceministre em va dir que quan Gades se'n va assabentar li demanà "Trátalo mejor que a mi propia hija". Evidentment, era una forma de parlar, ja que la seua filla havia estat a Cuba dues setmanes abans. L'acollida va ser sorprenent i ens va sobrepassar a Vicent i a mi. Ens va rebre el ministre

Viva Fidel. L'Havana, 2008 (Ac. s/ll. 65 x 92 cm)

d'Interior, Abelardo Colomé, i aquell any vaig conèixer Abel Prieto, el ministre de Cultura».

Pueblo Habanero
 Pueblo
 Pueblo de Cuba
 Cuba
 La gracia graciosa
 Gracia

Antoni Miró. El Sopalmo, 27 de gener de 2015

Fins aquesta primera exposició, la relació de Miró amb l'illa havia sigut puntual. Recorda que «a Altea ens visitaven alguns càrrecs del govern de l'illa que estaven d'observadors de tots els canvis i tendències que estaven succeint fora d'allí. Gràcies a ells vaig començar a conèixer la seua lluita. A més, quan muntava amb Gades a Madrid solíem anar a l'ambaixada a visitar Pedro Orlando, conseller cultural cubà, i a altres càrrecs». L'any 1999 Miró torna a Cuba,

Amb Antonio Gades a la plaça de la Catedral de l'Havana l'any 1999

acompanyat aquesta vegada de Vicent Manuel Vidal, Pere Mayor, Català i el fotògraf Francesc Jarque. L'amic Gades els introdueix de nou per complet en la societat local. Tots tenien molt interès per interpretar l'Havana, tot allò que hi havia darrere de la ciutat i del seu passat que constituïa el present de l'illa. Visiten l'Escola d'Art, obra de l'arquitecte Ricardo Porro, i Gades els descobreix el pont d'Alcoi a l'Havana. Miró tenia molt interès, també, per visitar el cementiri de l'Havana per conèixer tota l'herència dels catalans instal·lats a l'illa, així com les obres d'art que es conserven allí. En aquell viatge, i fruit de la seua forta implicació amb l'illa, Miró dona la seua exposició "Para Cuba I", que va ser presentada al Museu Wilfredo Lam a l'Havana i que després va ser exposada en tot Cuba. L'any 2000 visita de nou l'illa i en 2005 realitza la mostra "Viaje de papel (Para Cuba II)", mostra itinerant que va recórrer de nou tota la seua geografia.

Pel juny de 2008, el govern cubà li atorga la "Distinció por la Cultura Nacional". Miró rep a l'Havana aquest guardó considerat el premi nacional de cultura, als 63 anys. El ministre de Cultura, Abel Prieto, signava la resolució d'atorgament en què es destacava que «el Ministro de la República de Cuba quiere honrar al creador Antoni Miró, nacido en 1944, en Alcoi, España, por la gran relevancia de su obra plástica, por sus posiciones militantes

Amb Abel Prieto a l'Havana l'any 2008

a favor de las mejores causas del mundo contemporáneo y por su solidaridad inquebrantable con la Revolución Cubana [...] Con respecto a Cuba, ha organizado varios proyectos de honda raíz cultural y solidaria; ha hecho importantes donaciones de sus obras y ha mantenido un respaldo activo y generoso a nuestra causa en los momentos más difíciles». En la seua visita a l'illa, Miró exposa la mostra “Transeuntes de silencio” al Museo Nacional de Bellas Artes de l'Havana de juny a setembre i, com a agraïment, dóna l'obra “Ciutat penyora” (2007) al museu. L'any següent, participa com a Invitat d'Honor en la Biennal d'Art de l'Havana.

La lluita per la defensa del País Valencià és una constant en la seua vida i obra, ja que Miró participa constantment en moviments i iniciatives que tenen aquesta motivació. Recorda que «una de les primeres campanyes en què vaig participar en defensa del nostre país va ser aquella de “Valencians, unim-nos”. L'any 1977, en el marc del Congrés de Cultura Catalana, signa amb altres personalitats de la cultura i la política, i entitats de tot tipus, el manifest “Volem l'estatut”. Ací demanen un estatut d'autonomia per «al País Valencià i també per a cadascun dels altres Països Catalans, com a primer pas cap a la pròpia autodeterminació», exigeixen «la restitució de la llengua cata-

lana» com a oficial i reclamen «la Federació, en el futur, del País Valencià, les Illes i el Principat». El manifest el signen, entre altres, Joan Fuster, Raimon, Vicent Andrés Estellés, Josep Renau, Antonio Gades, Andreu Alfaro, Ovidi Montllor i Manuel Sanchis Guarner. A finals dels setanta també realitza tota una sèrie de cartells per a reivindicar la reconstrucció nacional i la unitat dels Països Catalans.

A Alfaro

Quatre ratlles perfectes i un estel
marquen el recorregut impecable
d'un artista excepcional
que mana de la geometria
i condemna el barroquisme
desfasat d'un país sense mida
al que planta cara i fuig
“com lo taur pel desert”.

Per ensenyar-nos la claror
el gest en l'aire
el significat íntim i profund.

Ara que mamprens el llarg viatge
et trobarem a faltar com un buit
insadollable i etern.

Just la mida neta
la sàvia i la saviesa.

Encara aprendre'm molt
del teu mestratge i seràs
restaràs sempre entre nosaltres.

Antoni Miró. El Sopalmo, 14 de desembre de 2012

L'obra de Miró té una forta arrel nacional i en els seus quadres reivindica el dret a l'autodeterminació. Es defineix a ell mateix com a català i independentista. L'any 1978 realitza el cartell “Alliberem el País Valencià” en el marc de la celebració del 25 d'Abril i realitza el cartell de la “Festa Nacional dels Països Catalans”. Aquest posicionament ideològic el va dur a entrar en contacte amb el PSAN a principis dels anys setanta i posteriorment amb referents d'ERC i les CUP. Carod-Rovira el considera «un dels pintors més destacats dels Països Catalans. No en tinc cap dubte! Ara bé, de vegades he pensat que,

Senyera. València, 2012 (Ac. s/ll. 162 x 114 cm)

probablement, la claredat del compromís cívic que acompanya la seva obra el pot haver perjudicat pel que fa a la seva difusió general i al seu coneixement per part del gran públic».

De la llibertat d'expressió a la llibertat com cal

Sí senyor, els que han tingut la paella pel mànec, i encara la tenen, tenen (i que valga la redundància) més raó que un sant. Ells estan per infringir càstigs, i fins i tot deuen complir amb el seu deure. Ells coneixen el seu diví disseny d'eternitzar aquell vell invent, anomenat Espanya, per damunt de la raó, més enllà de la realitat. Nosaltres, els catalans, anem demanant a poc a poc certes llibertats i ells... continuen fent el que volen, que per això manen.

Al meu poble diuen: "El que paga, mana" i en canvi nosaltres paguem i no manem, manen ells.

Quan els habitants dels Països Catalans ens adonem que mentre anem demanant petites coses: llibertat per aquí, reivindicacioneta per enllà, millorament, el treball, l'ensenyança, la vergonya, el sexe... no hi farem res. Nosaltres no devem solament demanar, sinó que hem d'agafar d'una punyetera vegada allò que és nostre. Espolsar-se de damunt, d'una vegada per totes, els imperialistes que ens xuclen la sang i començar de nou la vida plena.

Què us sobta? Doncs bé, ja és hora que vegem clar, nosaltres, els xicots, nois i al·lots de tots els indrets, nats de la mateixa mare, que sols tenim un camí, l'únic veritable i possible: l'alliberament nacional i de classe, l'únic digne cap a un futur lliure de debò. Mentrestant quan aixequem el jou, ens caurà la bota i si més no la por.

Som una nació ocupada, oprimida socialment i sofrim un genocidi cultural que no té nom. I si no ho volem veure, estem copats i també fotuts.

O juguem tots o estripem la baralla. Val?

Antoni Miró. Altea, 1 de juliol de 1978

Miró afirma que «una cultura pròpia defineix un poble únic i una nació diferenciada. Eixe fet distintiu implica que totes les nacions tinguen el dret a decidir sobre el seu futur. I Catalunya ho vol. És desgavellat que hi haja una imposició de lleis per part d'una nació a una altra. Això és imperialisme i Espanya ho és». En la seua opinió, «negar-ho demostra la falta de cultura i sensibilitat». Considera Miró que «existeix una perversió absoluta del llenguatge entre els polítics. Per exemple, els dos partits majoritaris, que són exageradament nacionalistes, acusen a tots els altres de nacionalistes, al temps que menyspreen el terme fins a criminalitzar-lo. És el parany en què ells mateixos han de caure qualsevol dia».

L'obra més recent de Miró també ens mostra aquestes lluites personals i col·lectives. L'any 2010 realitza "Al president Companys", sis obres sobre llenç i paper en diferents formats i colors en homenatge al que fou el president de la Generalitat de Catalunya durant la Segona República i president d'ERC, així com el projecte d'una escultura per instal·lar a Barcelona. Segons Miró, Companys ha estat «tot un referent, un màrtir que ho va donar tot pel seu país i que va ser injustament afusellat». Un any després realitza "Escala de color", acrílic-collage sobre taula en què introdueix els diferents dissenys de les senyeres independentistes realitzats entre el 1903 i 1969. La sèrie "Mani-Festa" és, segurament, un dels treballs més intensos en què Miró tracta el procés d'independència de Catalunya i la unitat dels Països Catalans. Ací inclou obres com "Independència", "Catalunya independent", "Catalunya diu prou" i "Bye bye Spain", realitzades entre 2013 i 2014. Aquesta motivació també ha servit a Miró per presentar les lluites nacionals d'altres territoris. El quadre "Free Scotland", de 2012, en defensa del procés independentista d'Escòcia, n'és un exemple.

La seua presència a Catalunya ha estat constant al llarg de la seua carrera. Mataró, Vilafamés, Girona i Lleida són alguns dels municipis on ha exposat. L'any 1967 exposa per primera vegada a Barcelona, a la Galeria Àgora, i després tornaria a mostrar la seua obra en galeries, entitats i fundacions privades, com el Col·legi de Metges, el Palau Victòria Eugènia, la Universitat Autònoma de Barcelona, l'Institut d'Estudis Catalans o l'Espai Memorial Democràtic President Companys. L'any 1999 té lloc l'única mostra individual organitzada des d'una institució oficial. Es tracta de "Prohibit prohibir. Antològica 1960-99", programada per la Generalitat de Catalunya, en col·laboració amb la CAM, al Palau Pia Almoina de Barcelona. Com es pot veure, la presència oficial de Miró a Barcelona és realment minsca. Afirmar que «en Barcelona sempre ha sigut molt difícil estar present. He estat molt poc en el circuit oficial. Puntualment, en alguna cosa. Està totalment tancat. I no sols per a mi, sinó per a molta altra gent. Magnífics pintors i escultors contemporanis com Guinovart o Brossa ho han tingut molt difícil per mostrar els seus treballs». Carod-Rovira ho considera de la mateixa forma: «si, a Catalunya, obres seves han estat exposades a Prada de Conflent, Lleida o Olot, és evident que la gran exposició retrospectiva sobre l'obra d'Antoni Miró, a Barcelona, és una assignatura pendent que espero que no tardem gaire a poder aprovar. S'ho mereix la importància de la seva trajectòria artística i nosaltres ens mereixem poder fruit de la seva obra».

El sexe, la nuesa, la sensualitat i el cos femení també són elements molt presents en l'obra de Miró. El pintor sent una forta atracció per les dones i

Catalonia. Barcelona, 2014 (Ac. s/ll. 116 x 166 cm)

així ha quedat de manifest en tota la seua obra a través de la sensualitat del cos nu i del sexe. El crític d'art Wences Rambla diferencia clarament les obres de Miró de la pornografia barata i de mal gust. Estableix en el catàleg *La col·lecció d'Otos* que les seues són «belles imatges lascives, humides i penetrants, lluminoses, exuberants i d'elegància arcaica».

Les primeres referències les trobem en la sèrie *Les nues* de l'any 1964 i en els dibuixos de cossos nus que realitza en tinta sobre paper a finals dels seixanta. En les sèries *Vivace* i *Sense títol* profunditza en aquesta qüestió utilitzant distintes tècniques com l'acrílic sobre taula en “Nua de gairó amb blau” i “Dolor d'amar”; dibuixos i foto-muntatges en “Llum de cims” i “No batega

Nòmada-2. Somàlia, 2010 (Ac. s/ll. 116 x 116 cm)

la veritat”; i acrílic sobre llenç en “Body blue”, així com les serigrafies sobre llenç “Bufona” i “Serena”. A més, a la col·lecció “Eròtic. *Ma non tropo*”, del 1996, va incloure tota una sèrie de dibuixos com “Gran meravella”, “Amor li plau”, “Lo seu poder” o “Mon cor”. Més recentment ha realitzat l’any 2000 tota una sèrie d’obres amb acrílic sobre llenç inspirades en l’Havana, sota el títol “Uns nus-Vivace”. Ací va emmarcar obres com “Horitzó roig”, “Mira qui parla” i “El melic”.

L’any 1994 realitza “Suite eròtica”. Es tracta de vint aiguaforts inspirats en l’antiga Grècia que presenten escenes sexuals entre homes i dones. “Joves”, “Tros eròtic” i “Homes i Hetera” són alguns dels títols. Isabel-Clara Simó

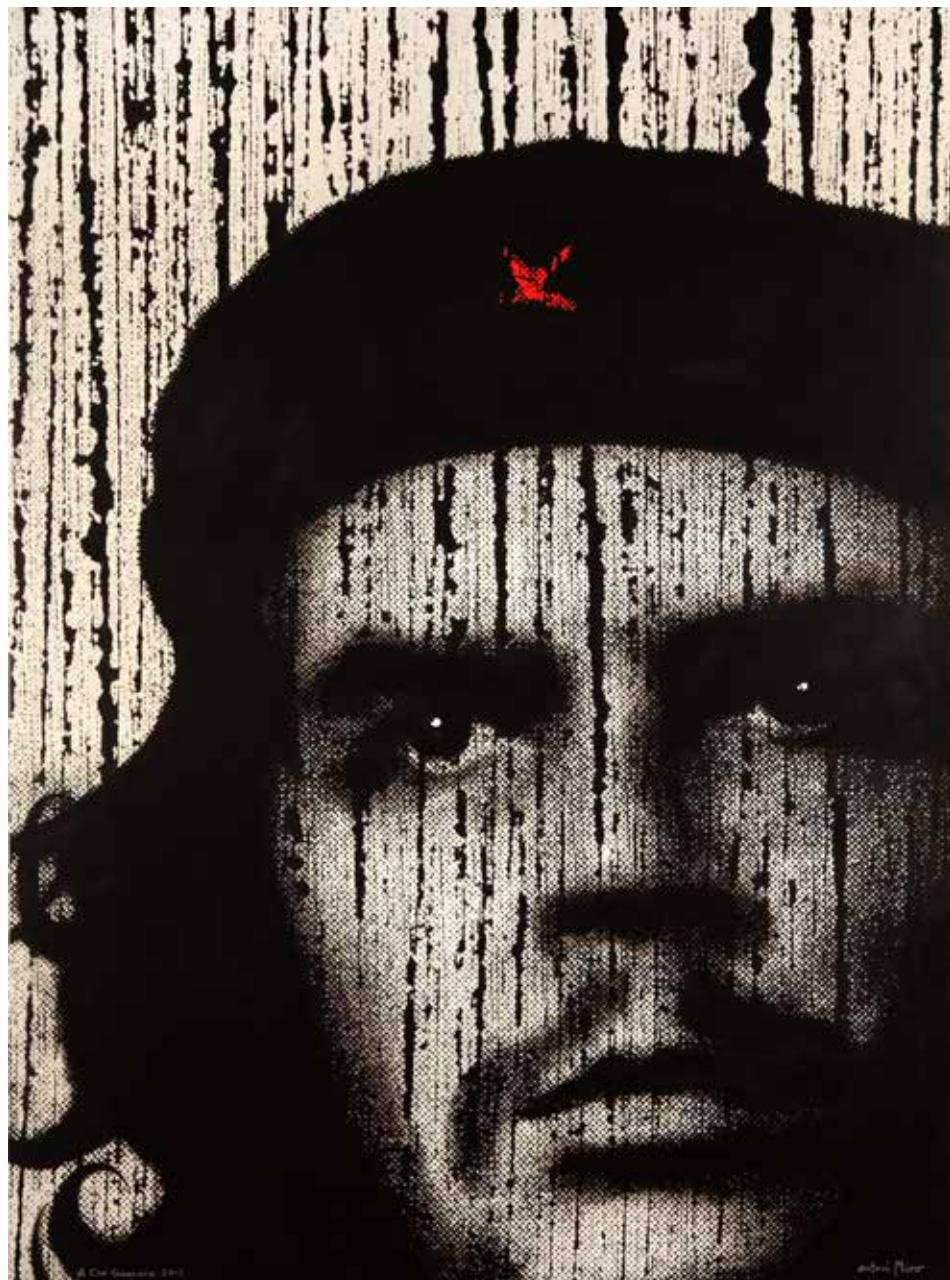
col·labora amb Miró en aquest projecte i escriu el poema “Sexe bell” que s’inclou en la carpeta d’aiguaforts. Aquestes imatges van donar pas a tota una sèrie d’escultures que Miró realitza l’any 2007 amb materials com l’acer corten i la fusta. Les escultures “Amor de fusta”, “Solitari de fusta”, “Joc solitari” i “Joc antic” en són algunes.

Sexe bell

Ho veus? La carn és innocent
 quan el desig l’empeny:
 el pecat l’inventaren els qui
 volgueren suplantar Jesús.
 Què no ho veus, que hi ha la vida
 en els membres bategants que
 cerquen els badalls humits
 que són la font de fonts,
 l’origen? Què no ho sents,
 que el foc a les entranyes
 ens fa gegants, imponents
 volcans que escupen imparables
 gargalls apassionats,
 untuosos sucs, calentures
 humaníssimes, tendres
 carícies que brollen
 del frec de pells deleroses
 per tocar-se? Què no ho vols?
 No vols que, entre les cuixes,
 el foc abrase i creme
 i arrape amb tremolosa febre
 el cos, la pell, la fam
 d’un altre? Què no ho veus,
 com és de bell el sexe?

Isabel-Clara Simó

L’any 2015, i fruit de l’ampliació d’un treball que ja s’havia mostrat a la retrospectiva sobre Miró de l’IVAM de finals de 2012, s’estrena a la Llotja del Peix d’Alacant la col·lecció “Personatges S/T”. Ací Miró presenta els seus referents. Més de 50 poetes, escriptors, polítics, pintors, creadors i pensadors que formen part de l’imaginari col·lectiu i del seu àmbit més íntim. Miró els considera persones que han aportat, i aporten, el seu compromís personal en

A Che Guevara. Rosario, 2012 (Ac. s/ll. 116 x 81 cm)

benefici del bé comú a través del seu treball i actitud. Es tracta d'una sèrie que ha anat nodrint-se posteriorment de noves obres, si bé és cert que li falta incorporar alguns dels referents dels quals no ha aconseguit la imatge desitjada. Joan Miró és un d'ells. De cadascun dels personatges incorporats, ha seleccionat prèviament una imatge que li permet identificar-lo clarament, que pugui treballar per aconseguir el fet estètic desitjat i que, a més, combine bé amb la resta. Estableix que «feia temps que volia encetar una col·lecció com aquesta. En anys anteriors he pintat alguns retrats que considere d'interès per al conjunt de la nostra societat, però fins ara no havia pogut entrar en la profunditat que requereix aquest treball». La tècnica emprada és acrílic i mixta sobre llenç.

S'ha mort massa gent, massa, de la que jo m'estimava.

I tanta "pena" em donava, que ja ni plora ni res.

Són aquelles, les que jo admirava i dels qui ja no resta un fes.

Us cante amb solitud, amb tristesa i amb amor, perquè pel vostre candor puc viure tanta fotesa, amb certa alegria i amb poqueta bona companyia.

Doncs vosaltres no esteu, ningú no us veu. Jo us parle en silenci i en silenci em responeu. A la fi descanseu de tanta idiotesa i se'n foteu del mort i de qui el vetlla, com ja fèieu en vida, per no perdre el costum.

Sou Espriu, Estellés, Fuster. Sou Guarnier, Llompart, Francés, Serrano i Joan, Sempere i mon pare Vicent i molts més.

Antoni Miró. El Sopalmo, 27 de març de 1994

Aquesta col·lecció recupera tota una sèrie de referències cíviues. Segons Miró «recull molts dels meus referents. La major part, lluitadors que ja no hi són amb nosaltres, però que ens han deixat el seu llegat immens». Formen part de la mostra poetes i escriptors com Fuster, Estellés, Lorca i Espriu; polítics com Allende, Che Guevara, Fidel Castro i Hugo Chávez; pintors com Sempere, Dalí, Tàpies i Picasso; artistes com Ovidi Montllor, Antonio Gades, Pau Casals i Raimon; pensadors com Freud, Karl Marx i Manuel Sanchis Guarnier; i amics personals com Isabel-Clara Simó.

Atentament a T+T

La pols del marbre sobre el llenç, el gruix del relleu, urpades, esbornacs al bell mig del gris, de l'ocre terrossenc, empremtes, signes, formes contundents, espais buits, fons conceptual, acurada composició, acumulació de coneixements i més sentiments. La màgia del gran taumaturg de la imatge, brolladora de la realitat crua, esquinqada, bruta. Quatre llacades de sang que anuncien la vida.

Mur, cloenda, envà, tàpia, margenada, maçoneria, alambor, contraparet, entrefinestra, contramur, sardinell, closa, tanca, pany o llenç: TÀPIES... ens obre la porta, ens encén la llum.

Antoni Miró. El Sopalmo, octubre de 2003

Sigmund Freud és, també, un dels seus referents. Coneix les seues aportacions gràcies als pares de Sofia Bofill, Pere Bofill i Núria Abelló. Ambdós són fundadors de la Societat Espanyola de Psicoanàlisi. L'any 1983 organitzen el Congrés de l'Associació Internacional de Psicoanàlisi a Madrid i és ací on Miró realitza una primera mostra sobre el psiquiatre.

Pere, pare, ens has sorprès com sempre,
de sobte has alçat el vol del camí sense retorn.
Ens deixes orfes a tots els que tant t'estimàvem,
a tots els que tant t'admiràvem.

Has estat un home bo, tots ho sabem,
viuràs amb nosaltres mentre ens reste un bri de vida.

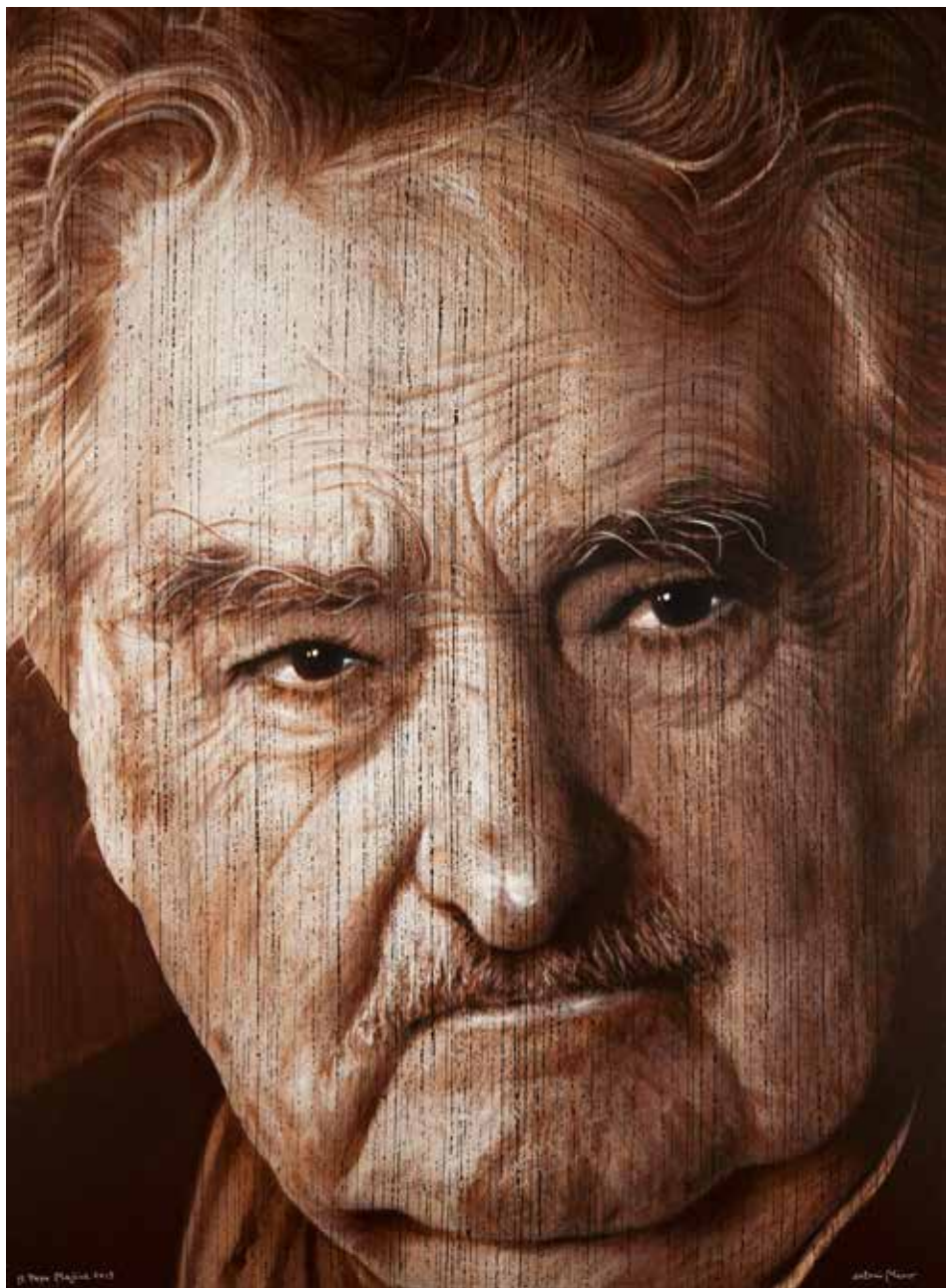
(Diu Martí i Pol)
“i en tindrè prou
amb no dir res per sentir el fosc embruix
del buit immens que tot ho purifica”

(Diu Salvador Espriu)
“Perquè el gran nombre
aprés i ordenat de les paraules
es perd lentament en el silenci,
ara volem escriure
tan sols aquest teu nom”

Pere Bofill i Tauler.

Antoni Miró. Barcelona, 27 de març de 2009

En aquest marc, Miró ha continuat treballant el dibuix fet amb llapis. Ací trobem també alguns dels seus personatges i amics. És necessari destacar “Feliu”, dibuix realitzat en 2011 que acompanya l'edició del disc *Música i lletra*, de Feliu Ventura. Segons Ventura «Toni em va fotografiar furtivament, em va escoltar, em va escoltar i, finalment, em va dibuixar. Un traç aparentment senzill sobre la textura orgànica del paper. Va decidir dibuixar-me amb els ulls tancats. Em veia així: reflexiu, amb una mirada constant cap a l'interior. I això

A Pepe Mujica. Montevideo, 2015 (Ac. s/ll. 162 x 114 cm)

va ser la portada del meu disc *Música i lletra*, farcit de cançons senzilles, sense artificis, cercant l'essència... i ple de viatges interiors a la infantesa, a l'ofici de cantant i autor de cançons. Un treball musical que ja no sé dissociar de la mirada sabia de Toni Miró».

Feliu. Sopalmo, 2011 (Dibuix, 30 x 20 cm)

Portada del disc *Música i lletra* (2011) de FelIU Ventura (Disseny Antoni Miró)

LA POESIA TRAVESSA EL LLENÇ

Un quadre és un contenidor intel·lectual de comunicació i significat més enllà del temps

Antoni Miró

L'obra de Miró està repleta de poètiques. Segons Isabel-Clara Simó, «la poesia hi és present en la seua obra. La música dels astres, l'harmonia dels colors, el batec de cada nítida pinzellada... constitueixen poesia». Miró considera que un quadre és «tot un món. Una peça que transmet, que comunica amb el receptor de l'obra. És com la poesia que, amb una única imatge igual que amb un poema, pot dir moltes coses. Un quadre condensa fonts, pensaments i tota una vida. Per a realitzar-lo és necessari tot un treball previ immens amb què aconseguir que cada vegada que el mires pugues descobrir alguna cosa nova. En la síntesi del quadre, com en la del poema, està la veritat més absoluta». Treballa la seua obra fins al detall més minúscul. Elegeix, fins i tot inventa, colors i tonalitats, experimenta amb materials i textures, juga amb la llum sobre el llenç i amb la foscor si és necessari. Els poetes també ho fan: juguen amb les paraules exactes per construir versos inigualables, practiquen la dicció del vers i juguen amb la puntuació i amb els temps. Miró és un autèntic alquimista de la pintura, com un poeta ho és de les paraules. Seguint la cita de l'universal Leonardo da Vinci, «la pintura és poesia muda. La poesia, pintura cega».

Una de les més importants és la poètica de les paraules, un joc compartit entre la seua pintura i els versos de poetes en la seua major part coetanis seus com Salvador Espriu, Vicent Andrés Estellés o Miquel Martí i Pol. Miró és un apassionat lector de poesia i, per això, aquesta està present en els seus quadres. Segons Carles Cortés, «la poesia li ha servit per retrobar les seues arrels culturals. Els poetes li han servit per connectar la seua pintura amb la seua cultura. Per la seua brevetat i concisió, és el gènere que, igual que la pintura, li serveix per entendre el seu món». En opinió de Miró, «la poesia està amb el

poble que pateix o no és poesia, ni res». Segurament, per això, ambdues obres estan connectades.

La poesia li ha servit per obrir mires, per estrényer lligams amb altres creadors, per descobrir la seua cultura i trobar-se a ell mateix. La considera «una part de la pintura i la música». És per això que Miró queda lluny d'altres gèneres com són la narrativa o l'assaig. Els valora com a creació artística que són, però li interessien molt menys que la poesia. Amb aquesta, segons afirma Carles Cortés, «troba els pensaments, les reflexions, les emocions, tot allò que li serveix per bastir un discurs gràfic concret». És també una font important d'inspiració. Algunes de les seues obres reben el títol dels versos d'alguns dels seus poetes favorits. Per exemple, la col·lecció completa "Antonio Gades. Viento del pueblo". Es tracta de 24 obres on cada quadre rep com a títol un vers del poema "Vientos del pueblo me llevan", de Miguel Hernández. Miró realitza aquesta mostra en homenatge a l'amic i ballari, que va ser inaugurada en 2010 a Getafe. Després d'un llarg itinerari a l'estat espanyol, Rússia, l'Uruguai, Ucraïna i altres països, es presenta al Gran Teatre de l'Havana pel novembre de 2011 i durant 2012 pot visitar-se en 16 ciutats cubanes gràcies al circuit organitzat pel Centre Nacional d'Arts Plàstiques.

La mostra va sorgir de l'interés de la Companyia Antonio Gades, i en concret de la seua vídua Eugenia Eiriz, de programar distintes propostes lligades a la seua figura en la data del 75é aniversari del seu naixement. Estableix Eiriz en el catàleg de la mostra que «encontré en él al amigo que me recuerda a Antonio y, aunque no siempre estamos de acuerdo, nunca olvido que su consejo pueda ser el que Toni hubiera dado a Gades, que él le habría escuchado. También pienso en lo mucho que se han reído juntos... y eso me hace muy feliz». Respecte d'aquest treball, estableix Miró que «vaig elegir, especialment, els versos de Miguel Hernández perquè a Gades li agradava molt la seua poesia. Durant aquell període es van fer més de 50 exposicions amb aquest treball, que va viatjar juntament amb la seua Companyia, mostrant-se en llocs on difícilment hagués pogut estar, com el Teatre Reial de Madrid, per exemple». Estableix Miró que «no pretenc il·lustrar la literatura ni la dansa. La pintura és un altre llenguatge i no és possible la submissió. Els llenguatges, i la seua bellesa, són inextricables, la seua expressió irrepètible. Els camins coincideixen i es bifurquen. Van paral·lels i s'entrecreuen, es matisen, s'enriqueixen i tot és possible i nou i vell i bell».

Recordant Miguel Hernández a Oriola

Als que van assassinar un poeta

Anirem cap enllà, ensorrant-se al caminar i amb les llàgrimes de pluja mig perdudes per l'argila, modelarà el rostre d'aquell innocent esquarterat.

Deixa'm, no em toques, no mires, no soltes la teua veu de bruixot. Vés-te'n i no tornes mai al meu poble d'amics vegetals.

La teua veu m'ofén més encara que el teu alè d'all's xafats per queixalades i genives sangonoses.

Tu ets la bestiola de la foscor, entrecreues dues esses cada cop que esbosses cap idea. Ets cruel com el caçador de serpents i enverines el vent amb la sola presència.

Aturat i al capsal enganxat una estona. Llepaculs d'autoritats en cap matèria. Resta quiet per sempre, deshidratat en conill sota un sol infernal.

Blasma la ferida del teu nom signat al peu del paper vell.

Encega el teu esguard amb parpelles tancades amb fúria.

Dibuixa el guinyot i fes-te fotre.

Antoni Miró. El Sopalmo, 10 de maig de 1985

És necessari destacar que la poesia també ha servit Miró per expressar-se a través dels versos del poema, però ja no dels versos dels altres poetes, sino dels seus propis versos. Aquest és el seu vessant més desconegut: el poeta. Escriu poemes als seus referents personals, sobretot en la data de la seua mort, a aquelles persones que estima i que considera que han realitzat una aportació important a la cultura i la societat. Aquest és el mecanisme que utilitza Miró per acomiadar-se, deixant via lliure als seus sentiments i expressant-se aquesta vegada amb les paraules, els versos, el poema i no amb les traces del pinzell, ni del color ni les imatges. Molt humilment estableix que «els textos, que no els considere poemes, els solem enviar a la família i als amics i també fem difusió entre alguns mitjans de comunicació i xarxes socials amb l'objectiu d'homenatjar-los». Els poemes introduïts fins ara i dedicats a Nèstor Basterretxea, Arcadi Blasco, Antoni Tàpies, Andreu Alfaro i Pere Bofill són un bon exemple d'aquest treball.

Miró també utilitza la seua poesia per retornar-li tot allò que li han donat els poetes, utilitzant el seu mateix mecanisme d'expressió. Al llarg dels darrers anys ha escrit tot un seguit de poemes i textos dedicats a poetes i poetesses

com Joan Brossa, Martí i Pol o Montserrat Abelló. Aquesta obra ha estat inèdita fins ara.

Dedicat a Joan Brossa

A cròstic
 J untant
 O mbres
 A ntigues
 N aveguem
 B arcelona
 R odolant
 O ssos
 S encers
 S ajup
 Al vent

Antoni Miró. El Sopalmo, 1990

A Montserrat Abelló

A la tieta Montserrat amb les seues paraules

Cau la tarda
 Com si ho veiés
 Cels oberts
 Capvespre rosat, blau pàl·lid.

Immers en aquesta cambra
 el silenci s'endinsa pels racons.

La nit s'acosta.

Fosca nit, el vent, la por.

Cau la nit.

Sofi i Antoni Miró. El Sopalmo, 9 de setembre de 2014

Miró coneix profundament l'obra del poeta en què s'inspira. Treballa el seu llenç i després busca el vers del poeta que millor s'emmarca com a títol final del quadre. Es preocupa pels fragments que també incorpora al llenç. Els elegeix amb cura i consciència, amb molta estima per les paraules i el poeta. Vet aquí com la interacció entre pintura i poesia s'ha convertit en una constant al llarg de la seua carrera. També són molts els poetes que Miró ha pintat. "Homenatge a Rafael Alberti" (1974), "Retrat d'Espriu" (1987), "A

Joan Valls” (1987), “A Miguel Hernández” (1991), “Amic Estellés” (2012), “A Salvat Papasseit” (2012) o “A Federico G. Lorca” (2013) són alguns d’aquests. Recorda que «vaig entrar en contacte amb la poesia a partir dels cursos de valencià que s’organitzaven en el CEA. Després vindria la cançó, que també em va dur a la poesia, i la cultura, que també em va obrir noves portes a la poesia».

El primer poeta amb qui es relaciona Miró és el també alcoià Joan Valls i Jordà. La seua amistat es fiança ràpidament a partir de la segona meitat dels anys seixanta. Valls ajuda Miró en els catàlegs de les seues exposicions, traduint-los al català i compartint llibres i poemes amb ell. Miró li regala dibuixos i quadres i aquest li escriu i dedica el poema “Al·legoria d’Antoni Miró”. Recorda que «vaig conèixer Joan Valls quan vaig organitzar la primera exposició en el CEA. Allí hi havia un grup de gent valencianista que organitzava activitats culturals i cursos d’aprenentatge de valencià. Gràcies a ells vaig contactar amb Valls. Li vaig demanar que traduira uns textos al valencià per al catàleg i ho va fer. En aquell moment era de les poques persones que sabien escriure bé en català a Alcoi. Ens veiem quan jo podia, ja que treballava i feia moltes hores. Tenia 21 anys, però m’interessava molt la cultura i la llengua. El visitava i parlava amb ell de molts temes. Ens va ajudar a molts joves a obrir mires. Gràcies a ell vaig conèixer Fuster personalment».

Al·legoria d’Antoni Miró

El món multicolor que tu has creat
el salva de la boira i la mentida.
No sé si has descobert la veritat,
però els teus ulls s’han fet la caramida
d’un magnètic oracle tan immens
que renova a tothom els sentiments.

Com simple acòlit del teu art diria
que acate la destesa i el combat
abrivat entre joia i elegia,
tan ple de llum i originalitat,
i ets autòcrata just d’un horitzó
que s’equilibra en tu, Antoni Miró.

La ferma juvenesa que ens has dut
clarifica el camí en invicte esclat.
El teu art és un clam de multitud.
Segueix el fil que mai no s’ha trencat.
I has acusat falcons com a desgràcia
encenent el renec amb eficàcia.

Dels rovells i arcaïsmes més roïns
 has tret el crit, la força i la clarícia
 i contra els averanys plens de verins
 has acusat els talls de la injustícia.
 I tot amb la Pintura per bandera
 airejat per un clam sense frontera.

Has plasmat, entre l'odi i la tenebra,
 el tràngol sangonós de la dissort
 i el banús ètnic de la raça negra
 on fa la impunitat soplug de mort.
 Tu has percaçat la llàgrima perduda
 dels que pereixen sense cap d'ajuda.

El món està per aclarir encara.
 La política baixa el té captiu
 de la grisa maranya en que es prepara
 el bàrbar holocaust definitiu,
 mentre el colom, la creu i les cançons
 canten la pau darrera dels canons.

Però el teu al·leluia sap capir
 la gràcia novella per damunt
 de tota brossa, perquè el teu respir
 pren de l'aire del poble el fons profund.
 Sempre seràs així, farcit d'amor,
 pintor de llibertat sense foscó.

Antoni, l'alcoià: si encoratjat
 enarbores pinzell i dins la testa
 t'il·lumina el fulgor més inspirat
 plasmant, sens fre, la intrèpida protesta,
 jo et lloe la propícia valentia
 del teu art contra tanta tirania.

Joan Valls i Jordà. Alcoi, 2 de juliol del 1986

Pel març de 1990, Miró escriu i inclou el text "Conte real tot recordant Joan Valls i Jordà", en el llibre *Imatge de Joan Valls*, amb motiu d'homenatjar l'amic poeta que havia faltat un any abans. També es va encarregar de dissenyar i maquetar la publicació. Ací ens demostra l'estreta relació que per a Miró tenen la pintura i la poesia. Afirmar que «els pintors som germans dels poetes, perquè tenim també com ells moltes coses a dir i no sabem pas com fer-ho, ja

que ens manquen les paraules. Agafem un pinzell de tots els colors del blanc i pintem històries una vegada i una altra. Tots ens pregunten milions de voltes què volem dir, com si no ho saberen. I hem d'inventar-nos noves paraules per a no dir res de nou, perquè els pintors no pinten paraules, els poetes, sí».

Fruit de l'admiració que Miró sent per Valls naix el disseny del guardó del Premi Joan Valls i Jordà per a l'Ús i Promoció del Català que atorga l'Associació Cultural Amics de Joan Valls i Jordà d'Alcoi anualment i que Miró es va encarregar de realitzar i que produeix any rere any per a l'entitat.

Al segle de distància, encara el món viu ferit per moltes injustícies i trasbalsos on l'amagada tirania dels poderosos frena les millors expansions humanitàries. Del Petrolio ençà ha passat un segle, Antoni Miró, intèrpret artístic, realista i punyent del món d'avui, vibra a l'uníson i amb clam messiànic, per una millor justícia cara als humils.

Joan Valls i Jordà. Alcoi, 1973

Són molts els poetes que han escrit versos dedicats a Miró, així com molts són també els escriptors que ho han fet amb textos propis. En la seua major part en agraïment a la seua obra, amiatat o a la seua estima per la poesia. Salvador Espriu, Vicent Andrés Estellés, Ovidi Montllor, Miquel Martí i Pol, Joan Fuster, Isabel-Clara Simó o Rafael Alberti en són alguns. Un clar exemple és l'edició del llibre *Trenta al cercle vers Antoni Miró* (1987), que recopila textos i poemes d'alguns d'ells.

Oració d'abans de gitar-me

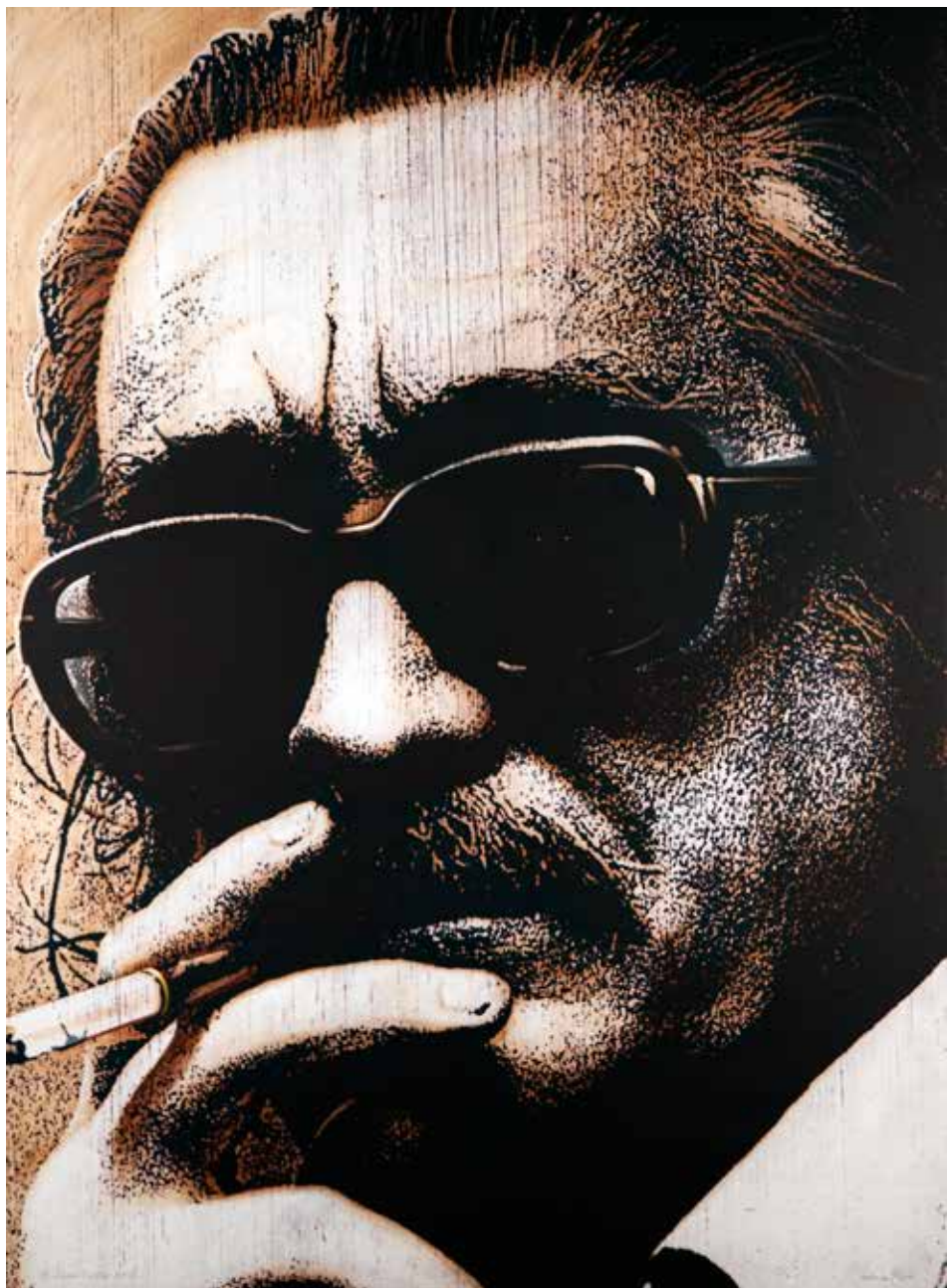
A Toni i Gabi

A força de garrotades,
un servidor és ateu.

Perquè m'he trencat les banyes
volent saber qui és Déu.

Ovidi Montllor. Barcelona, febrer de 1974

Afirma Miró que en la dècada dels setanta «ens movíem molt per contactes amb l'objecte d'obrir-nos portes els uns als altres sense cap tipus d'obligació ni interès. No érem tants els valencians que féiem una proposta cultural compromesa i amb una idea clara de país i, a més, revolucionària. La correspondència era vital per mantenir les nostres relacions. Per exemple, amb Fuster. Ell no tenia telèfon, així que el mitjà de comunicació principal era la carta.

A Joan Fuster. Sueca, 2012 (Ac. s/ll. 162 x 114 cm)

Ens intercanviàvem textos, pensaments, reflexions, obres... Ara tot ha canviat amb la nova era tecnològica i l'encariment d'eixe mitjà de comunicació que abans era molt més popular».

De Fuster, Miró admira el seu compromís ideològic i la seua visió de país. És un dels seus referents des dels anys seixanta. Afirmar que «en aquells anys jo era un ignorant. No sabia res de res. Em deixava guiar pels meus sentiments per anar construint la meua personalitat i pensament. Sabia que m'agradava açò i allò no encaixava amb mi. Vaig anar fent camí, mentre em posicionava a contra-corrent de les coses. La influència de Fuster va ser decisiva. Va ser ell qui em va mostrar tot allò que jo anava cercant i treballant des de feia anys». Ambdós intercanvien correspondència a partir de 1966. Les seues cartes estan acompanyades de textos, catàlegs i col·laboracions per a exposicions a Sueca i Barcelona. A més, Miró regala escultures i quadres a Fuster que aquest disposa a sa casa. Amb la correspondència, aprofundeixen en la seua relació personal. El 10 d'abril d'aqueix any, Fuster remet a Miró una sèrie d'aforismes inèdits sobre temes d'art en agraïment als catàlegs i imatges que Miró li envià prèviament. Li dóna permís per utilitzar-los en els catàlegs de les seues exposicions. Fuster li indica: «Fes amb ells el que més et convinga».

«Quan el pintor pinta, el món creix».

«La veritat ben poques vegades arriba a semblar-nos convincent. Potser per això els homes han inventat l'art: per suplir aquesta deficiència».

Joan Fuster. Sueca, 1966

Fuster col·labora amb Miró facilitant-li contactes en diverses galeries d'art, però sobretot escrivint textos per als catàlegs de les seues mostres realitzades en els anys 1973 i 1976. El pintor el visita a Sueca cada cert temps i l'any 1970 li dedica l'exposició Alcoiart-44 que va mostrar a Castelló. Salvador Espriu s'adhereix a aquest homenatge.

La pintura d'Antoni Miró

Hi ha moltes maneres de “valorar” un treball. I més encara si el treball en qüestió pot ser qualificat d’“art”, de “literatura”, de “ciència”... Hi ha el punt de vista –bàsic– dels cèntims: del jornal, dels honoraris, o de com se'n vulgui dir, que consisteix en el fet de cobrar. Hi ha també, i potser pel cantó oposat, el càlcul dels resultats tendencialment abstractes, que situen l’“obra” en un escalafó de victòries formals o teòriques: traduïble en elogis més o menys circumspectes. Una altra possibilitat de criteri i d'examen seria la de la “història”. L'artista, l'escriptor, el científic, en el seu treball –i precisament

perquè el que fan es treballar–, juguen un paper concret i determinant en la vida d'una societat, o bé n'acusen les deficiències o els remordiments. Davant la pintura d'Antoni Miró, jo ara, descarto les eventualitats inicials: la de l'èxit material i la d'eficàcia estètica. No sóc un "crític d'art" capaç d'interessar-se per les cotitzacions de les galeries ni pel debat acadèmic dels mèrits. Penso, més que res, en l'exemplaritat d'unes proposicions de principi i en l'abnegació personal que implicava realitzar-les. Això, en el cas d'Antoni Miró, no es produïa en el buit cosmopolita, ni en l'aventura transhumant: sorgia d'una circumstància social irreductible i en ella juga l'aposta decisiva... Ja no sé si avui hi ha una "pintura valenciana": no sé si la pintura, en tant que pintura, admet uns adjectius "nacionals". Quan pensem en els pintors europeus del Renaixement, tendim a puntualitzacions geogràfiques il·lustratives: "venecià", "florentí", "sienès". L'"escola" –tècnica i rutina– era, aleshores, important. ¿Què és una "escola" avui? L'"escola de París" ¿no passa de ser una "il·lusió de l'esperit" del senyor Malraux i "compañeros mártires"? ... L'art, ara com ara, no té "pàtria", en les seves inflexions de mètode o d'estil. Sí que en té, però en la mesura que el propòsit de l'artista s'involucra en un combat, en un impuls de sarcasme, en una voluntat d'acció. I això sempre es planteja –quan es planteja– des d'una "societat" determinada, i en mig dels condicionaments que aquesta societat provoca. La pintura d'Antoni Miró naix del fons de les més confuses contradiccions de la "societat valenciana". Té una virulència entre irònica i èpica. ¿Podia ser d'una altra manera? Hi ha molts pintors valencians que pinten el no-res pròxim: un paisatge, una cara, uns objectes. Antoni Miró s'arrisca amb una temàtica que ingènuament –i per mamar-nos el dit–, de vegades, solem anomenar "universal". No és "universal" perquè hi figurin els negres, l'espectre de la CIA o una escena del Vietnam. Si només fos això, seria "regionalisme ianqui": un regionalisme com qualsevol altre, i a expenses dels altres, més immediats i, per tant, més dolorosos. Miró va més enllà: més al fons. La seva decisió plàstica respon a secretes expectatives de la seva gent. El "negre" del llenç o del gravat "representa", emblemàticament, un dolor autòcton. Antoni Miró intenta explicar-lo. La gran passió que emana de la seva obra és aquesta: la d'una temptativa de ser ell entre els seus, i ell i els seus projectats en una afirmació absoluta. Que Santa Llúcia li conservi la vista...

Joan Fuster. Sueca, agost del 1973

L'any 1976 Miró exposa a Sueca a petició de Fuster i de nou rep la seua col·laboració desinteressada en forma de text per al catàleg. Es tracta de l'escrit "El crít d'Antoni Miró", que Fuster prepara amb molt d'afecte per al pintor en un moment en què es troba desbordat pel seu treball diari i pel seu estat de

salut. Així ho reconeix en la carta que li remet el 5 de març i a la que adjunta també el text per al catàleg.

5 de març de 1976

Benvolgut Antoni Miró:

Les habituals i fotudes circumstàncies de la feina i dels compromisos de relació diguem-ne “política”, més la meva creixent fatiga física, m’havien impedit de redactar-te unes poques ratlles per al catàleg de l’exposició que vols fer a Sueca. Després, Sancho em va dir que no calia. Més tard vingué a casa el senyor Burguera, i em digué que sí. Tant se val. El fet és que ara, i només ara, he tingut temps i calma per escriure’t la nota que t’adjunto. Potser arribarà tard. Pacència. En tot cas, ja veus la meva bona voluntat. Fins aviat. Abraçades.

Fuster

El crit d’Antoni Miró

Jove com és encara, Antoni Miró té ja, feta i ben feta, una obra llarga, complexa, tumultuosament vivaç. L’artista no ha sabut ni ha volgut resistir-se a la primera exigència, del seu ofici: el domini màxim de les possibilitats expressives, a través del qual, a cada moment, la tria i l’ús es converteixen en solució única, irremplaçable i clara. No es tracta d’un “experimentalisme” gratuït, del joc endogàmic de l’estètica, de provar per provar, sinó d’exercir els recursos de la llibertat creadora amb el propòsit d’estatuir-se una dicció, sempre personal i alhora sempre objectiva, capaç de servir la intenció última del treball. Antoni Miró s’hi ha aplicat des de tots els canons assequibles: la pintura, la ceràmica, el dibuix, els murals, les més diverses tècniques gràfiques, els mòbils, l’escultura, amb metall o amb fang... La dialèctica intrínseca de cada procediment l’ha dut a realitzacions aparentment contradictòries. Però només aparentment. En el fons de la sostinguda i proteica feina d’Antoni Miró hi ha des del primer dia, una decisió crítica projectada damunt l’home i damunt la societat que l’home occidental ha creat. Unes vegades és el crit de denúncia, unes altres és el sarcasme revulsiu, de tant en tant és la mateixa incongruència d’un art acorralat per les pròpies hipòtesis. D’aquí la profunda suggestió que en deriva. I la lliçó.

Joan Fuster. Sueca, març del 1976

Fuster va estar perseguit pels sectors més reaccionaris de la dreta a causa del seu posicionament ideològic. L’any 1978 fan explotar a sa casa un artefacte casolà. Davant aquest primer atemptat, Miró li remet una carta de condol per

l'agressió i que Fuster contesta dies després de rebre-la indicant-li: «Afortunadament, l'agressió només ha afectat unes portes, uns vidres i una paret. Però la mala llet de l'intent era clara. Algun dia t'ho explicaré. L'atemptat a Sanchis Guarner encara ha estat més greu. I la pregunta és: què fer-hi?». De nou, el 12 de setembre de 1981 Fuster és víctima d'un nou atemptat. Esclaten dos explosius a les portes del seu domicili, mentre conversa en el seu interior amb una visita. Eren les cinc i mitja de la matinada. Aquest fet suposà de nou un fort impacte per a Miró, que s'adhereix a un manifest de solidaritat amb Fuster i li remet un escrit on li mostra, a més, el seu suport més proper.

Benvolgut Joan:

L'amic Just em va dir ahir que ja t'havia entregat la meua noteta d'adhesió. Vull dir-te que en casos com aquests les paraules es queden ben curtes per manifestar-te el que sent i que la ràbia contesa de tants anys ja sobrepassa la mida de bon tros. Així que no sé pas què dir-te. Tu ja m'entens.

Si necessites ajut de qualsevol tipus, si puc fer qualsevol cosa, posam dues lletres i estaré ahí. Potser no cal recordar-ho, però per si de cas et repetisc que aquí tens una casa, uns amics de veritat, com una gran família.

Germà Fuster, les bombes no van sol contra teua, bé que ho saps. Les bombes esclaten contra el nostre poble i contra tots els pobles oprimits de la Terra.

A tots els valencians ens ha esclatat per ara la impotència.

Amb tota l'estima, un cop més. Salut.

Antoni Miró. Alcoi, 1 de novembre de 1981

Per tot açò, Miró recorda Fuster en la seua obra. "Estimat Joan" (1991), "Amic Fuster" (1998), "A Joan Fuster" (2012) i "A Joan Fuster-País Valencià" (2012) són algunes de les obres realitzades en la seua recordança. A més, l'any 1994, després de la seua mort, el va homenatjar amb la mostra "Estimat Joan", realitzada a Alcoi.

A mitjan anys setanta rep una nova col·laboració poètica, quan Rafael Alberti li escriu "One dollar". Miró recorda que «començava la meua relació amb el Grup Denunzia a Itàlia. Vaig estar allí amb Julián Pacheco i Bruno Rinaldi, membres del grup, i aprofitàrem per anar a Roma a visitar Alberti. En aquella època ja havia exposat la sèrie *El dòlar*. Li vaig dur material perquè pogués conèixer el meu treball i volia parlar amb ell sobre la possibilitat de fer-me una presentació per a la carpeta. Quan arribàrem a sa casa tenia un cartell penjat a la porta en què deia quelcom així: "No se preparan textos y no

se presentan actos”. Era tanta la gent que el buscava per demanar-li col·laboracions, que havia hagut de limitar la seua activitat. Amb tot, parlàrem amb ell i li vaig regalar un retrat que li havia pintat: “Homenatge a Rafael Alberti”. Poc temps després vaig rebre a casa un sobre enviat des de Roma on em feia arribar el poema que havia realitzat a partir de la sèrie *El dòlar*. Una nota acompanyava els versos del poeta: «Miró, no sé si te servirà este poema. Un abrazo». El poema s’inclou a la carpeta de serigrafies editada per la Galeria Juana Mordó de Madrid.

One dollar

El dólar.

Yo te alambré hasta hundirte en las tinieblas.

El dólar.

Te corrompí hasta hacer de ti un gusano.

El dólar.

Te ensangrenté y maté para luego escapar y abandonarte.

El dólar.

Papel del crimen pronto para ser ya cubierto y enterrado por la más luminosa materia fecal libre de los Hombres.

¡El dólar!

¡¡El dólar!!

¡¡¡El dólar!!!

Rafael Alberti. Roma, abril de 1975

La seua relació amb el poeta exiliat a Itàlia continuarà durant alguns anys més per correspondència. Miró dedicarà a Alberti alguns quadres com “Homenatge a Rafael Alberti” (1974), que li regalà al poeta eixe any. Recentment ha realitzat “A Rafael Alberti” (2012).

Miró i Vicent Andrés Estellés es coneixen el 18 de maig de 1973 a Alcoi gràcies a Ovidi Montllor. Amb motiu de l'edició del seu disc *Crònica d'un temps* (1973) i de les obres completes d'Estellés per part de l'editorial 3i4, el cantant d'Alcoi i el poeta de Burjassot van compartir música i poesia durant algunes nits d'aquell any. Eixe dia actuaven al Teatre Circ d'Alcoi oferint un recital de cançó i poesia. Alcoiart es va encarregar de preparar l'escenografia i Miró d'acollir Montllor i Estellés durant uns dies a Altea. Les vivències d'aquella nit les va escriure Estellés a l'octubre del mateix any en el poemari-dietari *Antoni Miró*, publicat en 2014, i en l'article “Miró”, aparegut en *Las Provincias* el 25 de juliol de 1973. Ací recorda el viatge dels tres amics entre

Alcoi i Altea, passant per Alacant i Benidorm. En *Mural del País Valencià* també inclogué el poema “Lloc on va ésser mort Al-Azrak”, on Estellés recorda moments d’aquell viatge.

Lloc on va ésser mort Al-Azrak

[...]

Aquella nit de barrancs successius
i lluna gran, més bé espectacular,
no se me’n va de la memòria, no.

Barrancs només, precipitats, caient,
sempre caient, muntanyes successives!
Mai no han deixat de caure les muntanyes.
Ací Al-Azrak va perdre la batalla.
Això ens va dir Toni Miró, sol·lícit.

Oh aquella nit des d’Alcoi a Alacant!
Muda la nit, de tan augusta amplària,
entre barrancs i cavallons de solcs.

Errava un nom d’elegia calenta.
Toni Miró digué el nom: Al-Azrak.
Monarca amarg, cabdill de la derrota!
Un avalot de cavalls fugitius.
Intemporal, pujava aquella nit
de lluna gran de pietós propòsit.

Vicent Andrés Estellés

Segons Miró «vaig conèixer Estellés gràcies a l’Ovidi i tots tres ens trobarem moltíssimes vegades als recitals que compartien els dos, a Altea, a partir de finals dels anys setanta al mas El Sopalmo i a les exposicions que programaven amb la meua obra. Estellés tenia una imaginació fora de lloc. Les vivències que vam viure a Alcoi perviuen ara en els seus poemes. Ho escrivia a la seua manera: d’una forma directa, recreada, ambigua o exaltada, però sempre basada en una vivència».

La figura de Miró, i la seua forma de viure, va captivar des d’un primer moment Estellés. En el poemari-dietari publicat, recorda que ell «no tenia res a veure amb Toni. Toni és d’Alcoi. M’ho diu en veu cauta, molt baixa. Sempre parla en veu baixa» i passa a afirmar més tard que «Toni Miró és Ausiàs March.

Ell no ho sap i convé que no li ho diguen. No es pose massa emfàtic. Convé mantenir-ho en secret. En rigorós secret. Ovidi ho sap i no vol parlar d'això». I Estellés també va comprendre a Miró: «era molt bona persona, molt afectuós. Lúcid, intel·ligent i, sobretot, un treballador bestial».

Recorda l'amic poeta: «Estellés ho escrivia tot, absolutament tot. Allò que li passava pel cap, acabava escrivint-ho. Li bullia. Tenia caps i bosses plenes de poemes i papers, així com un dietari on apuntava les coses que feia, el seu dia rere dia. Això sí, a la seua manera. Concreta, però també imaginativa. Un dels fruits del seu treball continu és eixe text que va escriure recordant els dies que ens vam conèixer i vam compartir a Alcoi i Altea». La seua obra els uniria des d'aquell dia. El poeta de Burjassot definia la proposta de Miró com compacta, admirable, combativa, feraç i rica en còlera i tendresa. Col·labora posteriorment amb Miró en algunes ocasions. Una d'aquestes amb motiu de la inauguració de la mostra "Quan el mal ve d'Almansa". Estellés participa personalment en la presentació de la mostra a Alcoi i escriu el text "Les llan-

Amb Vicent Andrés Estellés en la inauguració de la mostra *Quan el mal ve d'Almansa* a la Sala de la CAM d'Alcoi l'any 1980

ces d'Antoni Miró" a l'agost de 1980 recordant aquell dia. Ací defineix Miró com «un gran valencià, combatiu, combatent, de les primeres hores, que viu i treballa, lluita, exerceix, a Alcoi, on encara es conserva la casa on es va reunir la Primera Internacional».

El 27 de març de 1993 mor Estellés. Ovidi Montllor, acompanyat per Toti Soler, ofereix un recital a la Casa de Cultura de Castalla. Miró hi és amb ells. En el transcurs del recital se'ls informa de la mort del poeta de Burjassot. Un dels organitzadors s'apropà a l'Ovidi i li donà la notícia a cau d'orella. Aquest, colpít i amb llàgrimes als ulls, s'aproximà al micròfon i digué «S'ha mort Vicent Andrés Estellés. S'ha mort el poeta Vicent Andrés Estellés». Aquella nit la passaren els tres amic al Sopalmo. Li feren un sentit homenatge i no deixaren de parlar d'ell. Dos dies després assistiren al seu soterrament.

Ambdós compartien moltes coses. Miró recorda que «Estellés i jo vam nàixer el mateix dia. Ell era hipocondríac, com ma mare. Em recordava molt a ella. Sempre estava fotut. Ens deia a l'Ovidi i a mi "Van a tallar-me la cama i em quedaré coix. No podré caminar mai més". Ens deia eixes coses sempre que estàvem junts, fumant i bevent. Moltes vegades no podíem deixar de riure. I ell també. L'Ovidi l'estimava moltíssim. Sempre deia que "Després d'Ausiàs March només hi ha Estellés", tot això dit per una persona com l'Ovidi que era en si mateix poesia». En el seu homenatge, Miró realitza, entre altres, les obres "Coral romput" (2004), "A Vicent Andrés Estellés" (2012) i "A V.A. Estellés" (2014).

Carles Cortés és una de les persones que més coneix la relació de Miró amb els poetes. En els seus treballs *Vull ser pintor...* (2005), *Mirades creuades* (2009) o *Poesia contemporània i pintura* (2010) ens mostra els lligams del pintor amb Salvador Espriu i Miquel Martí i Pol, dos dels poetes que més s'estima Miró i que més han influït en la seua obra. El lligam és ben clar. Segons Cortés (2010), comparteixen «un interès per l'anàlisi crítica de la societat i la reflexió de la pròpia cultura».

Els llibres dels dos poetes han estat una important font d'inspiració per a Miró. A partir dels seus versos i temes tractats a través de les paraules, ha construït un llenguatge pictòric personal, principalment emprant el collage. Els ha fet seus, els ha interioritzat i treballat vers el seu univers i ens els ha apropiat a través de la seua obra. Els poemes han estat font efectiva per a Miró amb l'objectiu de desenvolupar la seua obra i donar-li títol. En els seus quadres ens transmet sentiments com la solitud, l'angoixa pel pas del temps, la llibertat, la solidaritat i la fidelitat, així mateix presents en els poemes. Ens parla també de l'erotisme femení, de la denúncia política i de la realitat. I moltes vegades ho fa d'una forma irònica, humorística i crítica, però sobretot lliure.

Miró coneix l'obra del poeta de Santa Coloma de Farners, Salvador Es-

priu, en part gràcies al disc *Cançons de la roda del temps* (1966) de l'amic i cantautor xatívi Raimon, on aquest musica els seus poemes. A partir d'aquell moment s'endinsa en la seua obra fins passar a formar part del seu univers personal. Recorda que «coneixia l'obra de Salvador Espriu. Alguns dels seus llibres, per exemple *La pell de brau*, eren llibres meus de consulta diària. M'aportaven molt, em feien reflexionar i m'obrien noves portes per construir el meu pensament i la meua obra. Ell havia vist la meua proposta en alguns catàlegs d'aquells que es feien en l'època, en blanc i negre i amb molt poca qualitat».

La seua relació personal també s'inicia i consolida gràcies a l'intercanvi de la correspondència que mantenen tots dos a partir de finals dels anys seixanta fins a la mort del poeta l'any 1985, moment en què li dona continuïtat durant un temps el germà del poeta. Recorda que «vaig conèixer Salvador Espriu gràcies a Fuster. Em va dir "Parla amb Espriu, dis-li que vas de la meua part" i així vaig fer. Iniciarem la nostra relació per correspondència. Tot i que era una persona molt enfeïnada, ja que exercia d'advocat i escrivia molt, manteníem un contacte epistolar directe i amb molta continuïtat. Un dia, tornant de viatge d'Anglaterra, Gabi i jo vam anar a Barcelona per visitar-lo, però no ens vam poder veure. Uns dies després em va contestar per escrit demanant-me disculpes».

Barcelona, divuit de setembre de mil nou-cents vuitanta-quatre
Sr. Antoni Miró
Alcoi

Molt admirat i estimat amic,
Un milió i fins un bilió de gràcies pel seu magnífic, meravellós, extraordinari quadre, que és per a un museu, i així, tard o d'hora, en disposaré, perquè jo, de fet, no tinc família. Però alhora estic "enfadat" amb vostè: no ho havia d'haver fet. És un obsequi excessiu, que no mereixo, i altrament ja m'havia regalat un dibuix-gravat esplèndid. Vostè m'aclapara, fins en la dedicatòria: el temps dirà si sóc un poeta o tan sols un versaire, com em temo. I no l'amoïno més.
Rebi la més forta abraçada del seu afm.

Salvador Espriu

L'intercanvi d'obsequis i admiracions entre tots dos és continu. Miró inclourà textos del poeta en els seus catàlegs, exposicions i llibres d'acord amb el consentiment i desig d'Espriu de poder-los utilitzar amb total llibertat. Realitza les escultures "Homenatge a Salvador Espriu" i "Homenatge a Pell de brau" l'any 1968 i el 1971 li dedica la mostra "Homenatge a Salvador Espriu", que

va tenir lloc al Club Pueblo a Madrid. Recorda que «ens enteníem. Compartíem una visió similar de la poesia i la pintura i del paper que havia d'exercir l'art com a arma de transformació social. Em va donar permís per poder utilitzar els seus textos per als catàlegs i exposicions i em va escriure el poema "Món d'Antoni Miró" sense haver-li-ho demanat en cap moment».

Món d'Antoni Miró

En homenatge al gran artista alcoià

Molt a migjorn del nostre país rar,
aguaita nit un solitari far.

El bleix del sofriment el va sotjant,
ones endins, a l'hora del foscant.

Ell em segueix en l'aspre desconhort
de vanament lluitar contra la mort.

—Les mans amb gruix de cordes m'han lligat,
quan als senyors demano llibertat.

—No puc fer res per ajudar ningú,
perquè jo sóc tan desvalgut com tu.

Però sense descans, amb viu clamor,
em serviran la forma i el color.

És un combat que mai no vol repòs.
Hi deixo l'esperit, el moll de l'os.

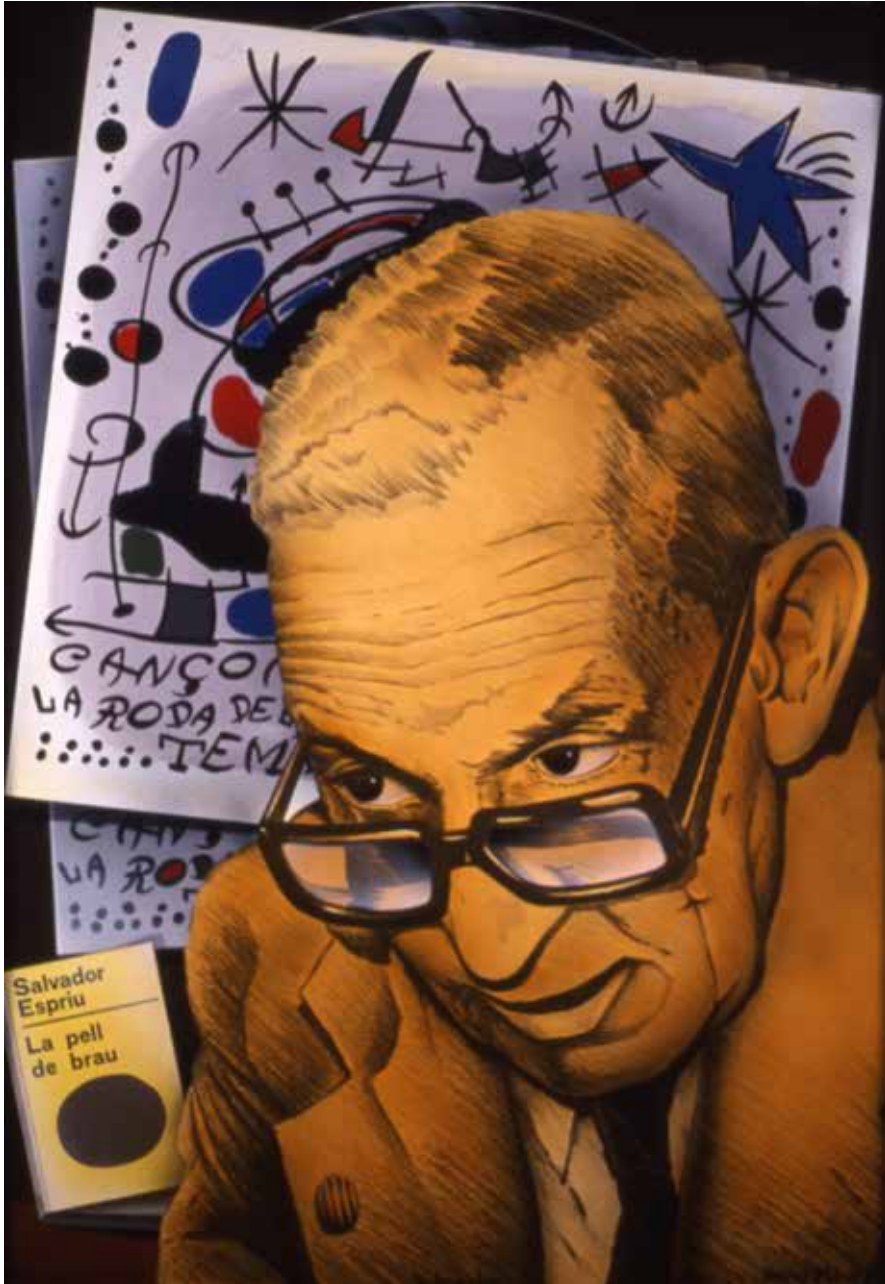
—Entona, doncs, un càntic triomfal
damunt abismes guardadors del mal.

Heu ben guanyat, clars ulls, lluny de cap vesc,
tan sols esbatanats a l'aire fresc.

I sentiràs com l'ala de l'ocell t'uncix,
al blau, al nom d'un poble vell.

Salvador Espriu. Barcelona, maig-juny de 1984

Espriu li escriu i dedica aquest poema l'any 1984. Miró l'inclou en diverses mostres i publicacions i Espriu en el poemari *Per a la bona gent* del mateix any. Miró agraeix per carta els versos que el poeta li ha dedicat. Aquesta no

Retrat d'Espriu. 1987 (Ac. s/t. 98 x 68 cm)

deixa indiferent a Espriu, qui el 30 de juliol de 1984 li envia una lletra a Miró amb un evident to d'amistat i complicitat: "Moltes gràcies per la seva tan amable carta, que m'arriba amb molt de retard. Estic content que el meu poema no li hagi desagradat del tot". A més, Miró realitza els quadres "Retrat d'Espriu" (1987) i "Pell de brau" (1987). Aquest últim rep el títol d'un dels seus llibres favorits del poeta català. Miró ens mostra en el quadre els seus referents a l'hora de conèixer l'obra del poeta. Amb un Espriu de cara, dibuixa també la portada del llibre i recrea l'estoig del disc *Cançons de la roda del temps* (1966), original de Joan Miró.

L'any 1993 Miró conclou la col·lecció "Poètica del collage: 26 collage de Salvador Espriu", realitzada a partir de la lectura i anàlisi exhaustiu del llibre *La pell de brau* (1960). Segons estableix Carles Cortés (2010), la seua proposta té el seu origen en la tria de «fragments de versos que ell mateix selecciona i la composició artística és producte de la recreació dels mots seleccionats». "Llindar de la nit", "Camins de mar", "Llum de cims" i "Ritme galopant" són alguns dels títols de la col·lecció. A més, amb motiu de recordar-lo, homenatjar-lo de nou i incloure'l dins la col·lecció "Personatges S/T", l'any 2012 realitza l'acrílic-mixta sobre llenç "A Salvador Espriu".

Tot i que Martí i Pol no coneix l'obra de Miró, aquest sí que segueix la seua trajectòria de poeta de prop. El considera «el poeta del proletariat. Allò que l'Ovidi és a la cançó, Martí i Pol ho és a les lletres i els versos». La seua amistat naix l'any 1992 quan Miró li dedica un agraïment especial a Martí i Pol en el llibre-catàleg *L'altra mirada* i inicien el contacte epistolar. El poeta li remet una primera carta el 29 de maig en què li reconeix: «No ens coneixem, i per això m'ha sorprès veure'm diguem-ne compartint llibre i dedicatòria amb persones que estimo i admiro. [...] Si no us engavanya molt, m'agradaria saber què us ha impulsat a comptar amb mi d'una manera tan íntima i agradable. M'heu fet molt content. [...] Escolteu, ¿no podria tenir un quadre vostre, per penjar a casa? Us seré franc, la meua disponibilitat econòmica és molt magre, però si em fèieu preu d'amic em desdineraria. Us agrairé molt que em digueu alguna cosa».

Miró contesta a l'escrit de Martí i Pol a principis del mes de juny. En la seua carta reconeix la seua admiració pel poeta:

Estimat amic:

El motiu d'haver-vos dedicat el llibre –juntament amb altres estimats amics– ha estat simplement l'admiració que sempre us he tingut al llarg de molts anys. La vostra poesia i el vostre tarannà personal sempre m'ha interessat i en la mesura que he pogut, he seguit la vostra estimada trajectòria de poeta i català.

Tancant els ulls. 1994 (Collage-paper, 45 x 30)

Llum dels cims. 1993 (Collage-paper, 45 x 30)

Us adjunte uns quants llibres meus i pròximament vos remetré un quadre amb el qual vos obsequie amb molt de goig i em faria molt feliç si en el futur em voleu dedicar unes ratlles per a una propera publicació. M'agradaria molt, però no us feu cap problema si no ho voleu fer.
Gràcies per tot i una forta abraçada.

Antoni Miró. El Sopalmo, juny de 1992

La seua relació es consolida a través de l'intercanvi continu de cartes i obsequis entre tots dos. Miró regalà al poeta de Roda de Ter un quadre elegit expressament per a ell: "Roig nuet" (1991). Aquest li correspon al seu regal escrivint i dedicant-li per l'octubre de 1992 el poema "Esbós de lletra a Antoni Miró", que aquest va decidir incloure en la carpeta d'aiguaforts "La pipa, la paleta" i el poeta en la seua *Obra poètica 1991-2003*. Martí i Pol també li remet exemplars dedicats dels seus llibres. El 13 d'abril de 1993 envia a Miró un exemplar signat del tercer volum de la seua obra poètica completa. Li'l dedica així: «Per en Toni Miró, amic molt estimat, amb una afectuosa abraçada i el desig sincer de salut i sort».

Esbós de lletra a Antoni Miró

Toni Miró, que dic, escolta això:
la impertinent verbositat del temps
és un parany devastador i obscè
i tu que ho saps passes de llarg i escrius,
lúcidament, part dellà del mirall.
Minucios, dibuixes claroscurs
damunt la pell cansada i vehement,
perquè la llum penetri pel teixit
incert dels anys i escampi claredats
molt més enllà de l'horitzó fal·laç
d'aquest vaivé d'un viure trepidant
sempre abocat a l'anorreament.
¿De quin secret pou de silenci treus
el lluminós i perennal sentit
de cada gest, de cada moviment?
Astut i greu, ¿t'absentes del brogit
per convertir qualsevol traç en foc
i esdevenir més tendre i reptador,
o bé descrius paràboles de vent
per incitar la pluja i el neguit
a definir correctament el rumb?
Símbols i espai combinen el desig,

l'esclat del roig i el sentiment del blau
que només tu saps mestrear, discret,
per desvetllar l'enigma tortuós
de qualsevol misteriós esguard
i així desfer, sense ni moure els dits,
tot l'enfilall d'adverses solituds
que com un jou ens lliga i ens sotmet.
Pregunto molt i tu sempre respons
i és seductor dialogar amb el buit
de mi mateix cap on m'atreus, tossut
com un infant solemne i desimbolt.
Pregunto molt i em fa de tornaveu
la nuditat del cos i de la ment
que cap mirall no encerta a reflectir
fora d'aquell que m'ofereixes tu.
Et penso lluny, Toni Miró, i escric
desavesat de tot, tancant els ulls
força sovint per no trencar l'embruix
i aprendre'm més, com qui desfà camí
per repensar la nosa del futur
sense el temor de tòpics sobresalts.
Et penso molt, amic llunyà, i em plau
conversar amb tu silenciosament
per convertir la quietud en cant
i guanyar espais de música subtil.
Tot s'esdevé prement la solitud,
configurant ardidament els mots,
renunciant a l'oripell i al fast
per assolir l'esclat essencial;
tot s'esdevé de claredats endins
i el repte, el crit, la turpitud i el goig
no són sinó d'aurèola del llamp
amb què podem, potser, combatre el vell
parany del temps, verbós, impertinent
i, al capdavant, obscè i devastador.

Miquel Martí i Pol. Roda de Ter, octubre de 1992

A causa de la malaltia del poeta, la seu trobada no es produeix fins a l'octubre de 1993. Martí i Pol i la seua parella Montserrat es desplacen al mas El Sopalmo, acompanyats d'un amic ben especial: Lluís Llach. El record d'aquells

dies està totalment present: «era una persona alegre, entusiasta, sempre estava content, atent i agraït. Era una autèntica lliçó de vida. Recorde que Llach em va dir aquells dies que “On està Martí i Pol tot el món es fa bo”. Tenia tota la raó del món». Miró agrairà al poeta la seua visita en una carta enviada el 10 de novembre: «No podeu imaginar el gran record que tenim de la vostra visita, amb la Montserrat i el Llach, la nostra admiració i estima no podia créixer, però sí el nostre agraïment, i així us ho faig saber». Aquell mateix any, els dies de desembre previs a Nadal, Miró i Sofia els visiten a Roda de Ter.

A Miquel Martí i Pol, esbós de lletra

*“...Minucios, dibuixes clarobscur
damunt la pell cansada i vehement...”*

El poeta, l'amic, em va obsequiar cinquanta-set versos i amb ells, la seva presència al sud nostre (A la nau volaven juntament amb Miquel, Montserrat, Lluís). La tardor al Sopalmo fou primavera i flor d'ametler. Aquí, a la vora de la frontera, al migdia del carrascar alcoià, roda la Roda de Ter com la roda de la vida i del temps.

“... Et penso molt, amic llunyà, i em plau
conversar amb tu silenciosament...”

Antoni Miró. El Sopalmo, 1999

Miró decideix treballar amb molta intensitat l'obra del poeta i realitza la col·lecció de trenta-vuit dibuixos-collages i fotomuntatges “Suite de Parlavà” (1994), basada en el llibre de mateix títol que Martí i Pol publica en 1991. “Fugiria de mi”, “Tancant els ulls”, “Temporal llunyà”, “L'absència de desig”, “Gestos i mirades” i “Cadència secreta” són els títols d'alguns dels que realitza entre juliol i agost de 1994. Ací utilitza les fotografies com un element gràfic de vital importància per a la seua obra. Miró ho confirma: «existeix una poesia que va més enllà de les paraules, però que també les utilitza i són paraula. La imatge fotogràfica es pot fondre amb el poema per aconseguir una nova dimensió, plena de significats i suggeriments».

A més, amb motiu de recordar l'amic poeta, Miró realitza la col·lecció “Homenatge” (2008-2009), que inclou l'acrílic i metall sobre llenç “A Miquel Martí i Pol” i les gràfiques digitals “Sempre content”, “Quin secret”, “Dedicatòria” i “Montserrat i Miquel” i, més recentment, “A Miquel Martí i Pol” (2012) dins la col·lecció “Personatges S/T”.

Miró i Isabel-Clara Simó es coneixen en la dècada dels setanta. Simó

Amb Miquel Martí i Pol, Lluís Llach, Sofia i Ausiàs al Sopalmo l'any 1993

dirigeix el setmanari *Canigó*, i el seu marit, Xavier Dalfó, n'és l'editor. Recorda Miró que «érem subscriptors de *Canigó*. Muntàvem prou a Barcelona i férem per conèixer-nos. Eixe dia m'acompanyava Carles Llorca. En totes les meues visites posteriors a Barcelona, sempre intentàvem quedar a dinar tots els amics que vivien allí, sobretot Catherine Perelló, l'Ovidi i Isabel». Des d'aquell moment la relació de tots dos va creixent i es consolida any rere any. Comparteixen el seu origen, Alcoi. Comparteixen il·lusions, treballs, lluites i somnis. Comparteixen amics, com l'Ovidi. Ho comparteixen pràcticament tot des d'aquell moment. I la seua correspondència és testimoni d'aquesta profunda amistat.

S'admiren mútuament. No tenen més que bones paraules l'un per l'altra. Miró la considera «una de les escriptores que més ha fet pel català. Ha aconseguit que molta gent haja llegit en la seua llengua per primera vegada, a més escrivint obres repletes de sentiment i amb un llenguatge directe, clar i senzill. És de justícia que li hagen atorgat el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes». Simó el defineix com un «home d'esquerres, amb una coherència admirable; ordenat; afable; porta foc a les venes i placidesa a les mans i als ulls. I alcoià fins al moll de l'os».

Per a Antoni Miró

Per a Antoni Miró, el millor pintor del món

Quan la llum és a dintre
 esclata en el llenç, fàcilment,
 i en fa corbes sensibles, algun
 rostre, una albada daurada
 i una dona ajaguda, oferint-se.

Quan el foc és a dintre
 i bull, i els colors es
 disposen tots sols, cadascun
 en la forma escaient, i
 voldries plorar quan ho
 mires, i cridar. I fer un pas.

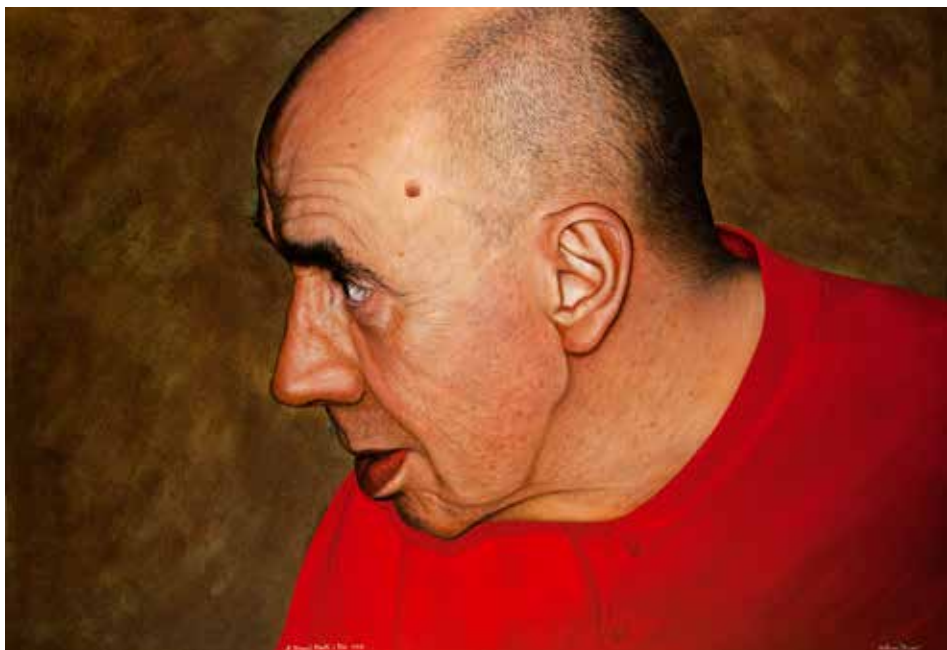
Quan la vida és a dintre
 i Toni la veu, fit a fit,
 i d'un glop beu la terra
 i la pàtria, i la posa en la
 tela. Et foraden la pell
 els ullots de Picasso, i
 el dolor de l'oprobí,
 Mortadelo fa llengots
 als jerarques centrals
 –acer i gel la mirada mortal–.

Quan el talent és endins
 i és tan fàcil pintar, pulcrament,
 el batec del nítid perfil
 d'uns malucs que semblen de carn.

Quan s'és Antoni Miró, un pintor que
 fabrica el misteri de l'art,
 pam a pam, i jo el veig
 i m'agrada mirar devanida
 la gent i dir en veu alta:
 "Veieu? Doncs és amic meu..."

Isabel-Clara Simó. Barcelona, maig de 1987

Les col·laboracions entre tots dos són constants al llarg de les darreres dècades. L'any 1982 Simó dirigeix des de *Canigó* la publicació del llibre *El dòlar*. Ací es recopilen i presenten textos d'autors lligats estretament a la tra-

A Miquel Martí i Pol. Roda de Ter, 2008 (Ac. i metall s/ll. 114 x 162 cm).

jectòria de Miró com Enrique Cerdán Tato, Ovidi Montllor o Ernest Contreras, juntament amb els propis dels poetes i escriptors que hem introduït anteriorment, com són Albertí, Estellés, Espriu i Fuster. Així mateix es mostren imatges de quadres i escultures que formen part d'aquesta sèrie desenvolupada entre 1973 i 1979. Simó defineix ací la seua obra com «l'art com a denúncia de la realitat, però no com el pamfletari realisme socialista, sinó com el realisme social que, per exemple, en la literatura representa tan admirablement Bertold Brecht».

Posteriorment, l'any 1989 Simó signa, juntament amb el fotògraf Faust Olzina, el llibre *Món d'Antoni Miró*. Ací ens parla del seu dia rere dia al Sopalmo, de la seua tasca com a treballador de l'art, del seu món creatiu i familiar i de la seua obra, representada per treballs que formen part de la sèrie *Pinteu pintura*. A més, ens mostra com d'estreta és la seua relació. Estableix que «me l'estimo, en Toni. Iestic certa que la compartim del tot, aquesta amistat nostra. "Mentre em quede un bri de seny, no hi haurà res comparable per a mi a un amic estimat", diu el vell Horaci».

Miró, el seu ofici de pintor i, sobretot, El Sopalmo van inspirar Isabel-Clara Simó en la creació del llibre *El mas del diable*, de l'any 1992. Ací ens

mostra una trama que té lloc en un mas situat a la serra d'Alcoi, on un assassinat i el tràfic d'obres d'art són els elements principals que componen aquesta història. Miró presta el seu suport a l'amiga, i l'orienta en qüestions d'art. El seu agraïment es concreta en el propi llibre. Simó l'introdueix en l'acció com un personatge més, un personatge real amb nom propi, i, a més, li dedica el llibre. Escriu en un fragment del mateix: «A les cinc eren al Sopalmo, el mas de l'Antoni Miró. Era un mas preciós, més bonic i tot que el d'ells. El pintor vestia de negre i portava una barba llarga, amb filets de plata. Tenia els ulls blaus i la veu tranquil·la».

Isabel, bonica:

Estic contentíssim de saber tant de pintura i molt agraït de la teua dedicatòria que espere merèixer algun dia.

Rebeu tots el nostre gran amor.

Salut

Antoni, Sofi, Ausiàs. El Sopalmo, 22 de gener de 1992

Aquest mateix any tenen lloc diversos esdeveniments que compartiran ambdós amics: les seues crítiques als Jocs Olímpics a Barcelona, als empresonaments dels independentistes detinguts, els conflictes a Sèrbia i, sobretot, la mort de l'amic Joan Fuster al mes de juny. Miró recorda especialment que «quan va nàixer Ausiàs vam decidir posar-li aquest nom pel poeta medieval. Quan li ho diguérem a Isabel-Clara ella va assentir, però ens va indicar clarament que "Recordeu que Fuster va dir que el nom correcte és Ausiàs, i no Ausias. No oblideu l'accent". Així vam fer».

Estimat Toni:

Gràcies, moltes gràcies pels magnífics llibres que m'has enviat. Especialment, el catàleg amb textos que m'està essent utilíssim. Ara mateix li escric a Antoni Calero, perquè "El canonge" és una delícia.

Quina llàstima que ens veiem tan poc! Vosaltres que sempre feu una visita llampec i nosaltres que baixem tan poc... Et suposo treballant, al mateix ritme incansable de sempre i la Sofi guarint criatures. Sou uns amics magnífics. Tinc la sensació que sempre podré comptar amb vosaltres. Escalfa el cor pensar-ho, oi?

Tot aquest embolic de les Olimpíades és depriment. I els independentistes a la presó, i els camps de concentració a Sèrbia... Aquesta "democràcia" controlada és, de vegades, irrespirable. M'irrite llegint els diaris, veient els informatius. Em deprimeix comprovar que el poder eixampla cada dia les

seues fronteres i que no hi ha altre camí que la marginació. És clar, tu et pots tancar a pintar i jo a escriure, però es pot pintar i escriure sobre no-res? El que més em fot és estar perdent l'esperança. O és, només, la pèrdua de la joventut?

[...]

A tu no et diu ningú “pintes massa”? A mi tothom em diu que escric massa. Quina deu ser la mesura exacta? En quin metre es llegeix? Qui fa la mesura? Misteri...

Ostres, trobarem a faltar el Fuster, no creus?

Una abraçada forta, forta, per tu, la Sofí i l'Ausiàs, de tots nosaltres.

Isabel-Clara Simó. Llafranc, 11 d'agost de 1992

Uns dies després de rebre la carta, Miró li contesta animant-la com només un amic sap fer.

Isabel, bonica:

L'esperança no es pot perdre, perquè és l'únic que tenim i no podem de-fallir. No veus que ara som més necessaris que mai? Som pocs encara els que tenim la capacitat, la voluntat i el trellat de dissentir amb el desordre establert i tenim el deure de mantenir-nos desperts i alerta. Mai havia hagut una “censura” tan eficaç i “sibil·lina” com ara, mai havien arribat a una manipulació tan brutal de les voluntats, tot es compra i tot està en venda.

El teu testimoniatge, la teua oposició, és simplement necessària i irrenunciable. I si et diuen que escrius massa, tu escriu més, molt més, tot el que pugues, que més voldríem, cada cop més i millor. Són les nostres armes davant tanta injustícia. No cal que t'ho diga, ja ho saps molt bé!

Trobarem a faltar Fuster, però sempre restarà amb NOSALTRES.

Amb tota la meua, la nostra estima. Records a tots i abraçades.

Antoni. El Sopalmo, 9 de setembre de 1992

L'any 1994 col·labora de nou en un projecte lligat a l'amic. Es tracta de la biografia *Vida i miracles d'Antoni Miró*, de Gonçal Castelló. Aquesta primera biografia ve acompanyada per imatges del seu arxiu personal i quadres de les sèries *El dòlar*, *Pinteu pintura* i *Vivace*. Simó s'encarrega del pròleg de la publicació. Es tracta del text “Com es fa un pintor”. Ací afirma que «Miró és un pintor de raça, un pintor nat, un gran pintor. I que el seu biògraf ho sap i ens demostra que és un creador, un autèntic creador, en cada una de les seves teles».

També és necessari destacar el treball conjunt que va tenir com a fruit l'exposició i l'edició del llibre *Abcdari... Az* (1995), on, a l'entorn de cada lletra de l'abecedari català, excepte la conjunció de les lletres U, V i W, Miró realitza una sèrie d'obres amb acrílic sobre taula i Simó escriu un poema. Recorda Simó que «quan estava començant, em va telefonar per dir-me que havia fet uns trenta quadres, de grans dimensions... Va ser un plaer poder compartir feina amb ell, unir els meus poemes a la seua obra amb un objectiu comú». En aquesta col·lecció i publicació, Miró demostra el seu interès per les lletres, per la poesia. Uneix els seus quadres als poemes de Simó, una nova conjunció de les arts i de l'amistat.

Segons estableix Josep Piera en el pròleg del llibre *Abcdari... Az*, estem davant d'una «exposició de lletres pintades on aquesta representació plàstica compartida pels colors i les paraules, on els dos amics ens mostren els seus mons, tan personals i diversos com autònoms i units en un afany i en un joc». En aquest diàleg a dues mans entre les paraules, poemes i textos d'Isabel-Clara Simó i els quadres, pinzells i colors de Miró, ambdós ens parlen de l'amor, la mort, el sexe, els conflictes armats o els perseguits.

Amb Isabel-Clara Simó a l'estudi del Sopalmo l'any 2011

C

Corca el cor, crema el cervell:
 la contradicció.
 La contra, passejant, ensopegà amb el baix:
 un contrabaix.
 La dicció, excitada, procreava amb el nariu
 –que sempre es furga el nas–:
 un diccionariu.

El contrabaix té, a dins,
 totes les músiques del món;
 el diccionariu, les paraules, ordenades.
 I, d'amagat, tots dos pintaven,
 amb ull despert, amb ànim crític.

K

Kant i Plató, Wagner,
 Velázquez, Bach i Rossini,
 el Tintoretto, Einstein, Picasso,
 Lull i Ausiàs March,
 Shakespeare i Dante,
 Beethoven i Rilke...

Presoners de Dachau,
 d'Auschwitz, Mauthausen,
 de Buchenwald...
 Perseguits, ofegats,
 colpejats, liquidats,
 foradats, disparats.
 Assassinats.
 Executats pel Kügel Erlass,
 el decret-bala que en deien “**K**”.

Isabel-Clara Simó, 1995

Així mateix, són molts els textos d'Isabel-Clara Simó que Miró ha inclòs per acompanyar les seues obres en catàlegs, publicacions i exposicions. “Els ulls del pintor” (2009), “Les bicicletes d'Antoni Miró” (2009) i “Quan dic Alcoi, dic Ovidi Montllor. Quan dic Alcoi, dic Antoni Miró” (2012) i “Quan Antoni Miró ens desvetlla” (2012) en són alguns.

Mira Miró

Quan Antoni Miró pinta, enfoca la realitat amb llum potent, que, rebotant-hi, et va directa al cor i et sents culpable. Antoni Miró és el desassossec. Tot el contrari que els impressionistes –altrament ben meritoris i estèticament molt agradables–, que reflecteixen una dona, un berenar, un paisatge, sota una capa d'amabilitat, i et sents confortable. Són l'assossec.

És una pintura vigorosa i alhora precisa i delicada, on cada detall esdevé protagonista.

Ens agafa de la mà, ens planta a davant de la seva obra i ens diu: "Mira!". I és aleshores quan comprens que en art, la tècnica no té importància, perquè és només un mitjà. L'art és qüestionar-se el món i sentir-se'n part. És compromís.

Antoni Miró és alcoià, com el gran Ovidi. L'un pintant i l'altre cantant porten posada una samarreta vermella, no necessàriament feta d'una cortina vella. Però roja, ben roja.

Hi ha qui creu que l'art –siga pintura o literatura– és per fer bonic en una paret o en un prestatge; que serveix per passar l'estona, per dir jo he estat al Louvre, quin mareig de quadres o jo he llegit aquell llibrot tan entretingut. Però no és així: l'art ha de fer pensar i ha de fer sentir, si no, esdevé una eina, com unes tenalles o un clau o qualsevol objecte d'una ferreteria –altrament utilíssima–. Si només fa pensar és un tractat de filosofia o una sàvia al·legoria; si només fa sentir és una telenovel·la o un cromó llagrimós.

Què té Alcoi que produeix uns gegants com aquests? És difícil de contestar, però l'orografia, l'isolament durant segles, el sentit del treball, les muntanyes tan properes que semblen a tocar de la mà, els ponts, d'una perfecció exquisida, la gent, la rialla sobtada, la cadència de les festes, l'aire transparent. Podria ser. O podria ser que hem tingut la immensa sort de parir-los tots dos.

Una vegada Picasso va fer un retrat de Gertrud Stein, i el germà d'ella, Léo Stein, va exclamar: "No s'hi assembla gens!". La rèplica de Picasso és d'antologia: "Doncs ja s'hi assemblarà". Què volia dir el gran Picasso? Volia dir que la realitat és saber mirar i no sempre és igual al que es clava en la retina. Volia dir que l'art sap mirar i veu coses que alguns, o molts, no hi veuen. I que la realitat de debò no és la de l'ull distret sinó la de l'artista. Per això Antoni Miró ens planta al davant els seus nombrosíssims quadres, de vegades immensos, i ens diu: "Mireu la realitat de debò! No camineu distrets. Obriu els ulls. Mireu de debò".

La teoria de la percepció ens adverteix que si de sobte ensopegàrem amb un artefacte absolutament desconegut no sols no l'entendríem sinó que ni tan sols el sabríem mirar. I ara, què ens està passant? Tanta informació, tants artefactes reproductors i nosaltres no veiem més enllà de la punta del nas. I

continuem ensinistrats, obcecament, en els missatges que ens arriben del poder –el poder polític i de l'Íbex 35–, i repetim com lloros les consignes més absurdes. Sents: “¡Nadie romperá España!” i et preguntes què passa amb Portugal, que es va independitzar, o el tan cobejat Gibraltar. I els més poderosos encara –els amos del món– que prediquen una guerra imminent i absurda i no diuen ni un mot sobre els milions de refugiats sirians. M'agrada Antoni Miró. La seua pintura. La seua integritat personal. La seua lluita.
I és alcohòlic, que conste.

Isabel-Clara Simó, 2016

Tants anys d'amistat han donat per mantenir viva la flama dels moments viscuts. En la seua majoria divertits i alegres, en altres casos també dolents. Amb tot sempre queda un bon record dels moments compartits, sobretot a Alcoi. Ho confirma Simó: «especialment recorde un dia que ens va portar a veure les pintures rupestres de La Sarga. Ell, àgil i amb aquella força que té als braços, ens va haver d'auxiliar tot el camí de baixada a Xavier i a mi. Quina vitalitat! Però els millors moments els hem viscut junts en El Sopalmo, eixes xerrades alegres i sucoses al voltant d'una taula plena de menjar exquisit».

A l'amic Xavier Dalfó

Empordanès de soca-rel,
patriota, català exemplar,
les quatre senderes ens
porten als estels,
d'enyorança i llibertat,
seguirem el camí per
les empremtes del
teu somni.

Antoni Miró . El Sopalmo, 10 d'abril de 2016

La unió de Miró i Isabel-Clara Simó ha estat una de les més prolíferes a l'àmbit de la cultura catalana. Els treballs compartits són un bon exemple. I encara els queda molt per dir i molt per treballar a ambdós amics. Sentència Miró: «quan ens vam conèixer coincidíem en moltíssimes coses. Ens declaràvem obertament independentistes i esquerrans i les nostres reivindicacions eren compartides. A més, Alcoi ens unia. Ens agradàvem i encara hui en dia això continua igual».

A Isabel

Quins vents desbrossen els teus
amagatalls de saviesa
que trobem a les palpentes.

Quan furguem pels
camins del furó i
dels forats de llibertat.

Omertà

Pocs això sí, escassos
però infinits, enlluernadors
de saviesa, ah la saviesa

Tants anys de suportar
la injustícia i seguir
dient d'en peus i ara.

Avanti popolo

Silenci o crida ben fort o
guarda'm el secret
com el vent que sempre.

Torneró

I les quatre barres de sang.

Antoni Miró. El Sopalmo, 22 de març de 2016

Sara capavall. Havana, 2016 (Acrylic i metall s/ llenç, 162 x 114 cm)

BIBLIOGRAFIA

- AA.DD. (2010): *Antoni Miró. Històries (De la nostra història)*. Alacant, Universitat d'Alacant, 286 p.
- AGUILERA, Vicent; BLASCO, Joan Àngel; DE LA CALLE, Romà (1990): *Esguards d'Antoni Miró*. València, Punto, 208 p.
- ANDRÉS ESTELLÉS, Vicent (2014): *Antoni Miró. València*, Denes, 58 p.
- CASTELLÓ, Gonçal (1994): *Vida i miracles d'Antoni Miró*. Alcoi, Marfil, 157 p.
- CASTRO, Fernando (2012): *Antoni Miró. La realitat rebel·lada*. València, IVAM, 228 p.
- CORTÉS, Carles (2005): *Vull ser pintor... Antoni Miró*. València, 3i4, 318 p.
- CORTES, Carles (2010): "Poesia contemporània i pintura: Salvador Espriu i Miquel Martí i Pol en l'obra d'Antoni Miró", en *Caplletra. Revista Internacional de Filologia* (Núm. 49).
- CORTÉS, Carles (2011): "Visions de l'exili interior: la figura de Salvador Espriu a través de la pintura d'Antoni Miró", en *Visions de l'exili: literatura, pintura i gènere*. València, Brosquil, pp. 229-253.
- DE LA CALLE, Romà; Aguilera, Vicent; Blasco, Joan Àngel (1990): *Esguards d'Antoni Miró*. València, Punto, 206 p.
- DE LA CALLE, Romà; Llinares, Joan; Sou, Josep (2015): *Antoni Miró: Mani-Festa, Personatges S/T*. Alacant, Diputació d'Alacant, 174 p.
- DE LA CALLE, Romà (2015): *La trajectòria d'Antoni Miró*. Crevillent, Ajuntament de Crevillent, 70 p.
- MIRÓ, Antoni (1982): *El dòlar*. Barcelona, Edicions Canigó, 207 p.
- MIRÓ, A. (1990): "Conte real tot recordant Joan Valls i Jordà", en *Imatge de Joan Valls*. Alcoi, Ajuntament d'Alcoi, pp. 69-72.
- RAMBLA, Wences; TORRENT, Rosalia; VICENT, Manuel (2001): *Sota l'asfalt està la platja (o El Molinar)*. Alcoi, UPV, 214 p.
- RAMBLA, Wences (2014): *Antoni Miró. La col·lecció d'Otos*. Ontinyent, Centre Cultural Caixa Ontinyent, 47 p.
- SIMÓ, Isabel-Clara; OLZINA, Faust (1989): *Món d'Antoni Miró*. Alacant, Institut de Cultura Joan Gil-Albert, 59 p.
- SIMÓ, Isabel-Clara; MIRÓ, Antoni (1995): *Abcdari... A-z*. Alcoi, Marfil, 63 p.

Nilsa.Havana, 2015 (Acrílic s/ llenç, 114 x 162 cm)

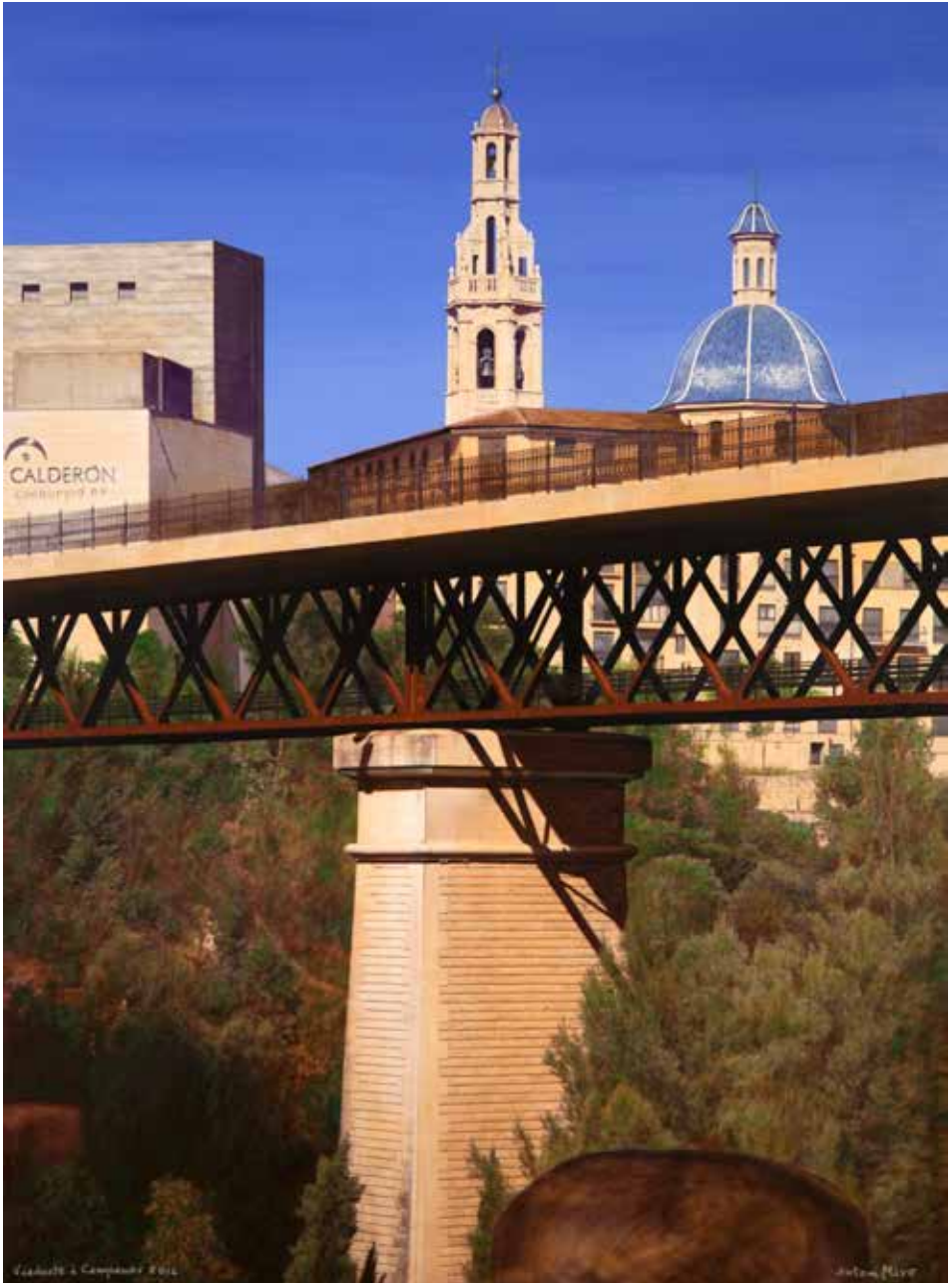
JORDI TORMO I SANTONJA

Va nèixer a Alcoi el 1979. És doctor en Geografia i màster en Desenvolupament local i innovació territorial per la Universitat d'Alacant i màster en Direcció d'Empreses MBA-Executive per Fundesem Business School. Actualment realitza la seua activitat professional en el Centre Europeu d'Empreses Innovadores CEEI Alcoi-València.

És autor de llibres d'investigació en matèria de desenvolupament local, narrativa i biografies com *Ovidi Montllor. Un obrer de la paraula* (2015), *El silenci* (2014), *Comarca sí, però quina comarca?* (2011), *Un bes suau* (2011), *Mariola. Sistema productivo y estrategia territorial* (2011) i *El Comtat. Diagnòstic territorial i estratègies de futur* (2006), i és coautor d'altres llibres com *Multifuncionalidad rural y nueva ruralidad. La experiencia europea y la potencialidad de Colombia* (2012).

Ha estat becat per l'Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa, l'Institut Alacantí de Cultura Joan Gil-Albert i l'Institut de la Xicoteta i Mitjana Indústria Valenciana i ha participat en projectes d'investigació impulsats per les universitats d'Alacant i València. És membre del Grup Interdisciplinari d'Estudis Crítics i d'Amèrica Llatina de la Universitat d'Alacant, del Grup d'Investigació Geoestratègia Organitzacional, Clústers i Competitivitat de la Universitat de València i col·laborador honorífica de la Universitat d'Alacant.

Activista també en els àmbits social, cultural, ambiental i polític, ha estat membre de l'Associació Gitana Arakerando, coordinant la seua revista entre 2004 i 2008, i va ser regidor de Medi Ambient, Política Lingüística, Salut Pública i Cooperació, Solidaritat i Pau a l'Ajuntament d'Alcoi entre 2011 i 2014, període en què va coordinar els actes en memòria d'Ovidi Montllor i Vicent Andrés Estellés i l'atorgament de distincions i reconeixements a Isabel-Clara Simó. Actualment presideix la Junta Rectora del Parc Natural de la Font Roja.

Viaducte i campanar. Alcoi, 2016 (Acrílic s/ llenç, 162 x 114 cm)

